1984/85:133

Torsdagen den 2 maj fm.

Kl. 11.00

1 § Kompletteringsval till utskott m. m.

Anf. 1 TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som ledamot i jordbruksutskottet efter Einar Larsson anmält andre vice talman Anders Dahlgren och som suppleant anmält Karl Erik Olsson.

Vidare har centerpartiets partigrupp som ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling efter Einar Larsson anmält Bertil Fiskesjö och som ledamot i krigsdelegationen anmält Bertil Jonasson.

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i skatte- och utrikesutskotten under Rune Ångströms ledighet anmält hans ersättare Ulla Orring.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i jordbruksutskottet
andre vice talman Anders Dahlgren (c)

suppleant i skatteutskottet
Ulla Orring (fp)

suppleant i utrikesutskottet
Ulla Orring (fp)

suppleant i jordbruksutskottet
Karl Erik Olsson (c)

ledamot i riksdagens krigsdelegation
Bertil Jonasson (c)

ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling
(för tiden till öppnandet av församlingens ordinarie möte år 1986)
Bertil Fiskesjö (c)

2 § Justerades protokollet för den 23 april.

3 § Svar på fråga 1984/85:506 om värnpliktsutbildningen

Anf. 2 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om regeringen har planer på att förändra utbildningen av svenska värnpliktiga och om i så fall den hårdare linje som förespråkats i vissa TV-program kommer att påverka inriktningen.

Värnpliktsutbildningen i stort har nyligen utretts av 1983 års värnpliktsutbildningskommitté, VK-83. Regeringen har uppdragit åt överbefälhavaren att i samband med perspektivplaneringen mer i detalj utvärdera de förslag som VK-83 presenterat. Uppdraget syftar bl. a. till att – med de resurser som kan avsättas – ge de värnpliktiga en så effektiv utbildning som möjligt. Om det är detta som avses med uttrycket "hårdare linje", har jag ingen invändning. Detta får emellertid på intet sätt innebära avsteg från de i samhället allmänt gällande värderingarna om demokrati, yttrandefrihet och humanism. Vår försvarsmakt skall givetvis omfatta de grundläggande värderingar till vilkas skydd vi anser oss behöva ett försvar.

Anf. 3 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga. Jag är glad över att det i de sista meningarna i svaret slås fast att det inträffade inte innebär något avsteg från nu gällande värderingar i vår värnpliktsutbildning.

Bakgrunden till frågan är att det framträtt en man från Israel anställd vid försvarets forskningsanstalt i svensk TV. Jag såg själv programmen, och jag måste säga att jag hajade till. Jag tycker inte att de uppfattningar som mannen framförde hör hemma i Sverige. Erfarenheterna från strax efter kriget, i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet, då vi fick besök på svenska förband av s. k. krigsveteraner från finska vinterkriget och representanter för engelska fallskärmsjägarutbildningen, gör att jag måste säga att jag kände igen det här talet om hårdhet. Då var det samma predikan om hårdhet och soldatmässighet. Med hårdhet menar jag detsamma som försvarsministern säger i svaret, nämligen att utbildningen skall vara hård och effektiv. Men den får aldrig slå över till att bli omänsklig och inhuman i onödan. Vi vet hur lätt det slår över i krigssituationer. Vi har alltför många erfarenheter av detta, både från det förra världskriget och från senare krig.

Jag tycker det är bra att försvarsministern slår fast att sådant här inte får förekomma och att han understryker våra värderingar. Men när nu FOA anställer en sådan här person – det är klart att FOA anställer vilka man vill om det finns pengar – och han sedan framträder i ett medium som TV här i Sverige och framför uppfattningar som strider mot det som försvarsministern säger här och nu, måste jag fråga om inte försvarsministern tänker agera på något sätt, t. ex. tala med ansvariga chefer på FOA och framföra sin uppfattning.

Jag förstår att försvarsministern inte vill kommentera ett enskilt fall, men detta måste på något sätt påpekas, tycker jag.

I övrigt är jag överens med försvarsministern och tackar än en gång för svaret.

Om krigsplaceringen av specialutbildade tekniker

Anf. 4 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Oswald Söderqvist vet mer än väl att vi icke skall diskutera enskilda fall i sådana här sammanhang. Jag vill bara föra till protokollet vad jag sade på värnpliktskonferensen för ett par månader sedan:

"Det finns även en rad andra oroande tecken på en överdriven 'stridisanda' ute på förbanden.

Mot denna bakgrund vill jag bestämt säga ifrån att vi måste vara på vår vakt så att vi inte får in oacceptabla och inhumana värderingar i värnpliktsutbildningen. Att de värnpliktiga i dag är mera intresserade och motiverade får inte innebära att pendeln slår tillbaka så att vi börjar att missbruka värnpliktiga.

Naturligtvis skall vi ha ordning och reda inom försvaret, men det gäller att vara vaksam mot övertoner som kan leda tillbaka till en förlegad syn på kravet på anda och disciplin. Jag vill inte ha tillbaka ett system med kuvade och passiva värnpliktiga. Vi måste alltid ha klart för oss att människor med självkänsla, initiativkraft och ansvarskänsla är och förblir försvarets viktigaste resurs. Den insikten måste prägla all verksamhet inom försvaret.

Företeelser som kvinnoförakt, rasism, kamratförtryck och våldsdyrkan får aldrig någonsin tolereras i svensk värnpliktsutbildning."

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1984/85:528 om krigsplaceringen av specialutbildade tekniker

Anf. 5 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat mig om vilka åtgärder jag avser vidta med anledning av riksrevisionsverkets rapport om dimensionering och inriktning av försvarets fackteknikska utbildning m. m. i förhållande till krigsorganisationen.

Rapporten visar att personal för aktuella befattningar i alltför hög grad inte krigsplaceras. En orsak härtill skulle kunna vara att mer personal utbildas än vad som behövs i krigsorganisationen.

Självfallet är det inte tillfredsställande att personal med kvalificerad utbildning inte är krigsplacerad och inte utnyttjas i de befattningar som motsvarar syftet med utbildningen.

Riksrevisionsverkets undersökning om hur den specialutbildade personalen utnyttjas i krigsorganisationen återger läget vid en bestämd tidpunkt. Den ger dock inte något svar på om det över en längre tidsperiod finns en kvantitativ över- eller underutbildning eller brister i krigsplaceringsarbetet.

Undersökningsresultatet och riksrevisionsverkets synpunkter har överlämnats till överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna. Jag förutsätter att innehållet i rapporten beaktas och att ansvariga myndigheter vidtar de åtgärder som kan erfordras.

Om krigsplaceringen av specialutbildade tekniker

Anf. 6 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga.

Frågan gällde inte bara tekniker i vanlig mening utan också flera andra stora kategorier värnpliktiga.

Det rör sig om riksrevisionsverkets rapport 1983:774 – jag vill nämna detta för eventuell framtida forskning.

Rapporten hade jag dock inte tillgång till när jag ställde min fråga. Då gällde det ett TT-telegram som berättade om detta. Jag fann liksom många andra att det här var en anmärkningsvärd nyhet och att det fanns anledning att fråga försvarsministern om det verkligen är på detta sätt och i så fall vad han tänker vidta för åtgärder. Man får inte fråga om det hela är korrekt, så frågan utmynnade i vad försvarsministern avser att vidta för åtgärder.

Det har försvarsministern nu svarat på. Han överlämnar ärendet till i första hand överbefälhavaren, och jag utgår naturligtvis ifrån att det då kommer att vidtas åtgärder mycket snabbt.

Samtidigt ber jag emellertid att få fråga försvarsministern om det är en nyupptäckt som riksrevisionsverket har gjort, om man möjligen kände till någonting inom departementet, om överbefälhavaren på något sätt har gett signaler om att det inte var riktigt välbeställt med organisationen. Det förekommer ju ansvarsluckor mellan dem som har hand om utbildningen och dem som svarar för krigsplaceringen.

Det finns också kritik i denna mycket kritikspäckade revisionsrapport mot värnpliktsregistreringssystemet. Man kan fråga sig – åtminstone gör lekmannen det – hur det kommer sig att vi fortfarande måste dras med bekymmer härvidlag, när vi har så avancerad datateknologi och har sådan apparatur som det är känt att värnpliktsverket har.

Det finns alltså anledning att fråga – jag upprepar det – om detta var helt okänt i departementet. Det finns också särskild anledning att fråga om denna ansvarslucka, att det finns ett glapp mellan de olika ansvariga befattningshavarna som har gjort att det går omkring många dyrt utbildade värnpliktiga som inte är krigsplacerade.

Anf. 7 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Göthe Knutson frågar mig om vi har känt till detta. Det finns vissa utredningar som kommit fram, där vi behandlat dessa frågor. En av dem har varit befälsbehovsutredningen, som granskat behovet av och tillgången på befäl i krigs- och fredsorganisationen. Utredningen överlämnade sitt betänkande till mig i februari i år. Befälsbehovsutredningen konstaterar att en viss andel av yrkesofficerarna inte var krigsplacerade. Detta förklaras med att officerarna var elever vid skolor, att deras kompetens i krigsbefattning inte kan vidmakthållas vid tjänstgöring på vissa typer av befattningar eller att de var fysiskt eller psykiskt olämpliga för krigsplacering samt att det förekom tekniska brister i redovisningssystemet, med omloppstider på 6–8 månader vid krigsplacering av personal. Utredningen har inte kunnat konstatera att dessa förhållanden varit specifika för någon särskild grupp inom försvaret, t. ex. den specialutbildade personal som granskas i riksrevisionsverkets rapport.

Om översyn av bestämmelserna för tillträde till militära förband

Befälsbehovsutredningen remitteras för närvarande och kommer också att behandlas i överbefälhavarens perspektivplan som redovisas för regeringen den 1 oktober i höst.

Anf. 8 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för den kompletterande redovisningen.

Men förlåt mig om jag återigen tar fasta på detta med ansvarsluckan, som tydligen är en springande punkt, kanske det helt avgörande. Det saknas alltså ett övergripande ansvar i det här fallet.

Jag utgår ifrån att man nu tar fasta på vad som föreslås i riksrevisionsverkets rapport:

"*att* ÖB och försvarsgrenscheferna bör överväga frågan om hur man skall få ett bättre utformat sammanhållet ansvar för kontroll och överblick över specialutbildade elevers utnyttjande i krigsorganisationen

att redovisningssystemet bör utnyttjas så att en total bild av utbildningskostnaderna kan tas fram som underlag för beslut om avvägningar och prioriteringar inom utbildningsproduktionen".

Får jag fråga försvarsministern: Är detta åtgärder som kräver lång tid? När försvarsministern nämnde omloppstider på 6–8 månader, som framgick av befälsbehovsutredningen, förefaller det vara ett kort perspektiv i jämförelse med vad som har framkommit i rapporten från riksrevisionsverket. Hur lång tid tror försvarsministern att överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna behöver för att klara denna problematik?

Anf. 9 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Vi får se när dessa planer kommer in under hösten hur läget är då. Jag kan således icke besvara frågan förrän jag fått in underlaget.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:534 om översyn av bestämmelserna för tillträde till militära förband

Anf. 10 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Oswald Söderqvist har – mot bakgrund av en artikel i tidningen Värnplikts-Nytt enligt vilken ordföranden i Kommunistisk ungdom nekats tillträde till vissa militära förband i Göteborg – frågat mig om jag avser vidta några åtgärder såsom en översyn av bestämmelser eller instruktioner eller liknande med anledning av det inträffade.

Enligt gällande föreskrifter har varje förbandschef ansvar för den militära säkerhetstjänsten inom sitt verksamhetsområde. Bl. a. får han besluta om någon utomstående skall få tillträde till förbandet.

Jag tänker inte närmare kommentera det enskilda fallet. I princip anser jag

Om översyn av bestämmelserna för tillträde till militära förband

dock att det måste råda stor öppenhet mellan försvaret och samhället i övrigt. Ett uttryck för detta är bl. a. att företrädare för riksdagspartierna har möjlighet att delta i utbildningen vid förbanden för att ge sin syn på säkerhets- och försvarspolitik. Enligt särskilda bestämmelser kan ungdomsorganisationer dessutom anordna möten på de värnpliktigas fritid. Sådana möten kan genomföras inom eller utom kasernområdet beroende på tillgång till lämpliga lokaler. Jag vill också erinra om att det regelmässigt brukar anordnas en "regementets dag" när allmänheten bjuds in till förbandet. Enligt min mening bör man även i övrigt vara tillmötesgående mot dem som med rimliga motiv ansöker om besökstillstånd. Besök bör givetvis ske i ordnade former, så att verksamheten inte störs.

Någon särskild översyn av gällande bestämmelser ser jag inget behov av.

Anf. 11 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern även för svaret på den här frågan.

Jag behöver inte i likhet med försvarsministern ålägga mig hårda begränsningar när det gäller att kommentera enskilda fall – tvärtom. Det är därför jag har ställt den här frågan.

Jag vill gärna beröra bestämmelserna för tillträde till militära förband litet närmare och citera en del ur artikeln i tidningen Värnplikts-Nytt.

Bakgrunden är att tidningen Värnplikts-Nytt planerade en besöksserie för ordförandena i de fem riksdagspartiernas ungdomsförbund. Dessa skulle inför valet få besöka förband på sin hemort. De skulle bl. a. kommentera partiernas och ungdomsförbundens syn på det svenska försvaret. Jag tycker att det var ett bra initiativ, väl i linje med det som försvarsministern sade om försvarets kontakter med samhället.

Det gick bra för fyra av ungdomsförbundens ordförande att få tillträde till militära förband. Det gick t. ex. utmärkt för Anna Lindh att komma in på S 1 i Enköping – mitt eget hemlän – där hon bor. Men när ordföranden i Kommunistisk ungdom, Stellan Hermansson, som bor i Göteborg skulle intervjuas inne på ett militärt förband vände man sig först till Lv 6, där det emellertid blev nej utan några vidare kommentarer. Sedan vände man sig till KA 4. Pressofficeren där, som heter Olle Nyman, hade följande kommentar när han blev kontaktad av tidningen Värnplikts-Nytt:

"Jag kan inte inse varför jag skulle släppa in en kommunist på KA 4. Jag vet nog vad kommunisterna vill göra med vårt försvar. Det skulle bara ge KA 4 ett dåligt rykte."

Jag tycker detta är en inställning hos en pressofficer på ett svenskt militärt förband som direkt strider emot försvarsministerns uppfattning om att det måste råda öppenhet mellan försvaret och politiska partier och mellan försvaret och samhället i övrigt.

Det vore intressant att testa vad man på KA 4 skulle säga om exempelvis jag, som handlägger försvarsfrågor inom vpk, bad att få tillträde. Också jag är ju kommunist, och jag skulle antagligen har blivit vägrad tillträde, eftersom man skulle se en fara i att jag med mina 25 års tjänst inom den

svenska armén fick tillträde till KA 4:s område i Göteborg.

Jag tycker att det inträffade borde föranleda någon åtgärd från det svenska försvarets ledning. Jag begär inte att försvarsministern skall agera, eftersom jag känner till vilka bestämmelser han har att följa. Men jag tycker att försvarsstaben, överbefälhavaren och andra skulle säga till en chef som handlar på det här sättet att sådant inte får förekomma. Om man skall tala om uppslutning bakom det svenska försvaret och om enighet kring uppställda mål, då skall man inte diskriminera på det här sättet. Jag tycker att det som skett är oerhört uppseendeväckande och en skam för pressofficeren Olle Nyman på KA 4.

Anf. 12 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Jag hänvisar till vad jag sade i mitt svar när det gäller de rent principiella frågorna. Jag vill dessutom tillägga att det naturligtvis vore mycket tråkigt om det skulle ske en politisk diskriminering av något av de i den svenska riksdagen representerade partierna. Jag anser inte att något sådant skall få förekomma.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1984/85:531 om donationer inom sjukvården

Anf. 13 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat statsrådet Sigurdsen om hon vill redogöra för omständigheterna kring en viss donation från läkemedelsföretaget Astra och om hon med anledning av fallet avser att vidta några åtgärder.

Donationen från Astra är avsedd för utbildning och forskning inom hjärtkirurgi vid Karolinska institutet, varför det ankommer på mig att besvara frågan. I frågan nämns också en donation från konstruktören av det konstgjorda hjärta som nyligen användes vid en operation på Karolinska sjukhuset.

Enligt gällande bestämmelser om mottagande av gåvo- och donationsmedel för statsverkets räkning skall bl. a. donationer överstigande 1 milj. kr. underställas regeringens prövning.

Den donation som givits av hjärtkonstruktören och som enligt uppgift inte uppgår till 1 milj. kr. har inte underställts regeringens prövning. Däremot har Karolinska institutet nyligen anhållit om regeringens medgivande att ta emot de berörda donationsmedlen – ca 2,3 milj. kr. – från Astra. Regeringen har vid dagens sammanträde bemyndigat institutet att motta donationen.

Enligt uppgift från Karolinska institutet har medlen delvis redan använts för utbildning av en läkargrupp i hjärtkirurgi, framför allt i artificiellt cirkulationsstöd. Det normala är givetvis att en donation skall prövas och godkännas innan den används.

Om donationer inom sjukvården

Anf. 14 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Det är inte ovanligt att det förekommer donationer till sjukvården. Det kan vara allt från pengar till TV-apparater och små datorer. Den vanliga gången vid donationer är att den politiska nämnden vid sjukhuset, oftast sjukvårdsstyrelsen, beslutar om man kan ta emot donationen. Då har man vissa kriterier att gå efter. Man bedömer först om donationen påverkar arbetet inom vården, och sedan bedömer man om det verkligen är fråga om en donation eller – om ett företag donerar – om det är ett sätt att marknadsföra en artikel.

Om man då finner att donationen inte påverkar vårdarbetet och att det är en verklig gåva – inte något sätt att bakvägen marknadsföra någon produkt inom sjukvården – brukar sjukvårdsnämnden besluta att med tacksamhet mot donatorn ta emot gåvan. Därefter tar man alltså emot gåvan.

När det gäller den här aktuella donationen – ett konstgjort hjärta och 2,3 milj. kr. från Astra för att utföra operationen – har man inte följt den praxis som man brukar följa vid andra donationer. Detta klargör ju också statsrådet i svaret på min fråga.

Beträffande själva hjärtat, som konstruktören donerade, uppgick inte värdet av hjärtat till den summa som regeringen måste godkänna. Men då skulle någon politisk nämnd vid Karolinska sjukhuset ha godkänt den här donationen. Om det är fråga om klinisk prövning av ett läkemedel – och man kan kanske hänföra detta till klinisk prövning – skall en etisk nämnd godkänna donationen. Det har alltså inte skett i det här fallet.

Jag tycker också att det är mycket märkligt, när det gäller en donation som mottogs för över en månad sedan, att regeringen först i dag behandlar ärendet och godkänner donationen. Vad hade hänt om regeringen i dag sagt: Nej tack, det här är ett sätt att marknadsföra en ny produkt inom sjukvården, och pengarna är avsedda för att underlätta den marknadsföringen – vi tar inte emot donationen.

Jag tror att vi kan förvänta oss liknande donationer i framtiden. Därför tycker jag att det är mycket viktigt att man klargör hur det skall gå till med sådana här gåvor till sjukvården, så att det inte uppstår misstanke om att det är en marknadsföring.

Anf. 15 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill bara klargöra en sak, nämligen att den donation från Astra, som jag talar om i mitt svar, avser forskning och utbildningsverksamhet. Den har alltså inte gått till sjukvården utan till Karolinska institutet.

Anf. 16 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! I det här fallet var det nog så att donationen till forskningen bara var en omväg, för pengarna gick så att säga direkt till utförande av arbetet med transplantation av det konstgjorda hjärtat. Det är helt uppenbart att detta fick verkningar för det vanliga, löpande arbetet på avdelningen. Man fick ju faktiskt ge återbud till flera planerade operationer den veckan.

Vi vet också att arbetet på den avdelning där patienten nu vårdas har påverkats och kommer att påverkas under en längre tid. Det är alltså helt klart att även om donationen formellt avsåg forskningen, så gick pengarna rätt in i vårdarbetet.

Jag är orolig för att det här blir en vanlig väg framöver, och jag tycker att det är mycket viktigt att regeringen klargör för sjukvårdshuvudmännen vilka regler som skall gälla vid den här typen av donationer.

Om man för första gången utför en svår operation och då använder en viss apparatur och visst material, så är det ganska naturligt att personalen, nästa gång det blir aktuellt att utföra en liknande operation, väljer precis samma apparatur och samma material som man använde förra gången och som man då skaffade sig en viss kunskap om. Det är självklart att läkemedelsföretagen inte är omedvetna om den gången. Därför är det oerhört viktigt att vi nu klargör hur det här skall gå till i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:532 om hemspråkslärarutbildningen för kurdiska elever

Anf. 17 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om jag tänker vidta några åtgärder med anledning av att en grupp kurdiska elever vid hemspråkslärarutbildningen på lärarhögskolan i Stockholm inte får företa en studieresa till Sovjetunionen.

I utbildningsplanen för hemspråkslärarlinjen, som fastställs av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), föreskrivs att de studerande på linjen skall göra en studie- och auskultationsresa om ca tre veckor till resp. hemland för att få bl. a. aktuella kunskaper om den ekonomiska, sociala, språkliga och kulturella utvecklingen i hemlandet. Om det är omöjligt att göra en studieresa till hemlandet, bör de studerande få möjlighet att resa till ett annat land inom samma språkområde och med likartade villkor.

Det är linjenämnden för den aktuella utbildningen vid resp. högskoleenhet som avgör om en studieresa till hemlandet får ersättas med resa till annat land. Jag har ingen anledning att vidta några åtgärder med anledning av det beslut som linjenämnden för hemspråkslärarutbildningen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm fattat i denna fråga.

Anf. 18 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga.

Det här är ju en mycket speciell situation. Kurderna är en stor nationalitet på ca 20 miljoner människor som lever i Mellersta Östern, i Västasien. De har inget egentligt hemland. De har alltså inget egentligt hemland att åka till. Det finns kanske 10 miljoner kurder i Turkiet, 6 miljoner i Iran, 3 miljoner i Irak, 1 miljon i Syrien och kanske 250 000–300 000 i Sovjetunionen i de delar

Om hemspråkslärarutbildningen för kurdiska elever

som gränsar till nämnda områden. I alla de först nämnda länderna – Turkiet, Irak, Iran och Syrien – är kurderna förföljda och förtryckta på det mest brutala sätt. I Turkiet har de aldrig erkänts som kurder. De har alltid betraktats som bergsturkar. Man har inte tillåtit deras språk osv. Förhållandena är inte mycket bättre – det har t. o. m. blivit en försämring – när det gäller Iran, Irak och Syrien. Det finns en liten grupp kurder i Sovjetunionen. Enligt författningen där – vi kan tycka vad vi vill om Sovjetunionen – är etniska minoriteter garanterade undervisning på sitt språk, möjligheter att få utöva sin kultur, att få trycka böcker, att få ge ut tidningar osv.

Många av de kurdiska flyktingar som har kommit till Sverige – det börjar nu röra sig om tusentals människor – har fått politisk asyl här som flyktingar. De kan alltså över huvud taget inte återvända t. ex. till Turkiet. Det skulle för övrigt inte vara någon idé för den här gruppen lärare som nu får hemspråkslärarutbildning på kurdiska här i Sverige att återvända till Turkiet. Där finns ingenting att hämta. Vidare finns det inte någonting att hämta i Iran, och numera inte heller i Irak eller Syrien. Däremot finns det någonting att hämta i Sovjetunionen. Där finns undervisningsmaterial, där finns böcker, där finns tidningar, där finns skolor, där finns utbildning av lärare, etc.

Det är således ganska naturligt att denna grupp kurder tillsammans med sina lärare här i Stockholm begärde att få åka till Sovjetunionen för att studera det kurdiska språket. Jag tycker att det är väldigt konstigt att deras begäran avslagits och att man inte har beviljat studieresan i fråga till den enda plats dit det hade varit meningsfullt att åka. Jag tycker att utbildningsministern kommenterar detta mycket kortfattat. Jag frågar därför: Vad händer nu med den här gruppen? Kan utbildningsministern ge något svar på frågan om vad som kommer att hända med de kurdiska lärare som är under utbildning här? Får de åka någonstans eller är det "locket på", så att det inte blir någon resa för dem – jag hänvisar då till andra invandrargrupper som får göra sådana här resor?

Anf. 19 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Låt mig bara konstatera att studieresor inom hemspråkslärarutbildningen är en fråga som resp. linjenämnd har att avgöra. Jag menar att det är viktigt att vi håller på reglerna för var olika beslut skall fattas inom statsförvaltningen. De frågor som Oswald Söderqvist nu reser till mig här i riksdagen bör han därför ställa till linjenämnden för hemspråkslärarutbildningen i Stockholm.

Anf. 20 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är klart att utbildningsministern inte skall överta linjenämndens beslutsfunktion, men utbildningsministern kan väl ha någon uppfattning i detta sammanhang när det gäller en så speciell grupp som kurderna. Ingen annan invandrargrupp har en sådan situation som de har. Det är fråga om en ansenlig folkgrupp, och vi har ett stort antal flyktingar här i Sverige från denna folkgrupp. Dessa har i de länder varifrån de kommer alldeles speciella förhållanden. Utbildningsministern borde väl därför ha

Om åtgärder mot sjuksköterskebristen under sommaren

något slags uppfattning om hur den här frågan skall lösas.

Jag är inte någon expert på dessa frågor, men det finns uppenbarligen en bestämmelse om att hemspråkselever, om det inte är möjligt för dem att resa till det egna landet, kan få fara till något annat lämpligt land i stället. Det är vidare uppenbarligen så att den lilla enklav av kurder som finns i Sovjetunionen har möjligheter att använda sitt språk, osv., och det vore därför mycket bra om de kunde få möjlighet att fara dit. I den frågan borde utbildningsministern väl åtminstone kunna ha en uppfattning.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:539 om åtgärder mot sjuksköterskebristen under sommaren

Anf. 21 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Karin Israelsson har frågat mig om vilka åtgärder som skall vidtas för att förhindra en katastrofsituation i sjukvården under sommaren på grund av sjuksköterskebristen.

Liksom Karin Israelsson är jag oroad över bristen på sjuksköterskor, som gör sig märkbar speciellt under sommaren. Enligt vad jag har erfarit har flertalet landsting, liksom förra året, ett stort antal vakanser under sommarmånaderna, särskilt inom långtidssjukvården och psykiatrin. Det råder också brist på sjuksköterskor med viss vidare-/specialutbildning, såsom distriktssköterskor, inom anestesi- och intensivvård och operationssjukvård samt barnmorskor.

Av en telefonenkät som socialstyrelsen har genomfört till elva landsting har framkommit att olika rekryteringsåtgärder kommer att vidtas. Förutom annonser i dagspress och tidskriften Vårdfacket har man skickat personliga brev till vissa studerandegrupper, besökt vårdskolor och utarbetat informationsbroschyrer för spridning bland de studerande. Många landsting stänger enheter inom akutsjukvården för att kunna använda personal inom denna i långtidssjukvården. Vissa sjuksköterskor inom långtidssjukvården kommer att frivilligt senarelägga sin semester.

Inom Stockholms läns landsting har man ett "paket" av olika ersättningar och kompensationer till legitimerade sjuksköterskor som arbetar i sommar och som får utökat ansvarsområde eller tar ut högst två veckor av sin sommarsemester.

För att underlätta för sjukvårdshuvudmännen att bemanna vissa enheter under den kommande sommaren avser socialstyrelsen att inom kort ge huvudmännen generell dispens för att anställa icke legitimerade sjuksköterskor på sjuksköterskejänster under perioden maj–september 1985. Dispensen kommer att gälla inom verksamhetsområdena somatisk långtidssjukvård och psykiatrisk vård. Till denna generella dispens kommer att knytas vissa förutsättningar och villkor.

Det jag nu har redogjort för är enbart kortsiktiga försök att lösa

Om åtgärder mot sjuksköterskebristen under sommaren

personalsituationen. Trots att tillgången på sjukvårdsutbildad personal har ökat under det senaste årtiondet får vi räkna med att det blir svårigheter under sommarmånaderna även under de närmaste åren framåt. I ett något längre tidsperspektiv räknar jag dock med en balans i efterfrågan och tillgång på hälso- och sjukvårdspersonal. Den utbildningsnivå som finns i dag kommer att medföra en betydande ökning av sjuksköterskor och annan personal med medellång vårdutbildning.

Anf. 22 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka sjukvårdsministern för svaret på min fråga. Det är skönt att höra att även sjukvårdsministern känner en viss oro över denna situation, som återkommer sommar efter sommar när det gäller bristen på personal.

Bakgrunden till min fråga är den kaotiska situation som uppstår varje sommar inom sjukvården. Bristen på sjuksköterskor är synnerligen stor, och alla kan förstå att den bristen medför dåliga vårdförhållanden för sjukvårdssökande och patienter.

Sommaren 1984 gav goda exempel på hur huvudmännen utnyttjade sin sjuksköterskepersonal till bristningsgränsen. Kommande sommar blir lika besvärlig, och de somrar som följer kommer att bli ännu mera besvärliga om ingenting radikalt görs. Här måste landets regering inse att den har ett övergripande ansvar för att sjukvården skall fungera även under sommarmånaderna.

Under 1960- och 1970-talen var det en faktisk sjuksköterskebrist. Vi som då tjänstgjorde fick alltid leva med att sällan få ut semester under sommarmånaderna, eller ofta ändra semesterplanerna efter arbetsgivarens önskemål eller därför att vi kände ett stort ansvar för att vården skulle skötas.

I dag ställer inte sjuksköterskor längre upp för att arbeta på det här sättet, och det med all rätt. Nu finns det också ett tillräckligt antal sjuksköterskor utbildade. Enligt en skattning skulle den här yrkesgruppen kunna, om alla var i tjänst, tjänstgöra med sex timmars arbetsdag, och dessutom skulle 2 000 befattningshavare finnas som vikarier.

Vad är det då som orsakar att just sjuksköterskor har en låg tjänstgöringsfrekvens? Här bör hälso- och sjukvårdsministern ta initiativ till att främst undersöka orsakerna och sedan försöka lösa problemen. Är det arbetssituationen, är det skattesystemet, är det bristen på barnomsorg eller annat som är orsaken? Eller är det den låga lönen, den oregelbundna arbetstiden som utgör orsaken till att man inte tjänstgör?

Den kompensation som vissa landsting i sommar ställer i utsikt för att locka sjuksköterskor till sig förlorar väldigt mycket av sin attraktionskraft, när sjuksköterskorna upptäcker att allt detta som landstingen skulle tilldela dem för att locka dem att tjänstgöra också är skattepliktigt.

Här finns det alltså utrymme för förändringar, som inte bara berör sjukvårdsorganisationen. Vill regeringen verkligen ge en god sjukvård året runt måste också långsiktiga lösningar komma till stånd när det gäller sjuksköterskesituationen.

Hurdan är t. ex. utbildningssituationen inom vårdyrkena i dag? På vilket sätt sker samordningen mellan socialdepartement och utbildningsdepartement? Det är inte acceptabelt att man med kortsiktiga förmåner söker täcka behovet av vikarier och att långsiktiga lösningar uteblir på detta sätt år efter år.

Jag hoppas att sjukvårdsministern har ett mer konkret besked att ge än det som gavs i det skriftliga svaret.

Anf. 23 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det är ju landstingen som själva organiserar sjukvården. Hälso- och sjukvårdslagen är en ramlag.

Det vidtas flera åtgärder. Industrier kan ju stänga, när det är industrisemester. Men man kan inte stänga sjukvården – den måste fungera. Och i synnerhet gäller detta långtidssjukvården och psykiatrin. Jag vet att Stockholms läns landsting skall tillsätta en partssammansatt grupp för att diskutera det här, och inom Örebro läns landsting är man beredd att ta semestersystemet under omprövning.

Det är klart att det är olika ting som orsakar den här situationen. Det system vi har bygger på vikarier. Vi har fått flera sjuksköterskетjänster än tidigare inom långtidssjukvården, som vi prioriterar, sjuksköterskebemanningen har utökats på vissa enheter, vi har inte gruppen hemmafruar att tillgå. Efterfrågan på deltidsarbete spelar in, men också ekonomin lägger hinder i vägen. Vissa landsting säger att de kan inte höja grundbemanningen, beroende på ekonomin. Och en del landsting säger: Vi måste spara.

Det här är en sak som landstingen måste organisera. Vi följer naturligtvis utvecklingen och har diskussioner med Landstingsförbundet. Men jag tror att detta är en planerings- och organisationsfråga som inte bör vara ny för landstingen varje sommar, utan man måste se över detta i tid. På sikt tror jag att det inte kommer att vara något problem.

Anf. 24 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag tjänstgjorde för 20 år sedan som sjuksköterska och fick då ständigt höra att det är bara en tillfällig situation att ni måste tjänstgöra på det här sättet, att ni måste avstå från semestrar, att ni måste jobba övertid och flytta arbetstider. Det kommer att vara ett sjuksköterskeöverskott inom kort, förklarade man. Och jag trodde på detta, men jag tror inte längre på det. Den här situationen löses inte enbart genom att man utbildar personal. Naturligtvis kan bristen till en del förklaras med att det kanske inte finns tillräckligt många utbildade sköterskor, men det finns ett antal andra orsaker som gör att sjuksköterskor inte går in och tjänstgör på det sätt som de skulle göra om situationen varit annorlunda.

Ekonomin ger inte utrymme för att anställa och grundbemanna mera, säger sjukvårdsministern, och det säger också landstingen. Men det finns tydligen stort utrymme för extra förmåner under de mest utsatta sommarmånaderna. Varför då inte tänka något annorlunda? Visserligen är det ett landstingsproblem, men jag tror att man från den som har huvudansvaret för

Sveriges hälso- och sjukvård också måste kräva initiativ till att lösa problemen på ett något annorlunda sätt. I alla fall bör man få fram bättre statistik på bristsituationen och på hur det förhåller sig i den faktiska verkligheten.

Det är inte heller tillfredsställande att icke behörig personal sköter sjukvården. Socialstyrelsen skall ge dispenser under fem av årets tolv månader. Det kan inte vara bra att tillståndet är sådant. Det blir brister i omvårdnaden, och svensk sjukvård förlorar på att ha en situation som ser ut som den gör i år och som den kommer att se ut under bra många år framöver om regeringen inte gör någonting drastiskt nu.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1984/85:204 till näringsutskottet

10 § Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkande 1984/85:56
Justitieutskottets betänkanden 1984/85:28 och 29

11 § Totalförsvaret

Föredrogs
försvarsutskottets betänkanden
1984/85:9 om planering och anslag för totalförsvaret (prop. 1984/85:100 delvis och skr. 1984/85:148) samt
1984/85:10 om anslagsfrågor rörande ekonomiskt försvar (prop. 1984/85:120).

Anf. 25 TALMANNEN:
Försvarsutskottets betänkanden 9 och 10 debatteras i ett sammanhang.

Anf. 26 PER PETERSSON (m):
Herr talman! Årets riksdagsdebatt om planering och anslag till totalförsvaret förs mot bakgrund av ett försvarsutskottsbetänkande som är enigt i fråga om säkerhetspolitiken men som har skilda meningar om vissa ekonomiska frågor.

De spända relationerna mellan Sovjet och USA, mellan NATO och Warszawapakten, präglar det internationella klimatet. Supermakterna har intressen i många till synes lokala konflikter på skilda ställen på vår jord. Av detta följer att även regionalt begränsade men skärpta kriser kan få återverkan i vårt lands närhet, i Europa. Vårt närområde, Norden, har fått större och större strategisk betydelse. Sovjet har steg för steg byggt ut marina och andra baser på Kolahalvön. Som en följd härav har norrmännen beslutat

om förhandslagring i mellersta Norge av utrustning för amerikanska förband.

Dessa åtgärder bör främst ses som uttryck för hur maktblocken bevakar sina intressen och varandra i vårt närområde. Men det innebär också ökade risker för Sverige. Vårt land är inte längre i utkanten av stormakternas militärstrategiska intressekonflikter. Det ser vi bl. a. genom de återkommande och allvarliga kränkningarna av svenskt territorium som skett de senaste åren.

En stor majoritet i Sverige stöder neutralitetspolitiken i övertygelsen om att den varit en av förutsättningarna för vår långa fredsperiod. Tilltron till vår neutralitetspolitik – både utom och inom Sverige – bygger i hög grad på tilltron till vårt försvars styrka och beredskap. Vårt försvar måste ha en sådan styrka och sammansättning att allvaret i vår neutralitetspolitik inte kan misstros av någon.

Omvärlden måste tro inte bara på vår vilja utan också på vår förmåga att i handling värna vårt territorium och avvisa kränkningar och i varje läge hävda vår neutralitet.

Jag är ense med försvarsministern när han i försvarspropositionen skriver att det råder bred uppslutning kring den svenska säkerhetspolitikens principer och att detta är en väsentlig nationell tillgång.

Herr talman! De flesta reservationer till årets betänkande där vi moderater är med är flerpartireservationer.

I fråga om innevarande budgetårs anslag finns det en borgerlig trepartireservation som egentligen är en följd av den socialdemokratiska regeringens fiasko i fråga om att begränsa inflationen till 4 %. Penningvärdesförsämringen blev dubbelt så stor som regeringen trott. Låsningen till 4 % indexhöjning berövade det militära försvaret ca 270 milj. kr., vilket enligt reservation nr 2 bör tillföras det militära försvaret under innevarande budgetår.

Försvarsutskottet har enhälligt konstaterat att nya uppgifter har ålagts det militära försvaret utöver vad som ingick i medelsramen för 1982 års försvarsbeslut med en årlig merkostnad om ca 125 milj. kr.

Om detta faktum skriver den socialdemokratiska majoriteten i utskottet endast att "de inte finner tillräcklig anledning att förorda en framställning till regeringen enligt motionsförslaget".

Vi borgerliga finner det ostridigt att det militära försvaret efter 1982 års försvarsbeslut ålagts uppgifter som inte var medräknade när beslutet togs. Vi uppmanar därför regeringen att lämna förslag om särskild kompensation för merkostnaden om ca 125 milj. kr.

Alla i försvarsutskottet var förra året eniga om att förstärka det militära försvarets medelsram med ca 600 milj. kr. per år plus att införa ett mera rättvisande försvarsprisindex – detta för att ge försvaret ökade resurser och bättre planeringstrygghet. Där är därför illavarslande när socialdemokraterna genom ensidiga ställningstaganden "bakvägen" skär bort ca 400 milj. kr. av försvarets årliga köpkraft i förhållande till innehållet i 1982 års försvarsbeslut.

Det är också illavarslande att regeringen begränsat ÖB:s beställningsbemyndiganden för budgetåret 1985/86. Detta kan och bör tolkas som en

förberedelse för neddragningar av försvarskostnaderna vid nästa femåriga försvarsbeslut, som kommer att fattas år 1987. Åtgärden förefaller främst riktad mot den del av försvarsöverenskommelsen som inriktade överbefälhavarens planering mot oförändrad köpkraft efter 1987. Genom att ifrågasätta utrymmet för materialbeställningar har socialdemokraterna tydligen siktet inställt på en lägre planeringsram än den huvudriktning som angavs i fyrpartiöverenskommelsen i mars 1984. Detta försvårar planeringen och minskar säkerheten.

Samtidigt som försvarsministern och utskottet är eniga om att den säkerhetspolitiska bedömningen visar på ökat stormaktsintresse i vår del av Europa förbereder tydligen socialdemokraterna en neddragning av försvarsanslagen. Detta är inte vare sig logiskt eller ansvarsfullt handlat.

Det är inte så att totalförsvaret eller det militära försvaret under senaste årtiondet tillförts ökade resurser – detta allra minst i förhållande till hotbilden i vår nära omvärld och de genom materielutvecklingen ökade möjligheterna för en fiende att göra snabba överraskande anfall.

Verkligheten är den att om den svenska statsbudgeten i övrigt hade fått anslagsförändringar i samma nivå som tilldelats det militära försvaret under den senaste tioårsperioden skulle Sverige ha klarat statsbudgeten utan lånemedel, dvs. vår statsskuld hade varit ca 500 000 milj. kr. lägre. Detta kan vara värt att hålla i minnet av dem som vill angripa försvarskostnaderna i vår statliga budget.

Herr talman! I fråga om förstärkning av ubåtsskyddet är utskottet i princip enigt, men vi moderater med stöd av andra borgerliga vill bl. a. påskynda överföringen av helikoptrar för ubåtsjakt. Vi anser att det är orimligt att helikoptrar som är färdigbyggda för ubåtsjakt år 1986 av utbildningsskäl inte kan ingå i marinens organisation förrän åren 1987 och 1989. Då har denna angelägna fråga inte satts på rätt plats i prioriteringen inom planeringen.

Jag anser också att de nya uppgifter som ubåtsskyddsverksamheten medför måste få konsekvenser för marinens personal i enlighet med ÖB:s förslag.

Utvecklingen i omvärlden medför större krav inte bara på marinen utan också på vårt luftförsvar. Vi moderater anser att en förstärkning av luftförsvaret måste allvarligt prövas inför 1987 års försvarsbeslut. Detta gäller även beväpningen.

De kommande JAS-planen bör tidigt under leveranstiden kunna fullgöra avancerade luftförsvarsuppgifter. Klart är att detta fordrar effektiv beväpning. Frågan om jaktrobotar till Gripenplanen bör ingå i arbetsuppgifterna för 1984 års försvarskommitté. Vi i försvarsutskottet anser det mycket viktigt att svensk industri har förmåga att utveckla kvalificerade robotar och delsystem anpassade till våra förhållanden.

Jag är helt ense med försvarsminister Thunborg, när han i ett tal här i riksdagen anförde att det är ett mervärde med svensk försvarsmateriel och att det är en signal till omvärlden om vi själva i stort utvecklar och anskaffar vår försvarsmateriel. Vi måste också eftersträva att denna materiel kan underhållas inom landet. Vi visar då i praktisk handling att vi inte i något läge

önskar eller kommer att söka stöd hos andra.

Klart är att utveckling av t. ex. jaktrobotar till JAS-planet inom svensk industri har många fördelar. Men troligen medför det merkostnader jämfört med direktköp från utlandet. Därför bör anslagsramen kompenseras. Någon merkostnad från samhällssynpunkt uppstår dock inte. Statsbudgeten kompenseras skattevägen, och vinsten blir att förtroendet för försvaret växer och att kompetens och sysselsättning ökar i Sverige.

Även flygförarna är viktiga för tilltron till försvarets förmåga. Regeringen har i mars i år i skrivelse till riksdagen bl. a. redovisat läget beträffande försvarets flygförare. Av skrivelsen framgår att fortsatt snabb avgång av flygförare medför en allvarlig risk för såväl god incidentberedskap som för möjlighet till fullgod insats vid ett överraskande anfall. Utskottet delar försvarsministerns oro och har förståelse för föreslagna åtgärder. Begränsningen av flygbolagens rekrytering från flygvapnet måste dock – i föreslagen form – ses som en akut åtgärd. Av skrivelsen och andra kontakter framgår att utredning pågår i syfte att få en mera långsiktig lösning på försvarets flygförartillgång. Den måste avse såväl flygvapnets som arméflygets besvärliga pilotläge.

Jag hoppas att utredningen arbetar snabbt och kommer till lösningar, som långsiktigt gagnar såväl försvaret som de direkt berörda. Detta har väsentlig betydelse för luftförsvarets framtida styrka.

Herr talman! Till sist vill jag även beröra anslagen till frivilligförsvaret och bidraget från fredslotteriet.

Försvarsutskottet har enhälligt och enligt ÖB:s förslag ökat anslagen till de frivilligorganisationer som får anslag från försvarsdepartementet med drygt 3 milj. kr. till 78 250 000 kr. Utskottet skriver också att för att förbättra möjligheterna till samordning av verksamheten bör även frivilligstödet från anslag under andra huvudtitlar priskompenseras.

Riksdagen har tidigare halvhjärtat uttalat att även frivilliga försvarsorganisationer bör kunna få bidrag av medel från det s. k. fredslotteriet för ändamål som sammanfaller med riktlinjerna för lotteriet. Jag vill påminna om att enligt regeringsbeslut i januari 1984 anordnades lotteriet "till förmån för fredsarbete, som bedrivs av folkrörelser och andra ideella organisationer och vars syfte är upplysning, fostran, utbildning och utvecklingsarbete rörande freds- och nedrustningssträvanden".

Försvarsutskottet förutsätter att det bedömda värdet av föreslagna projekt får stor betydelse vid bidragsgivningen, dvs. att frivilligrörelserna bedöms på jämbördig fot med andra rörelser.

Överbefälhavaren och andra med god kännedom om svensk säkerhetspolitik var mycket aktiva för att fredslotteriet skulle ge ett gott ekonomiskt resultat. Klart är att de förväntade att även de frivilliga försvarsorganisationerna skulle få anslag till sitt viktiga upplysningsarbete för landets fred och frihet.

Herr talman! Ett starkt totalförsvar med däri ingående hemvärn och andra frivilliga försvarsorganisationer och hela svenska folkets försvarsvilja är landets viktigaste tillgångar för Sveriges framtida fred och frihet.

Det vore utmanande om frivilligrörelser som ansöker om bidrag från fredslotteriet för verksamhet i enlighet med det här nämnda regeringsbeslutet skulle behandlas sämre än övriga sökande. Jag och många med mig önskar att frivilligrörelserna skulle få den uppmuntran i sitt arbete för fred och frihet som anslag från fredslotteriet ger.

Herr talman! Jag har här talat mest om det militära försvaret. Det beror på att andra talare från moderaterna främst berör övriga viktiga delar av totalförsvaret.

Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer till försvarsutskottets betänkande nr 9 där mitt namn förekommer och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 27 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! När vi behandlar det säkerhetspolitiska avsnittet i försvarsutskottet, är det med stor glädje vi kan konstatera den enighet som råder där. Det kan vara viktigt att de partier som här i riksdagen deltar i den enigheten också markerar det utanför detta hus. I den allmänna debatten kan man ibland få en annan uppfattning.

Centern menar att ingen – varken i Sverige eller i omvärlden – skall kunna tvivla på vår vilja och beslutsamhet att efter vår yttersta förmåga hävda våra gränser och vårt territorium. Försvarsmakten skall vara fredsbevarande, stabiliserande och krigsavhållande. Invasionsförsvaret har grundläggande betydelse. Det militära försvarets utrustning, organisation och utbildning måste successivt anpassas till utvecklingen i omvärlden.

Försvarsmakten måste enligt centern i alla avseenden kunna bidra till neutralitetspolitikens trovärdighet. De hot vi kan utsättas för under fredstid, i krislägen och vid överraskande anfall måste vi kunna möta med ett starkt försvar. Vi måste på olika sätt förbättra vår förmåga att höja beredskapen från grundberedskap.

Utskottet anser att uttalandena om försvarspolitiken som centerpartiet har gjort i motion 1705 står i god samklang med ambitionerna i 1982 års försvarsbeslut, och vi är nöjda med den skrivningen.

Vi tar i en annan motion upp frågorna om sårbarheten. Mycket talar för att vårt samhälle blivit sårbarare under de senaste åren. På elområdet är sårbarheten stor, och när det gäller elektronik har vi ett stort beroende. På dataområdet gör vi oss på olika sätt än mer sårbara. På livsmedelsområdet blir vi oerhört sårbara, särskilt i regioner där livsmedelsproduktionen minskar.

I reservation 2 tar vi ställning till de utgiftsbegränsningar som innebär att man rycker undan medel från försvaret på grund av den 4-procentsautomatik som tillämpas. Detta är orättvist. Inom försvarsmakten arbetar man redan mycket långsiktigt och hårt med besparingsplaner. Jag vill erinra om de personalminskningsmål och de långsiktiga besparingar försvarsmakten genomför. I det avseendet tror jag försvarsmakten är unik i statsförvaltningen. Det vore orättvist att ge försvaret straff för att man är duktig på att spara på lång sikt.

I reservation 3 säger vi vidare att fyrpartiöverenskommelsen från i fjol innebär att försvaret måste få bedriva planeringen utifrån oförändrad köpkraft. Genom att ifrågasätta det ekonomiska utrymmet för beställning av materiel under nästa budgetår har regeringen enligt vår mening mera tagit fasta på möjligheten att nästa försvarsbeslut medför en planeringsram med nominellt oförändrat belopp eller ännu mindre resurser för den fortsatta planeringen. Vi menar att man härigenom avsevärt försvårar planeringen. Detta innebär att säkerheten minskar.

I reservation 7 tar vi upp frågan om helikoptrar för ubåtsjakt. Enligt vår bedömning har den beslutade förstärkningen av vår ubåtsbekämpningsförmåga inte fått tillräckligt hög prioritet i planeringen för dessa helikoptrar. Eftersom ubåtsjaktshelikoptrar har central betydelse för ubåtsskyddet, bör dessa helikoptrar överföras till ubåtsskyddsverksamheten. Vi menar att riksdagen bör som sin mening ge detta regeringen till känna.

När det gäller kustkorvetterna säger vi i reservation 8 att den planerade anskaffningen av ytterligare fyra enheter tidigareläggs enligt överbefälhavarens ubåtsskyddsplan. Regeringen har den 1 november beslutat om projektering av dessa enheter, och framställning om anskaffning beräknas inkomma till regeringen under 1985. Beställningsbemyndiganden har beräknats för den anskaffningen, som därför inte behöver bli beroende av riksdagsbeslut hösten 1985. Efter det nya budgetårets ingång och så snart myndigheterna gjort sin framställning tycker vi att regeringen utan dröjsmål bör ställa medel till förfogande för myndigheterna för beställning av korvetterna.

Överbefälhavaren har också i sin plan för ubåtsskyddet konstaterat att gällande personal- och värnpliktsramar för marinen inte är dimensionerade för den utökade freds- och krigsorganisatoriska verksamhet som ubåtsskyddet innebär. Överbefälhavaren föreslår att behovet av personal tillgodoses genom att personalramen successivt fram till budgetåret 1991/92 utökas med 125 personår.

Försvarsministern förklarar sig inte beredd att ta ställning till utökningen av antalet yrkesofficerare inom marinen enligt överbefälhavarens planering. Detta anser vi otillfredsställande. Vi anser att överbefälhavarens förslag bör bifallas.

I tidningarna och övriga massmedia har vi de senaste dagarna informerats om en tragisk olycka, som är ytterligare ett exempel på fall då värnpliktiga i samband med värnpliktstjänstgöring eller på väg därifrån är inblandade i olyckor. Vi har i en motion från centerns sida tagit upp de problem som det innebär att många olyckor, med koppling till motorfordonstrafiken, har ägt rum under de senaste åren. Det är tragiska olyckor som inte bör få ske. Det är viktigt att försvarsmakten visar ökat intresse för den olycksfallsfrekvens som finns när det gäller de värnpliktiga. Detta kanske till en del hör samman med den ökade motoriseringen. Här måste man på något sätt ta i på skarpen.

När det gäller värnpliktsfrågorna har vi i en motion sagt att det är dags att se över en rad frågor på värnpliktsområdet. Skälen till detta är flera. Vi har resefrågorna, vi har ersättningsfrågorna för egenföretagare, och det gäller också de värnpliktssociala frågorna över huvud taget. Vi anser att de frågor vi

tagit upp i motion 700 är så viktiga att en utredning av det slag vi har förordat bör komma till stånd. Särskild tyngdpunkt bör läggas på de värnpliktigas förmåner. Detta gäller i all synnerhet som – t. ex. när det gäller dagsersättningens storlek – riksdagsbeslutet om värnpliktsförmåner år 1983 inte har ordentligt förverkligats av regeringen. Jag menar att den socialdemokratiska regeringen här har svikit de värnpliktiga. Enligt det vallöfte som socialdemokraterna gav 1982 skulle de värnpliktiga få en dagsersättning på 30 kr. Med hänsyn till penningvärdesförsämringen borde löftet i dag innebära 36–37 kr. Regeringen har uppenbarligen svikit detta löfte.

Regeringen bör med utgångspunkt i vad som anförts i motion 700 anmodas att tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att se över värnpliktsfrågorna. Det är viktigt att detta sker snarast.

Som sista punkt vill jag ta upp anskaffningen av andningsskydd. Vi kan här konstatera att den plan som försvarsministern förordar innebär en senareläggning med två år i förhållande till inriktningen i 1982 års beslut. Bristen på andningsskydd inom civilförsvaret är allvarlig. Vi anser därför att utskottet bör se till att 1982 års beslut fullföljs, och vi kräver i reservation 13 ett tillkännagivande till regeringen.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till reservationerna 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 18 och 19.

Anf. 28 ERIC HÄGELMARK (fp):

Herr talman! Genom den strategiska och militärtekniska utvecklingen har det nordiska området blivit alltmer utsatt under senare år. Supermakternas intresse för detta område har ökat mycket påtagligt.

Detta ställer självfallet stora krav på svensk säkerhetspolitik – både vad gäller utrikespolitik och i fråga om försvarspolitik. Det betyder inte att vi skall ändra vår säkerhetspolitik. Tvärtom har utgångspunkten sedan länge varit att denna politik måste vara så utformad att den kan fungera även i svåra lägen. Vad Sverige behöver visa är därför främst konsekvens och långsiktighet i sitt säkerhetspolitiska agerande.

Mot den här bakgrunden vill jag beklaga att Sverige under senare år gång på gång fått uppleva debatter där företrädare för partier söker misstänkliggöra andra partiers uppslutning bakom viktiga delar av säkerhetspolitiken. Det är socialdemokrater och moderater som fört denna debatt. Tyvärr måste noteras att det är mycket framträdande representanter för de två partierna, ja, främst de två partiledarna, som svarat för dessa misstänkliggöranden.

En debatt inom Sverige kan vara tuff och hård, precis som politiska debatter i andra demokratier. Men just när det gäller säkerhetspolitiken finns det mycket starka skäl för att inte i onödan starta bataljer. Svenska folket tål säkert att höra sådana bataljer, men det är betydligt allvarligare att omvärlden kan få en felaktig föreställning om vår säkerhetspolitik.

Som alliansfritt land har Sverige att visa att Sverige kommer att föra en konsekvent politik både i fred och vid krig i vårt närområde. Ingendera sidan skall kunna räkna med fördelar för egen del eller riskera att motparten ges otillbörliga favörer till följd av svenska brott mot neutralitetsregler. Det är då

utomordentligt beklagligt att t. o. m. landets statsminister, både här hemma och i intervjuer för massmedia i andra länder, uttalar att ett regeringsskifte skulle kunna leda till att Sverige överger neutralitetspolitiken.

I folkpartiets partimotion om försvarspolitiken betonades att fjolårets fyrpartiuppgörelse om försvarspolitiken var utomordentligt värdefull, både som manifestation och i sak. Det är värdefullt att gentemot omvärlden kunna visa denna enighet.

De senare årens händelser, både ubåtskränkningar och flygplanskränkningar, men också den ökade medvetenheten om att tekniken nu möjliggör snabbare aktioner än tidigare gör det angeläget att än mer betona att Sverige måste ha förmåga att reagera omedelbart. Åtminstone delar av våra resurser måste vara snabbt gripbara, och vi måste kunna upptäcka kränkningar och angrepp. Som exempel kan anges att det är viktigt att radarövervakningen förbättras, så att vi inom en inte alltför avlägsen framtid kan överblicka hela svenska kusten. Mänsklig närvaro i skärgården är värdefull. Det vore önskvärt med ett nära samarbete mellan alla intressenter som kan bidra till meningsfulla arbetsuppgifter för skärgårdsbefolkningen.

Det går att ange många områden där totalförsvaret kräver samverkan mellan flera parter, både civila och militära. Försvarsutskottets betänkande 9, som vi nu debatterar, avser både militära och civila delar av totalförsvaret. Det är positivt att riksdagen får behandla dessa frågor i ett sammanhang.

Utskottet är enigt beträffande grunderna för Sveriges säkerhetspolitik och stöder försvarsministerns redogörelse och bedömningar i budgetpropositionen. Denna enighet är mycket värdefull och stärker den svenska säkerhetspolitikens trovärdighet. Inga yttranden har förekommit i utskottet som kan väcka tvivel om fastheten i den svenska säkerhetspolitiken.

Till betänkandet 9 är fogat ett antal reservationer och tre särskilda yttranden. Jag skall kommentera en del av dessa litet längre fram i mitt anförande. Först vill jag dock peka på vissa punkter i några motioner som jag lägger särskild tonvikt på.

Samhällets ökade sårbarhet till följd av datoriseringen måste uppmärksammas ytterligare. Det gäller främst inom offentlig förvaltning och inom livsmedelsdistributionen. Smärre fel, kanske sabotage, kan orsaka stora skador för samhället. Våra myndigheter bör åläggas att upprätta katastrofplaner och att hålla dem aktuella, så att de kan följas om ordinarie datasystem skulle bringas ur funktion. Det bör av planerna framgå vilka manuella eller automatiska reservfunktioner som kan kopplas in och på vilket sätt dessa kan användas. Redan från början, när ett datasystem skapas, måste hänsyn tas till risken för missbruk eller oavsiktlig skada.

Enligt utskottets mening tar direktiven till 1984 års försvarskommitté upp områden som bör ha högsta prioritet när det gäller att motverka sårbarhet på grund av datorisering eller av andra orsaker.

Det är enligt min mening ett omfattande och svårt arbete att på den relativt korta tid som står till försvarskommitténs förfogande på ett grannlaga sätt uppfylla givna direktiv.

I motionen 2426 föreslår vi motionärer från folkpartiet olika åtgärder för

att bibehålla en svensk utvecklande robotindustri. I fyra punkter slår vi fast:

1. att en svensk utvecklande robotindustri i det längsta bör bibehållas,
2. hur den totalt för statsmakterna mest kostnadseffektiva industrisatsningen bör vara organiserad,
3. att en särskild robotberedning bör tillsättas under den tid som krävs för att skapa underlag för fortsatta politiska beslut inom robotområdet samt
4. att det skapas alternativ för hur robotsystem kan utnyttjas på enklare plattformar.

När det gäller punkt 1 och 2 har vi motionärer blivit tillgodosedda. Regeringen har nyligen beslutat undersöka förutsättningarna för en utveckling av robotar inom landet, och enligt uppgift diskuteras också samverkansformer m. m. med berörda industrier.

Beträffande punkt 3, där vi motionärer anser att en särskild robotberedning skall tillsättas, blir vi i utskottsbetänkandet upplysta om att den s. k. flygmaterielberedningen kommer att engageras i den fortsatta beredningen och uppföljningen av robotfrågorna. Jag är inte säker på hur denna flygmaterielberedning fungerar i dag. Kanske kan socialdemokraternas talesman i utskottet upplysa mig om dess organisation, personal och uppgifter.

För varje robotprojekt måste möjligheterna till en svensk utveckling undersökas. Miniminivån måste vara att viktigare delar utvecklas och tillverkas i Sverige. En sådan hårt styrd planering är sannolikt inte tillräcklig, utan såväl robotens utnyttjande som robotindustrins sammansättning måste påverkas, om kapaciteten skall kunna bibehållas till en rimlig kostnad. Av denna anledning hade vi motionärer hellre sett att regeringen tillsatt en särskild "robotberedning", helst en parlamentarisk sådan. Denna extra uppgift, som kommer att läggas på flygmaterielberedningen, kan lätt betraktas som en andrahandsuppgift och får inte den status som vi anser att robotuppgiften skall ha. Robotar måste skjutas från olika vapenplattformar. Sådana plattformar som t. ex. flygplan, fartyg och stridsvagnar blir dyra. De måste dock finnas, men bör målinriktas mot uppgifter som inte kan lösas på annat sätt.

I den fjärde punkten föreslår vi att möjligheter skapas för att utnyttja robotar på enklare plattformar. Vi föreslår en inriktning mot enklare plattformar men med bättre utnyttjande av robotars egenskaper, vilket ligger i tiden. Många skäl talar för att slagkraft och uthållighet ökar i ett sådant försvar. Vi motionärer anser att nya robotsystem bör inriktas mot och ges egenskaper som är lämpliga för enklare plattformar och att befintliga system bör kompletteras, så att främst fler men enklare plattformar kan utnyttjas.

I reservation 2 aktualiseras frågan om priskompensation. I propositionen 1983/84:40 hösten 1983 föreslog regeringen att försvarets priskompensationssystem inte skulle tillämpas. Priskompensationen skulle för 1984 begränsas, om inflationen översteg 4 %.

I folkpartiets partimotion 1983/84:86 gick vi emot detta förslag. Det var den enda motion där man gick emot regeringens förslag på denna punkt. För

att kunna ge god stadga i planeringen för försvaret är det mycket viktigt att ha ett rättvisande priskompensationssystem. Verkligheten blev den att inflationen under 1984 steg med drygt 8 %, alltså väsentligt annorlunda än vad utskottet räknade med.

I vår partimotion 1984/85:1711 gjordes en preliminär bedömning, som visade att den av socialdemokraterna och kommunisterna beslutade indexspärren medfört ett bortfall av prisregleringsmedel till försvaret under 1984 på ca 240 milj. kr. Vi anser att försvaret bör tillföras det belopp som krävs för att ge full priskompensation enligt försvarsprisindex med hänsyn till inflationen. Enligt de beräkningar som utskottet gjort bör, som framgår av reservation 2, riksdagen återföra 270 milj. kr. till det militära försvarets fortsatta planering.

Socialdemokraterna medger att utgiftsramen minskat med drygt 200 milj. kr. men anser att "--- beslutet bör inte rivas upp i efterhand". Vad detta får för konsekvenser säger socialdemokraterna emellertid ingenting om.

Det torde bli nödvändigt att reducera planerad verksamhet eller minska anskaffningen av materiel till försvaret. Socialdemokraterna har kanske någon annan patentlösning – vi får väl höra. Folkpartiets förslag om priskompensation skall ses som en strävan att undvika urholkningar i den försvarsförmåga som riksdagen tidigare uttalat sig för.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 2.

När det gäller civilförsvaret har vi från folkpartiet flera gånger tidigare motionerat om och reserverat oss för en föryngring av civilförsvarets krigsorganisation. I motionen 1984/85:1265 tar vi upp frågan på nytt. Vi motionärer anser att en föryngring kan ske genom direktrekrytering av unga män och kvinnor. Tanken är att dessa, som undantas från militär utbildning, skall få en rejäl utbildning för civilförsvarsuppgifter. Det är inte bra för civilförsvaret att det hitintills bara utbildats befäl, medan manskapet inte utbildats. En eventuell utbildning planeras nu ske i ett beredskapsläge. Det är dålig beredskap, och få människor känner delaktighet i civilförsvarsproblemen. En kraftig föryngring i civilförsvarets krigsorganisation skulle vara något utomordentligt värdefullt. Det skulle kännas meningsfullt att satsa utbildningspengar på unga människor, eftersom de kan stå kvar i organisationen länge. I en organisation som främst har att ta emot män över 47 år kan motivationen för civilförsvarsuppgifterna inte vara så stor.

Att bygga skyddsrum till hela befolkningen vore ytterst kostnadskrävande, och det har heller aldrig varit målsättningen. Skyddsrum är nästan meningslösa utan ett ordentligt förvarningssystem. En stor förbättring för civilförsvaret de närmaste åren är kanske den bättre förvarning som blir möjlig genom att försvarsmakten får radarstationer för låga höjder för den del av kusten där sådana inte finns i dag. En angripare väljer mål av stor betydelse. Skyddsrum bör därför byggas i närheten av sådana mål. Någon noggrann prioritering av var skyddsrummen skall byggas har hitintills inte förekommit. När en kommun valts till "skyddsrumsort" har skyddsrummen byggts där i samband med nyproduktion av bostäder, även om inga rimliga bombmål legat i närheten av bostadsområdet i fråga. I framtiden bör man förfara på ett annat

sätt. Kommunerna skall göra upp skyddsplaner, av vilka det skall framgå var i kommunen riskerna bedöms vara störst. Först när skyddsplanerna finns i kommunerna är det möjligt att styra skyddsrumsbyggandet så, att skyddsrummen kan uppföras där de ur risksynpunkt bäst behövs.

Det har också visat sig att det kan ta lång tid från det att skyddsplaner gjorts upp till dess att kommunen får någon fastighetsägare att bygga skyddsrum. Detta talar för att det kan bli aktuellt att bygga skyddsrum först några år efter det att skyddsplanerna är färdiga.

Mot denna bakgrund föreslås en minskning av anslaget till skyddsrumsbyggande med 100 milj. kr. för de närmaste åren.

Jag yrkar därmed bifall till reservationerna 14 och 15.

I betänkandet finns ytterligare några reservationer som jag kort skall kommentera.

Reservation 5 gäller tillgodoräknande av medel vid försäljning av anläggningar. Det är viktigt att stimulera försvarets myndigheter till ökad rationalisering. Det kan man göra genom att skapa förutsättningar för myndigheterna att vid en försäljning få behålla realvärdet i materielinvesteringar. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att i regleringsbrevet för budgetåret 1985/86 utarbeta bestämmelser som gör det möjligt för en myndighet att vid eventuell försäljning tillgodogöra sig fulla värdet av tillgångar som finansierats genom anslag till myndigheten i fråga inom fjärde huvudtiteln.

Jag yrkar bifall till reservation 5.

I reservation 6 anser reservanten att beslut om avkortning av reservbefälens tjänstgöring bör fattas på den nivå i organisationen där man bäst känner till reservbefälens utbildning, duglighet, tjänstgöringsförhållanden m. m. Detta innebär att förbandscheferna bemyndigas att handlägga ärenden som innebär beslut om avkortning av utbildningen eller tjänstgöringen upp till 10 dagar. Dessutom bör regeringen bemyndiga överbefälhavaren att handlägga ärenden som innebär beslut om avkortning av tjänstgöringsskyldigheten utöver 10 dagar.

Därmed yrkar jag bifall också till reservation 6. I övrigt yrkar jag bifall till de reservationer där mitt namn förekommer.

Anf. 29 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi har i vår partimotion angående försvarspropositionen och försvarets utformning ställt oss bakom regeringens beskrivning av det säkerhetspolitiska läget för Sverige. Det har vi gjort också vid tidigare tillfällen under de senaste åren. Det är ganska självklart att det säkerhetspolitiska läget har försämrats och att vårt land därigenom kommit i ett mycket sämre läge. Det kräver ökad uppmärksamhet på totalförsvaret och hur det skall utformas. Detta kan man ha en hel del olika synpunkter på.

Det är viktigt att konstatera att Sverige är ett litet land som är internationellt beroende på många olika sätt. Detta beroende minskar man inte enbart genom att höja militära anslag. Det förekommer ett slags kolartro på att dessa problem kan lösas enbart genom att man höjer anslagen till det militära försvaret och därigenom förstärker det. Det är inte så enkelt.

Den handelspolitik som vi mer eller mindre är tvungna att föra – det är i viss mån självförvållat –, de internationella åtaganden vi har gjort i olika sammanhang och vårt ökade beroende när det gäller utbyte av teknik m. m. gör att vår självständighet minskar och vårt beroende ökar.

Vi har ett par gånger här i kammaren i andra debatter de senaste veckorna tagit upp USA:s embargopolitik gentemot bl. a. Sverige. Den frågan hör hemma i denna debatt på ett mycket påtagligt sätt. Om det nu är så att vi måste köpa viktig elektronik – däribland viktig militär elektronik – från västsidan ökar det självfallet vårt beroende och inskränker vår självständighet. Om dessutom den ledande staten i en av militärallianserna, dvs. USA inom NATO, öppet går in och styr den svenska handelspolitiken när det gäller civila komponenter är det ännu mera allvarligt, när vi vet hur mycket av denna elektronik som vi behöver till vårt militära försvar och till de olika system som vi bygger upp.

Vi har tagit upp detta förhållande i vår partimotion, därför att vi anser att det är viktigt. Vi kan naturligtvis inte godkänna försvarsutskottets skrivningar, där man glider förbi frågan. Jag måste i första hand vända mig till socialdemokraterna, regeringspartiets representanter här i debatten, och fråga rakt på sak om ni anser att det uttalande från 1982 om anskaffning av militär materiel som vi har citerat i vår motion och som utskottet har upprepat är så enkelt att man bara kan säga att det är någonting som finns med i försvarsbeslutet 1982 och som regeringen har att ta ställning till och hålla sig till. Det går inte att bara sopa ett jättestort problem under mattan på det sättet.

När det gäller våra flygplan har det alltid varit så, att de har byggts i ökande grad i samarbete med västmakterna. Det gällde Viggen, och det gäller JAS som nu håller på att byggas. Den absolut övervägande delen av elektroniken är NATO:s. Detta strider helt uppenbart mot uttalandet från 1982, som anfördes i propositionen inför försvarsbeslutet och även i detta betänkande. Det binder oss helt och hållet. Det gör att vi kommer i beroendeställning till USA och NATO, och det gör också att det kan utnyttjas för påtryckningar eller att vi i en krissituation kan stå utan viktig materiel. Är det inte så, Olle Göransson? Man kan inte bara säga att regeringen genom detta uttalande har fått till uppgift att bevaka, därför att det finns i 1982 års försvarsbeslut. Man måste ta ställning till den konkreta frågan nu och inte bara sopa den under mattan.

Det sägs också i utskottsbetänkandet att huvuddelen av svensk försvarsmateriel köps i Sverige hos svenska företag. Ja, det är bra, och vi borde göra det ännu mera. Men det viktiga är inte procentsatser, dvs. att 70–75 % av den totala försvarsmaterielen köps från svenska företag. Det viktiga är att de 25–30 % som anskaffas utomlands just är sådana här väsentliga komponenter som är helt styrande och avgörande. Det innebär att ett flygplan som JAS aldrig kommer att kunna lyfta från en svensk militär flygbas utan att de komponenterna erhålls från NATO. Här måste utskottet göra ett förtydligande, naturligtvis i första hand socialdemokraterna, om hur ni ser på denna sak.

Vi har i vpk, som vi har sagt i vår motion, under många år talat om sårbarheten i det svenska samhället. Vi är mycket glada över att denna fråga nu börjar vinna gehör och att det i årets skörd av motioner också finns motioner från andra partier där dessa viktiga aspekter tas upp. Problemen har nämnts här av företrädare för folkpartiet och centerpartiet.

I vårt samhälle, med vår marknadsekonomi, ökar hela tiden sårbarheten, och vad som händer i fredssamhället påverkar i allra högsta grad våra möjligheter att stå emot en kris eller en krigssituation. Det är intressant, som jag har påpekat många gånger förut i denna talarstol i försvarsdebatter, att de militära cheferna och militära staberna har påpekat detta i decennier. Redan på 1950-talet började t. ex. militärbefälhavarna i övre Norrland att peka på riskerna med uttunning av befolkningen i stora delar av Sverige. De föreslog konkreta fredliga åtgärder för att öka t. ex. industrilokalisering, öka beställningar till företag i glesbygd osv. för att bibehålla en bättre befolkningsstruktur. Detta är försvarsfrågor, beredskapsfrågor.

Dessa åtgärder var naturligtvis inte lönsamma, utan den kapitalistiska ekonomin, marknadssamhället, fick styra. Detta ledde till en försvagning, som vi genom försvarsutgifter måste försöka råda bot på. Det kommer aldrig att lyckas om vi inte sätter det i samband med fredssamhällets utveckling. Det gäller en sådan sak som energiförsörjningen.

Kärnkraften hör också hemma i denna debatt – det är en försvarsfråga, en beredskapsfråga. Fram till 1974 avstyrkte överbefälhavaren och försvarsstaben ständigt lokaliseringen av alla de kärnkraftverk som vi sedan har fått. De sade nej till att förlägga dem vid Barsebäck, Ringhals, Oskarshamn och Forsmark, just av beredskapsskäl och försvarsmässiga skäl. Men kärnkraftverken ligger där nu, och de är ett stort problem i Sveriges totalförsvar. Detta visar också att man i det fredsmässiga samhällets planering och utveckling inte har tagit tillräcklig hänsyn när det gäller att förstärka beredskapen för att kunna stå bättre rustad när det händer som ingen av oss vill skall hända.

Vi kommer från vårt parti att fortsätta att driva sårbarhetsfrågorna, och vi är, som sagt, glada över att det nu är andra partier som ansluter sig till detta. Jag yrkar naturligtvis bifall till de motioner som sammanfaller med vår motion i detta sammanhang.

Vi tycker annars att utskottets skrivning i sårbarhetsfrågorna är mycket bra och positiv. Det är bra att denna debatt kommer i gång, och vi hoppas att den skall utvecklas ytterligare. Vpk sitter inte i försvarsutskottet och måste därför yrka bifall till de motioner som har väckts i detta ärende.

Jag skall säga några ord om vapenfri tjänst, som har att göra med personalfrågor. Det finns motioner från folkpartiet som i många stycken sammanfaller med motioner som vpk har väckt tidigare om större möjligheter för dem som vill ha vapenfri tjänst, om bättre behandling av totalvägrare, osv. Vi kan i stora delar instämma i folkpartimotionen i denna fråga som till stor del är lika som de motioner som vi har väckt tidigare år.

Vi är emellertid inte och har aldrig varit för det krav som framförs i denna folkpartimotion på att prövningsförfarandet för att söka vapenfri tjänst skall avskaffas. Vi anser att det är ett rättvisekrav mot alla dem – huvuddelen av

den manliga befolkningen – som gör sin vanliga värnplikt att de andra som vill slippa undan också måste utsätta sig för en viss prövning. Därför ställer vi oss inte bakom kravet att prövningsförfarandet skall avskaffas. Däremot tycker jag, precis som jag tyckt tidigare men inte fått gehör för, att en översyn av värnpliktslagen är bra och bör genomföras. Vi stöder ett sådant krav i folkpartiets motion.

Några ord om ubåtsfrågorna, som ju varit en följetong här i riksdagen under de senaste åren. Det talades om behovet av att vi har en levande skärgård. Det kanske inte var precis det uttryck som föregående talare använde, men jag tycker att det är ett bra uttryck. Vi har också ett yrkande om detta i en motion som vi upprepat här under rätt många år. Det bästa skydd, den bästa överblick och den bästa spaningen får man, om det finns en bofast och så tät befolkning som möjligt i våra skärgårdsområden. Men, precis som vi sagt tidigare, det samhälle som vi lever i motverkar direkt detta. Glesbygdsområdena tunnas ut, skärgårdarna avfolkas beroende på att samhället utvecklas som det gör. När man sedan diskuterar totalförsvarsaspekterna börjar man tala om att satsa pengar över försvarsbudgeten för att på något sätt motverka sådana negativa tendenser. Det är enligt vår uppfattning att börja i fel ända. Det är bättre att vidta åtgärder tidigare och se till att vi behåller en skärgårdsbefolkning, som aldrig någonsin kan ersättas med några militära förband. Det skulle vi aldrig ha råd med. I stället för att spara, dra in på lotsplatser, minska fyrbemanningen, beskära sjöfartsverkets och tullens anslag och dra in deras båtar och tala om sammanslagningar, är det mycket bättre att här ge litet mera pengar som man i stället mycket väl skulle kunna spara in på det militära försvaret. På det viset skulle vi få en oöverträffad kontroll över våra skärgårdsområden, något som ur försvarssynpunkt vore mycket bra.

Vi vidhåller alltså vårt krav och kommer naturligtvis att fortsätta med det.

Vi har också tagit upp frågan om militärens ansvar när det gäller ubåtshändelserna. Vi har sagt det tidigare, men det behöver upprepas: Militära chefer, högre och lokala chefer, militära staber och andra militära myndigheter har kommit alldeles för lindrigt undan i samband med ubåtshändelserna. De har fått framstå som förfördelade som inte fått gehör för sina synpunkter. Det har inte riktats någon kritik mot militärens handläggning av dessa viktiga frågor.

Nu har det visat sig att den s. k. undervattenstekniken tydligen varit väl känd. Vi har köpt testfarkoster från Jugoslavien, mindre undervattensvehiklar som skall testas i svenska vatten. Sådana har funnits i den jugoslaviska marinen och förmodligen också i andra mariner i mer än tio år. Men våra militära chefer i den svenska marinen stod för ett par år sedan som fallna från skyarna när det började talas om miniubåtar – åtminstone framställde de sig själva på det viset. Jag tycker att det är ganska anmärkningsvärt och att det hela borde ha utsatts för mycket hårdare granskning, för så ont om pengar har man inte haft under alla dessa år att man inte hade kunnat följa utvecklingen på detta område. Det är egentligen struntsummor som de farkoster som man nu skaffat sig kostar i jämförelse med hela militärbudge-

ten i övrigt. Varför har man inte följt utvecklingen? Vad har avdelningen för taktik i marinstaben gjort under alla dessa år när man inte följt upp saken? Man kunde åtminstone ha skaffat sig konstruktionsritningar och litteratur och läst om detta, eftersom det uppenbarligen inte varit särskilt hemligstämplade saker som det gällt. När man sedan, speciellt i samband med Hårsfjärdshändelserna, började tala om andra undervattensfarkoster än konventionella ubåtar, lät det så som det skulle vara en sensation för svenska marinofficerare.

Alla partier i Sveriges riksdag borde egentligen enas och ställa frågan: Varför har detta misskötts? Vilken annan statlig myndighet som helst som hade misskött sig på detta sätt skulle säkert bli utsatt för stora anmärkningar, men i det här fallet har ingenting skett. Vi har därför ställt ett krav att man skall ta reda på varför detta inte har blivit gjort.

Detsamma gäller också den helt uppenbara och öppna kränkningen i Karlskrona, första gången i Gåsefjärden. Det har fortfarande inte lämnats någon rejäl och rimlig förklaring från de militära myndigheterna i marinområdet i Karlskrona hur det kunde komma sig att den ubåten oupptäckt kunde komma så långt in i de svenska vattnen. Det är också en sak som borde uppmärksammas mera.

Man borde inte tillåta att de militära cheferna och myndigheterna framstår som några som inte har fått tillräckliga resurser och som därför inte har kunnat följa upp det här och inte haft möjlighet att sköta sitt arbete, för det har de haft och det borde de ha kunnat göra på ett bättre sätt än vad som har skett.

När det gäller anskaffningen och utvecklingen av flygvapensystemet JAS, är vi nu uppenbarligen de enda som vidhåller att detta var ett misstag och att det inte skulle ha fått förekomma. Det sägs mycket kortfattat i utskottsbetänkandet att JAS-projektet pågår som planerat. Vi har ställt frågan hur man skall komma till rätta med planeringsramen. Projektet planeras ju efter en ram som är 800 milj. kr. större än den ursprungliga. Och lägger man på inflationseffekterna kommer man upp i en bra bit över 1 miljard, utöver vad som har anslagits av riksdagen. *Vi* tycker att det är anmärkningsvärt, och det har vi sagt i vår motion, men *utskottet* tycker inte att det är någonting konstigt att varken överbefälhavaren eller regeringen vill redovisa hur man skall komma till rätta med denna stora missvisning – det får man väl ändå kalla det för – i planeringen.

Jag vill också fråga Olle Göransson, socialdemokratins representant, om detta. Här håller man på och planerar ett industriprojekt som ligger 1 miljard över anslaget och som ökar med inflationseffekten varje år, utan att det redovisas hur man skall komma till rätta med det. Det måste ju bli andra anslag längre fram – hur skall de pengarna tas fram? Hur skall det gå till?

Det har talats om arbeten med anledning av JAS-projektet. Jag skall inte omigen dra alla de exempel jag har haft tidigare. Låt mig bara konstatera att det som sägs i propositionen och även i utskottsbetänkandet, att JAS har gett 300 eller 400 nya jobb, är osanning, för att använda ett milt uttryck. Man har överflyttat jobb från den ena sektorn till den andra, men några nya jobb i

Sverige har inte skapats.

Ja, det finns en hel del ytterligare saker att säga. Vi kommer att stödja centerns motion om en utredning när det gäller värnpliktshistorierna. Den tycker vi är bra. Vi tycker att centermotionens förslag om att överse skyddsbestämmelserna för de värnpliktiga var bra. Vi beklagar att det inte fanns någon reservation på den punkten, för då skulle vi ha stött den. Vi stöder naturligtvis vår egen motion.

När det gäller pengar har vi sagt att vi naturligtvis av rent praktiska skäl måste gå med på ganska höga militärutgifter för varje år, eftersom det är så höga fasta kostnader. Man kan inte skära särskilt mycket i denna stora budget. Men vi vidhåller att man kan skära ned kraftigt, och vi har föreslagit prutningar på 1,5 miljarder på prisregleringsmedlen för att i någon mån stoppa upp utvecklingen av militärutgifternas stegring. Vi har också sagt i vår motion – jag upprepar det gärna – att vi tycker att det är bra att försvarsministern har ingripit mot överplanering och utgiftsautomatik, som framgår i budgetpropositionen.

Herr talman! Slutligen vill jag mycket kort beröra en motion av Bertil Måbrink. Den gäller skyddsområdena i Blekinge skärgård, en fråga som vi har haft uppe tidigare, liksom flygfält, militära skjutfält och skyddsområden i våra andra skärgårdar och gränstrakter. Vi anser att man skulle kunna vara mycket mer restriktiv beträffande de områden som skärmas av på detta sätt. Det gäller naturligtvis speciellt ett område som Blekingekusten, där man är beroende av turism m. m. Där är onödigt stora skyddsområden självfallet till förfång för verksamheten.

Detta bör ses över. Områdena borde kunna minskas.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk-motionerna, till den centerreservation som jag tidigare har nämnt och till det särskilda yrkande som vi har lagt fram:

"2. att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2781, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om politiska fri- och rättigheter på de militära förbanden."

Anf. 30 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar gäller i huvudsak planering och anslag för det militära försvaret, det civila försvaret, det ekonomiska försvaret och det övriga totalförsvaret. Jag skall under de minuter jag håller på främst uppehålla mig vid de ekonomiska delarna samt det säkerhetspolitiska avsnittet. Senare under debatten kommer Mats Olsson att mera gå in på de tekniska delarna i betänkandet, och Karl-Erik Svartberg kommer att ta upp civilförsvaret, värnpliktsutbildningen och många andra frågor.

Utskottet gör ett viktigt konstaterande när vi delar den uppfattning som föredragande statsrådet Anders Thunborg har framfört i propositionen om det internationella läget. Han konstaterar bl. a. att förhållandet mellan supermakterna under de senaste åren har varit mycket kyligt. Den dialog

som inleddes under avspänningsperioden i början av 1970-talet har tyvärr avstannat, och allt färre kontaktvägar verkar i dag vara öppna mellan dem. Mot slutet av förra året kunde vi dock se en viss ljusning, i och med att tillkännagivandet kom om att USA och Sovjetunionen hade enats om ett sammanträffande på utrikesministernivå för att diskutera de viktiga nedrustningsfrågorna. Ingen vågar väl i dag uttala sig om huruvida dessa samtal kan leda till ett ökat samarbete och en konstruktiv dialog mellan supermakterna.

Det är självklart att de spända relationerna mellan supermakterna sätter sin prägel på hela det internationella klimatet, eftersom supermakterna uppfattar att deras intressen är direkt berörda i många regionala och lokala konflikter i världen. Den försvarsstrategi som man har inom de båda maktblocken har under senare år varit föremål för intensiva diskussioner. Man kan väl så här efteråt säga att de konventionella operationerna förefaller att gå före på båda sidor nu, så att man talar mindre om kärnvapeninsatser redan från begynnelsen. Den kvalitativa upprustningen har fortsatt i ett uppdrivet tempo, och det är väl endast obetydliga framsteg som har gjorts under det gångna året beträffande kontroll- och nedrustningsfrågor. Den växande fredsrörelsen i världen utgör en sund reaktion mot den oförmåga som regeringarna har att bryta de etablerade rustningsmönstrens onda cirkel. Ansvaret för de uteblivna resultaten i nedrustningsarbetet måste dock i första hand bäras av de båda supermakterna.

Det nordiska området har inte kunnat gå fritt från de ökade spänningarna. Det har successivt vuxit i strategisk betydelse. Huvudorsaken till denna utveckling är utbyggnaden av den sovjetiska marinbasen på Kolahalvön. Det är en utbyggnad som i sin tur har följts av det norska beslutet om förhandslagring i mellersta Norge av utrustning för amerikanska marinkårsförband. Den ökade militära aktiviteten i det nordiska området skall man väl i första hand se med hänsyn till områdets globala intresse för stormakterna. Men självfallet får utvecklingen på olika sätt återverkningar också för Nordens del. Vårt land befinner sig inte längre i periferin av stormakternas militärstrategiska intressekonflikter. Ett tecken härpå är de allvarliga kränkningar av svenskt territorium som har ägt rum under de senaste åren. Det är därför av största vikt att vi redan i fredstid med största fasthet ingriper mot kränkningar av landets territorium. De extra resurser som nu har anslagits för att påskynda en förstärkning av ubåtsskyddet finner utskottet viktiga och betydande för försvaret. Förmågan att upptäcka och ingripa mot främmande ubåtar har successivt förstärkts och kommer att förstärkas även under den närmaste framtiden. Det är vår skyldighet och vår bestämda föresats att vi med alla till buds stående medel måste hävda Sveriges territoriella integritet.

Utskottet understryker regeringens uttalanden om att det inte får råda något tvivel om att man skall ingripa mot den eller dem som kränker svenskt territorium. Målet är och måste förbli att vi skall förmå främmande makter att avstå från kränkningar.

Det är med glädje jag kan konstatera att alla de fyra partier som sitter i försvarsutskottet är överens om de uttalanden som utskottet har gjort – i

vänsterpartiet kommunisternas motion och i Oswald Söderqvists anförande görs samma bedömningar som övriga partier har gjort om utvecklingen i Norden och vår vilja att föra en självständig säkerhetspolitik.

I 1982 års försvarsbeslut lades grunden för det militära försvarets fortsatta utveckling. De inträffade ubåtsincidenterna har lett till att statsmakterna har beslutat om åtgärder inom ubåtsskyddsområdet som högst väsentligt höjer ambitionsnivån över intentionerna i 1982 års försvarsbeslut. Efter det att en bred parlamentarisk uppgörelse hade träffats mellan de partier som är företrädare i försvarsutskottet beslutade riksdagen att öka utgiftsramen för det militära försvaret med 600 milj. kr. per budgetår fr. o. m. budgetåret 1984/85. Utöver detta har vi också fattat beslut om ett nytt försvarsprisindex under återstående år av innevarande beslutsperiod, så att indexet även tar hänsyn till växelkurserna och prisutvecklingen i de länder vi importerar försvarsmateriel från. Nu föreslås att planeringen för de två sista budgetåren skall ske inom en planeringsram av 20 909 milj. kr. i prisläge februari 1984.

Utskottet konstaterar att utvecklingen i huvudsak sker enligt 1982 års försvarsbeslut och i enlighet med den inriktning som förordades i proposition 1983/84:102. Det innebär att utbildningen av värnpliktiga kommer att genomföras enligt dessa planer. Eftersom grundutbildningskontingentens storlek är anpassad till de relativt stora värnpliktskullarna får det speciella konsekvenser för ekonomin. Det beslut vi fattade 1982 innebär i flera avseenden omfattande förändringar av den gällande fredsorganisationen. Förband inom alla försvarsgrenar berörs av nedläggningar, omlokaliseringar eller sammanslagningar. De långsiktiga besparingsmålen som riksdagen satte upp för fredsverksamheten bör enligt utskottets mening kunna uppnås. I samband med detta bör man notera att det i budgetpropositionen, vilket Karl-Erik Svartberg kommer att beröra, föreslås en höjning av dagersättningen för de värnpliktiga från 23 till 25 kr. och att utryckningsbidraget skall höjas till 2 000 kr. – det senare föreslås träda i kraft redan från den 1 januari 1985. Detta är viktiga frågor för våra värnpliktiga.

Det föreligger stor enighet mellan partierna i utskottet om den summa på 20 909 milj. kr. som föreslås i budgeten. Det som skiljer i fråga om försvarsanslaget är egentligen bara 250 milj. kr., dvs. den höjning som de tre borgerliga partierna förespråkar. Dessa 250 miljoner avser ett engångsbelopp. Vi anser att det är nödvändigt att försvaret lika väl som alla andra områden i samhället deltar i kampen mot inflationen. Det är här detta belopp kommer in i bilden. När den socialdemokratiska regeringen nu har givit sig i kast med att få ned inflationen till en rimlig nivå i förhållande till den nivå den hade under den borgerliga perioden är det viktigt att hela samhället deltar i denna kamp. Som jag ser det är en låg inflation till klar fördel för försvaret, medan en hög inflation både urholkar försvarsanslagen och omöjliggör en vettig planering av det fortsatta arbetet. En hög inflation är med andra ord inte bra för vare sig det militära eller det övriga försvaret. Det är som sagt nödvändigt att hela samhället är inriktat på att få ned inflationen, och försvaret kan inte ställa sig utanför utan måste delta i arbetet på att uppfylla denna målsättning.

Beträffande bemyndigandestoppet är att säga att propositionen här anvisar en ny väg. Huvudargumentet är att vi av politiska skäl inte bör vara bundna att höja anslagsnivån för försvaret i nästa försvarsbeslut. Detta kan nämligen bli fallet, om de beställningar som nu görs skulle kräva att vi anvisade ett extra tillskott efter 1987 enbart för att så att säga betala gamla räkningar. Om det längre fram i år skulle visa sig att överbefälhavarens planering är riktig, har ju ÖB bara att lägga ut de beställningar han planerat. Ingen skada har alltså skett, möjligen med undantag av att förändringen har inneburit ett visst administrativt merarbete. Jag ser det som en fördel både för försvaret och för den sittande försvarskommittén att vi inte är uppbundna efter 1987, utan att vi då kan fatta ett nytt försvarspolitiskt beslut som bygger på den inriktning som försvarskommittén kan komma fram till. Vi är inte ensamma om att ha intagit denna ståndpunkt, utan även folkpartiet har förstått värdet i att gå till väga på det sätt som regeringen föreslår.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på reservationerna 2 och 3.

I reservation 5 kräver folkpartiet att försvaret skall få tillgodoräkna sig medlen vid försäljning av anläggningar m. m. Jag vill med anledning därav bara framhålla att de beslut om rationaliseringsåtgärder som fattas oftast bygger på externa utredningar och beslut. Jag kan därför inte se det som självklart att medlen i fråga skall tillgodoräknas försvaret. De bör enligt min mening återgå till statskassan, från vilken de en gång kommit.

I reservation 10 från de tre borgerliga partierna krävs att värnpliktsförmånerna m. m. skall kompenseras utanför den ekonomiska planeringsram som gäller för försvaret. Jag vill till detta säga att den metod som hittills har använts har inneburit att extrakostnader för värnpliktsförmåner som uppstått under pågående programplaneperiod har kunnat regleras i samband med nästkommande försvarsbeslut. Jag anser att de nu aktuella kostnaderna bör kunna klaras inom den gällande ramen och att man i samband med försvarsbeslutet får ta ställning till en eventuell kompensation.

Under den tidigare debatten har en del frågor ställts till mig. Det gäller närmast robotsidan, som ju våra folkpartister – av tradition, höll jag på att säga – har visat stort intresse för. De gör det oftast med en liten baktanke – att ju mer pengar vi kan få för materielbeställningar, desto mindre skall vi satsa på värnplikten. Jag får nog den uppfattningen när jag hör Eric Hägelmark, att han när det gäller både robotar och radarstationer m. m. är beredd att förorda att man icke inkallar ett antal värnpliktiga, bara för att få mer pengar till materielbeställningar.

Själva anser vi att det är viktigt att vi har en kompetent och bra robotindustri i vårt land. Den kan många gånger vara avgörande för de plattformar vi bygger, om vi över huvud taget skall ha någon nytta av dem. Därför är jag inte lika skeptisk som herr Hägelmark – att det skulle råda brist på intresse eller att det skulle vara en andrahandsfråga om nu flygmaterielberedningen ser på den här saken. Jag kan försäkra herr Hägelmark att detta även ingår i den sittande försvarskommitténs direktiv. Vi kommer med all sannolikhet att där följa den här viktiga frågan.

Oswald Söderqvist tar upp en gammal visa – vårt ensidiga handelsutbyte

med västvärlden. Och visst tycker vi att det vore bra om alla länder kunde delta i ett fritt handelsutbyte, om vi kunde handla över hela världen lika lätt som vi handlar med de västliga industriländerna. Det skulle vara till gagn både för freden och för utvecklingen över hela vår värld. Men tyvärr är det ju så, att handelsförbindelser inte bestäms en gång för alla utan i en pågående process i det internationella arbetet.

Jag vill dock betona att det när det gäller anskaffning av försvarsmateriel från andra länder naturligtvis aldrig får råda någon misstanke om att denna anskaffning skulle innebära att vi i någon form blir beroende av andra länder. Som utskottet och utredningen tidigare uttalat är det viktigt att anskaffning, förrådshållning osv. av krigsmateriel sker på ett sådant sätt att vi inte blir beroende av en eller annan stormakt i händelse av krig.

Herr talman! Det är de två sista åren av den femåriga programplaneperioden som vi nu håller på med. Arbetet i den sittande försvarskommittén har nu kommit en bra bit på väg, och redan om någon eller några veckor kommer vi att avlämna det första delbetänkandet. Det blir en rapport som handlar om svensk säkerhetspolitik. Därefter kommer vi att starta arbetet med den fortsatta utvecklingen av vårt totalförsvar, så att vi i god tid innan nästa beslut skall fattas av riksdagen 1987 har en god grund att stå på i de viktiga avvägningsfrågor vi då måste ta ställning till.

Fortfarande finns det svaga länkar i vårt totalförsvar, och själv ser jag den rådande obalansen mellan sjukvården i fred och sjukvården i krig som kanske en av de allvarligaste delarna – och som vi måste hitta konstruktiva lösningar till.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkandena 9 och 10 samt avslag på samtliga reservationer.

Anf. 31 PER PETERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att jag tyckte det var trevligt med den ton som Olle Göransson använder i debatten. Jag tycker också att det är värdefullt att han, liksom jag, konstaterade den enighet som finns om den säkerhetspolitiska bedömningen. I den bedömningen ingår också att Sveriges och Nordens läge har blivit mer utsatt.

När vi förra året fattade beslut om ytterligare 600 milj. kr. till det militära försvaret trodde Olle Göransson – tror jag – att det skulle vara möjligt att begränsa inflationen till ca 4 %. Det visade sig inte vara möjligt. Inflationen blev i stället drygt 8 %. På det viset försvann ca 270 av de 600 miljoner som både Olle Göransson och jag trodde skulle bli en förstärkning för försvaret.

Som Olle Göransson säger konstateras enhälligt i utskottsbetänkandet att man har lagt på försvaret ytterligare uppgifter. Det gäller anslag till flygtekniska försöksanstalten och anslag till utbildning av civila flygförare. Det gäller ett ökat antal som utbildas genom värnplikten och det gäller bättre värnpliktsförmåner, utöver index. Allt detta kostar pengar för försvaret, ungefär 125 miljoner per år.

Det innebär att av de 600 miljoner som vi trodde att vi förstärkte försvaret med har det mesta gått förlorat genom att man bakvägen minskat försvarets

möjligheter att köpa t. ex. materiel.

Jag tycker att det helt enkelt är tråkigt att man inte har följt ÖB:s huvudlinje när det gäller framtiden, nämligen att det skall vara en planering för oförändrad köpkraft. Hade socialdemokraterna följt den linjen, hade de inte behövt gå in och angripa föreslagna beställningsbemyndiganden.

Anf. 32 ERIC HÄGELMARK (fp) replik:

Herr talman! Olle Göransson medger i alla fall att de 250 miljonerna är någonting som försvaret egentligen borde ha, om nu försvaret skulle kompenseras för inflationen. Men jag tycker att han nonchalerade detta väldigt mycket. Han säger: Ja, det är klart att försvaret också får anamma att inflationstakten är litet hög. Vidare säger han att även försvaret, precis som samhället i övrigt, skall spara. Jag är förvissad om att försvaret sparar – säkert mera än samhället i övrigt. Men det finns ändå, vill jag säga, en brist på 250 milj. kr. Det skulle vara intressant att höra om Olle Göransson konkret kan säga något om vad försvaret skall dra in på när det gäller de 250 miljonerna. Vad skall man sluta med? Skall man sluta med utbildningsverksamheten? Skall man sluta köpa materiel? Eller har Olle Göransson något annat förslag? Det skulle, som sagt, vara intressant att få veta det.

Beträffande tillgodoräknande av medel vid försäljning av byggnader tillhörande försvaret tycker Olle Göransson att sådant självfallet skall ingå i den stora budgeten. Jag tycker inte att det är självklart, utan jag anser att de medlen skall gå tillbaka till försvaret. Det skulle stimulera försvaret att göra rationaliseringar. På det sättet skulle man kanske göra vissa vinster i det sammanhanget.

På robotsidan vill jag framhålla att jag inte vid något tillfälle nämnt att det skulle behövas en minskning när det gäller att kalla in värnpliktiga. exempelvis för reputbildning. Det framgick inte av Olle Göranssons uttalande här. Jag tycker verkligen att de värnpliktiga skall kallas in. Det är viktigt med utbildning. Tyvärr har det alltför ofta hänt att repövningar har fått ställas in. I det avseendet bör också förbättringar ske. Det finns säkert möjligheter att ta itu med robotfrågorna på ett effektivt sätt. Jag tror att det skulle ha varit effektivare om man hade tillsatt en robotberedning i stället för att lägga de här uppgifterna på den s. k. flygmaterielberedningen. Det är ändå litet tryggt att veta att 1984 års försvarskommitté har till uppgift att följa upp även robotsidan. Jag hoppas att kommittén gör det med nit och skärpa.

Anf. 33 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag ställde ett par frågor till Olle Göransson, och jag kan ha förståelse för att han inte hann svara så utförligt under den korta tid han hade.

Vi måste få fortsätta debatten om beroende. Det är inte bara en fråga om handelspolitik – även om det är viktigt att ta upp också detta. Det viktiga är att det finns tydliga motsättningar mellan uttalandet i 1982 års försvarsbeslut om anskaffning av viktig militär materiel och den verklighet som vi i dag lever i. Speciellt i samband med JAS-projektet finns det en direkt motsägelse – det

är alldeles klart. Jag kan citera från vår motion, från vad utskottet har skrivit och från 1982 års proposition: "Anskaffning av för försvaret väsentlig materiel får inte ske så att Sverige kommer i beroendeställning av sådan art att den kan utnyttjas för påtryckningar eller så att vi i en krissituation står utan viktig materiel."

Jag vill fråga Olle Göransson: Är det inte just det som är fallet när det gäller JAS-projektet? Vi är beroende, och detta beroende kan i en krissituation utnyttjas – eller hur? Med tanke på den debatt som vi har haft tidigare under de senaste månaderna om USA:s embargopolitik i allmänhet är detta något som vi måste vara oroliga för. Jag har sagt, och det har vi också skrivit i vår motion, att det här framskymtar i regeringens proposition. Det har litet att göra med debatten som Eric Hägelmark har tagit upp, om robotanskaffning och sådana saker.

Detta är ett allvarligt problem, och man kan inte bara sopa det under mattan. Om vi inte får elektroniken, såsom den komplicerade plattform som JAS är beroende av, kommer vi inte att kunna använda JAS-planet. Kommer vi i en krissituation och USA säger att vi inte får vissa reservdelar – då kommer vi inte att kunna använda planet.

Denna fråga skulle man också kunna rikta till försvarsministern, som sitter här. Hur ser man på problemet? Hur skall det lösas? Här strider de faktiska förhållandena i verkligheten och det som händer i dag direkt emot vad som har sagts tidigare, inte bara i 1982 års försvarsproposition utan under alla år. Vi måste lösgöra oss från beroendet på något sätt. Hela JAS-projektet är ju felaktigt från början till slut, eftersom det har gjort ytterligare beroende möjligt.

Jag vill åter ställa min andra fråga till Olle Göransson, eftersom han inte hann svara på den. Anser inte Olle Göransson att vi borde ställa de militära, marina cheferna litet mer mot väggen med anledning av vad som har hänt i samband med ubåtskränkningar och annat sådant? Har de skött sig på det sätt som vi har rätt att fordra?

Anf. 34 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 35 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag säga några ord till Per Petersson och Eric Hägelmark angående pengarna som försvaret går miste om, 250 milj. kr. Det är som sagt en engångssumma, och det är ingenting som återkommer under resten av programperioden. Det gällde för *ett* budgetår. Jag tycker att man trots allt skall se dessa 250 milj. kr. i perspektivet av hur många miljoner som försvaret får fram till nästa försvarsbeslut – det är 66 000 milj. kr. T. o. m. herr Petersson och herr Hägelmark måste väl erkänna att det handlar om en liten summa i det här sammanhanget. Vad man aldrig kan upphöra att förvåna sig över är att ni när det gäller samhällsansvaret är beredda inom praktiskt taget alla andra områden. Då det gäller den sociala tryggheten, sjukvården, färdtjänsten för de handikappade, pensionerna för de äldre – då

är ni beredda på att man skall ta sitt samhällsansvar för att få ned inflationen. Men ni anser inte att försvaret bör ta den här biten, och det beklagar jag, för skall försvaret ha hela folkets förtroende måste det arbeta under samma förutsättningar som samhället i övrigt gör. Därför tror jag att människor med klarsyn inom försvaret förstår att den uppoffring som försvaret här fick göra kan man inte bli befriad från.

Till Oswald Söderqvist: Först det här med ubåtar och bristen när det gällde att veta vad som skulle hända. Jag tror att det är rätt som Söderqvist säger och att det förelåg en brist i den militära planeringen. Ingen – och här måste jag själva ta åt mig en del av ansvaret, och kanske hela riksdagen får göra detta – i försvarskommittéer, i försvarsledning eller departement har väl trott att vi i den djupaste fred skall bli utsatta för den typ av territoriella övergrepp som vi har blivit utsatta för under de senare åren. Det har helt enkelt varit så att vi inte trott på detta. Vi har blivit tagna på sängen, och vi har nu reparerat vad som brustit.

Anf. 36 PER PETERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag inser att Olle Göransson är i argumentnöd när han drar in hela statsbudgeten och olika ståndpunktstaganden där, då han skall försöka förklara socialdemokraternas ställningstagande i fråga om försvarsöverenskommelsen och utfallet det här året. Olle Göransson säger med stort eftertryck att det är en engångsföreteelse, att man gjort en begränsning med 270 miljoner. Ja, så är kanske fallet i fråga om index. Men detta är det enda år under vilket vi haft möjlighet att pröva: Hur mycket är kvar av dessa 600 miljoner sedan socialdemokraterna genom andra ställningstaganden gått ifrån de intentioner som fanns i 1982 års försvarsbeslut? Olle Göransson har inte på något sätt försökt att förneka att de medel som tillförts inom försvarsramen och som man inte hade förutsett, innebär ytterligare 125 miljoner utöver de 270 miljonerna.

Olle Göransson menar att det militära försvaret inte har tagit sitt ansvar för att hålla nere kostnaderna. I stor enighet har Olle Göransson och jag varit med om ställningstaganden som innebär att man successivt minskar antalet anställda i det militära försvaret, så att man kan spara 8 000 milj. kr. under en tioårsperiod. Jag tror att också Olle Göransson är medveten om att ifall försvarets medelstilldelning genom försvarsbudgeten hade fått vara riktgivande under de gångna tio åren vad gäller hela statsbudgeten, hade vi i dag inte haft en statsskuld av nuvarande mått. Den hade faktiskt varit ca 500 miljarder lägre.

Anf. 37 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är beklagligt och mycket sorgligt att man inte kan få svar på sina frågor på ett öppet sätt. Det som Olle Göransson sade nu var inget svar på min fråga. Det är klart att alla var överraskade över att det i djupaste fredstid kom in ubåtar på svenska vatten. Det är ingen som har räknat med sådant. Men det var inte detta det handlade om utan det gällde det ansvar vi kan kräva av de militära myndigheterna och de militära

cheferna, av de avdelningar som har att följa den internationella utvecklingen, operativa avdelningar och andra sådana. De har inte följt upp vad som hänt på detta område. Det visar sig ju nu att miniubåtar, som var en sådan stor händelse, har funnits tidigare; det är inte något nytt heller för oss som är något äldre. Sådana fanns ju redan under det senaste kriget. Japanerna hade dödsflygare och de hade motsvarande ubåtar också. Det är där det ligger: Man har inte följt upp detta utan säger att det är något nytt. Det finns ju exempel i militärlitteraturen att det har funnits miniubåtar. Men de svenska marina planerarna visste ingenting. Det är just om Olle Göransson också får ta på sig ett visst ansvar för försvarsutredningar och sådant. Det borde naturligtvis ha kommit upp där. Men sådana här frågor skall väckas av de militära experterna, de skall föra fram frågorna till de civila befattningshavarna och politikerna i försvarsutredningar och annat. De skall rapportera att här pågår detta eller detta och att det bör bli klarlagt. Det är det vi skall angripa och inte tala om att vi är överraskade.

Sedan till detta med bindningen. Svara på denna fråga! Jag utmanar er alla som sitter här: Försvarsministern, Per Petersson, högerns representant, Gunnar Björk i Gävle, som tydligen har gått ut, Olle Göransson, Eric Hägelmark. Svara på frågan om inte JAS-projektet är någonting som strider direkt mot vad som står i 1982 års proposition. JAS-projektet innebär ett beroende som gör oss bundna till USA och NATO. De kan stoppa tillverkningen och underhållet av våra flygplan, och det strider direkt mot vad som sades i 1982 års proposition och som jag citerat här. Det står i utskottets betänkande och i vår motion. Törs ni inte gå upp och svara på den frågan och medge att det är på det sättet? Detta är ju allvarligt. Jag tar gärna emot era repliker.

Anf. 38 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! För att inte Oswald Söderqvist skall behöva längta efter det svar som jag trodde att han vid det här laget visste vill jag på en gång säga att JAS-projektet och vårt eventuella beroende av NATO inte har mycket med dagens debatt att göra, eftersom detta flygplan inte ingår i krigsorganisationen förrän om tio elva år. Det hinner flyta mycket vatten under broarna innan man kan säga att projektet inte gick att genomföra beroende på den embargopolitik eller annat som USA bedriver 1985. Men när projektet blir färdigt, och det gäller vilket militärprojekt vi än tar, är det viktigt – det sade vi 1982 och det har vi sagt tidigare – att de upphandlingar vi gör i andra länder inte får leda till att krigsorganisationen blir beroende av att fortlöpande få in reservdelar eller materiel under brinnande krig. Vi skall ha en sådan uppbyggnad av projekten och en sådan förhandslagring att det vi behöver i händelse av krig skall finnas i landet vid krigsutbrottet. Innan JAS-projektet är genomfört kan man inte säga att det ingår i krigsorganisationen.

Om ubåtarna är det inte mycket mer att tillägga. Oswald Söderqvist, som ju är gammal militär om jag inte minns fel, känner väl till att vi politiker får en rad olika studier – det kan vara miljöstudier om hur världen ser ut om tio femton år, det kan gälla den tekniska utvecklingen i luften, under ytan, över

ytan osv. Alla de bedömningar som görs av studieavdelningarna inom det militära försvaret och inom försvarsdepartementet måste vi bedöma och utvärdera. Vi måste se efter vilka som är realistiska. Ingen hade väl trott på en sådan fräckhet som att främmande makter kränker vårt land i djupaste fred och det långt inne i våra hamnar. Vi har alltså inte i vår fantasi varit tillräckligt framsynta; vi har inte kunnat förutse detta, utan vi har prioriterat ned det här området till förmån för andra. Det är en bedömning som vi har gjort och som vi måste stå för. Vi måste nu efteråt erkänna att vi har gjort en för låg prioritering av detta område.

De där 500 miljarderna i vår samlade statsskuld, Per Petersson, får nog ni i moderata samlingspartiet tillsammans med folkpartiet och centern ta åt er den allra största delen av skulden för. De tillkom under era sex år vid regeringsmakten, så ni har ju verkligen bidragit till att försämra möjligheterna att ge samhället de pengar som behövs.

Talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 39 OLLE AULIN (m):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 9 behandlas under punkt 18 civilförsvarets fortsatta utveckling.

Under en följd av år har det redovisats omfattande brister i civilförsvarets krigsorganisation. Det gäller främst räddningsenheternas organisation, utrustning och utbildning.

Det är av stor vikt att civilförsvarets enheter, som kommer att behöva träda i funktion redan i ett inledningsskede av ett eventuellt krig, har sådan utbildning och utrustning att de är direkt användbara efter en mobilisering och att de har hög mobiliseringsberedskap. Försvarsministern prioriterar också åtgärder för att så skall bli fallet.

Men på en punkt är han inte beredd att tillstyrka en förbättring. Det gäller övningsverksamheten för civilförsvarets s. k. A-enheter, dvs. de enheter som är viktigast i räddningsarbetet. I motion 594 föreslår vi moderater i överensstämmelse med civilförsvarsstyrelsens programplan att dessa enheter skall övas vart tredje år, i stället för som nu, vart fjärde. Utskottet skjuter denna fråga framför sig och hänvisar till den arbetande försvarskommittén. Vi tycker att det med hänsyn till beredskapsaspekten är att beklaga och reserverar oss till förmån för motionsyrkandet. Jag yrkar bifall till reservation 12.

Utskottet behandlar också frågan om andningsskydd till befolkningen. Enligt 1982 års försvarsbeslut skulle behovet för hela befolkningen, inbegripet behovet av skydd också för de minsta barnen, vara tillgodosett vid utgången av budgetåret 1992/93. I förra årets budgetproposition föreslog regeringen en förskjutning på tre fyra år. Det förslaget kritiserades av ett enigt försvarsutskott. När regeringen nu återkommer har förseningarna i anskaffningsplanen minskats ned till två år. Först om nio år skulle vi alltså vara färdiga med produktionen.

Fru talman! Bristen på andningsskydd för befolkningen är allvarlig. Under decennier har denna fråga ältats. Fortsatta förskjutningar i anskaffningsplanen av den storleksordning som nu föreslås kan vi inte acceptera. I reservation 13 yrkar moderaterna och centern därför att slutleveranserna av andningsskydd skall vara genomförda under budgetåret 1992/93. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Fru talman! Under punkt 27 behandlas anslagsfrågor för övrigt totalförsvar, bl. a. civilbefälhavarkansliernas personalbehov. Också i denna fråga påtalades i samband med 1982 års försvarsbeslut brister och att det var nödvändigt att förstärka civilbefälhavarkansliernas resurser, så att de kunde klara de omfattande arbetsuppgifter som de hade ålagts. Detsamma har nu uttalats från försvarets rationaliseringsinstitut i dess rapport om ledningen av de civila delarna av totalförsvaret. För att understryka det angelägna i detta vill vi ge regeringen till känna att resterande tjänster av de förutsatta personalförstärkningarna skall tillföras under budgetåret 1986/87. Jag yrkar bifall till reservation 19, som är en gemensam reservation från moderaterna, centern och folkpartiet.

Jag vill slutligen ta upp ytterligare en punkt, där utskottet emellertid är helt enigt. Det gäller frågan om barnomsorgen i krig. Planeringen på detta område har länge varit eftersatt. Därför har frågan tagits upp i motioner från moderaterna och centern. Utskottet fäster stor vikt vid att kommunernas planering förbättras på detta område och framhåller betydelsen av en fortlöpande översyn av planerna. Eftersom utskottet så starkt har betonat det angelägna i att bristerna rättas till, förutsätter vi motionärer att så också blir fallet och att frågan följs upp i kommuner och län.

Fru talman! Jag har på denna punkt inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 40 MATS OLSSON (s):

Fru talman! Jag skall behandla de frågor som berörs i reservationerna 4, 7, 8, 16 och 17 i försvarsutskottets betänkande 1984/85:9. Därefter skall jag kommentera försvarsutskottets betänkande 1984/85:10. Jag börjar med punkt 7 Det militära försvarets fortsatta utveckling. Där behandlas bl. a. luftförsvaret.

I motion 594 från moderaterna uttalas att luftförsvaret utgör en nyckelfunktion i det svenska försvaret. Kraven på luftförsvaret skärps bl. a. genom tillkomsten av s. k. kryssningsrobotar. Motionärerna anser att luftförsvaret på 1990-talet bör tillmätas stor betydelse i arbetet inför försvarsbeslutet 1987. Detta följs upp med ett förslag till uttalande i reservation 4 av moderaterna i utskottet.

I regeringens anvisningar för perspektivplanering, fas A, anges att studierna skall bedrivas med utgångspunkt i att försvarsmaktens ram efter budgetåret 1986/87 är i huvudsak oförändrad och att planeringen skall

genomföras i fast pris, dvs. med oförändrad köpkraft såsom ekonomisk grund. Enligt regeringens direktiv skall överbefälhavaren vidare studera vilka åtgärder utöver hittills planerade som kan vara motiverade inom luftförsvaret för att komplettera jaktflyget. I perspektivplanen, del 1, anger överbefälhavaren att studiearbetet under fas A i vad avser luftförsvaret har koncentrerats till att finna kompletterande åtgärder till nu befintliga och inplanerade system för att därigenom utveckla luftförsvaret till de framtida behoven. Områden där en förstärkning enligt överbefälhavaren är angelägen är bl. a. luftvärnsrobotar, typ III, jaktrobotar med längre räckvidd, signalsökande robotar, störsystem, förbättrad flygbaskapacitet samt luftbevakningsoch stridsledningssystemens uthållighet.

Det finns således många åtgärder avsedda att stärka vårt luftförsvar som överbefälhavaren inom ramen oförändrad köpkraft anser att man särskilt bör studera. Någon vägning av ett utökat antal jaktdivisioner har däremot inte ägt rum. Regeringen har i anvisningarna för perspektivplanering, fas B, angivit att mål för de fortsatta studierna avseende luftförsvar skall vara en balanserad långsiktig utveckling av luftförsvarets olika komponenter.

Resultaten av planeringsarbetena kommer att ingå i underlaget för 1984 års försvarskommitté och därmed för försvarsbeslutet 1987. Med anledning härav finns det ingen anledning att bifalla reservation 4, varför jag yrkar avslag på densamma.

Nästa punkt i detta betänkande rör ubåtsskyddet, som också tas upp i reservationerna 7 och 8. Låt mig först slå fast att både regeringen och utskottet har uttalat att kränkningarna av svenskt territorium aldrig kan accepteras. Respekten för vår säkerhetspolitiska linje kräver att vi redan i fredstid ingriper med största fasthet mot sådana kränkningar. Riksdagen har också på regeringens förslag beslutat om ökad satsning på ubåtsskyddet. Ny materiel och utbildning är ett par exempel.

De insatser som gjorts av marinen vid de senaste incidenterna visar ju också att vi menar allvar och att militären har fullmakt att använda vapen om så behövs. Att det inte har givit resultat är en annan fråga, men vi får inte glömma att ubåtsjakt är någonting svårt, och vi känner inget land som hittills lyckats tvinga upp någon främmande ubåt.

I reservation 7 vill de borgerliga ledamöterna att de helikoptrar som är under modifiering snabbare skall tillföras ubåtsskyddet. Det pågår modifiering av tre helikoptrar från marinen och fyra från flygvapnet för ubåtsjakt. Ombyggnaden beräknas vara klar den 1 juli 1985 och den 1 oktober 1986.

Överföring av helikoptrarna från flygvapnet till marinen har planerats ske med två stycken 1987 och två under 1989, i takt med att utbildade besättningar tillförs organisationen. Enligt uppgift från överbefälhavaren skulle en tidigarelagd överföring endast marginellt påverka utbildningstakten och ubåtsskyddet.

Utskottet finner inte anledning att frångå ÖB:s bedömning, och för övrigt finns helikoptrarna tillgängliga även om de finns kvar hos flygvapnet. Därför yrkar vi avslag på reservation 7.

I reservation 8 föreslår de borgerliga ledamöterna att den avsedda

beställningen av fyra kustkorvetter skall ske snabbare än som föreslås i budgetpropositionen. Två nya kustkorvetter tillförs marinen hösten 1985 och våren 1986. Enligt ÖB:s ubåtsskyddsplan tidigareläggs den planerade anskaffningen av ytterligare fyra enheter, och regeringen har redan beslutat om projektering av dessa fyra korvetter. Beställningsbemyndigande har beräknats för denna anskaffning och regeringen kan medge beställning av fartygen så fort framställning har inkommit.

Utskottet finner inte anledning att besluta annorlunda. Det kan t. o. m. vara bra att inte skynda på beställningarna, då den tekniska utvecklingen går mycket snabbt på detta område. Jag yrkar avslag även på reservation 8.

Nästa punkt behandlar anslagsfrågor för det ekonomiska försvaret. Under detta delprogram finns det två borgerliga reservationer, nr 16 från folkpartiet och nr 17 från moderaterna.

Folkpartiet vill minska anslaget Beredskapslagring och industriella åtgärder med 20 milj. kr., vilket motsvarar vad regeringen under anslaget har beräknat för beklädnadsprogrammet, utöver vad ÖEF har förordat i sina alternativförslag B och C. Reservanterna menar att behovet av industripolitiska åtgärder för tekoindustrin enligt deras uppskattning har minskat gradvis.

I den moderata reservationen pekar man på att det finns stora brister inom kemi- och metallprogrammen, som inte tillgodoses i budgetpropositionen. Reservanterna förordar en omdisponering av medel som innebär att programmet Beklädnad minskar med 20 milj. kr., medan samma belopp tillförs delprogrammen Kemiska produkter m. m. och Metaller m. m.

Utskottet konstaterar att regeringen redan har minskat anslaget för beklädnadsprogrammet och att denna minskning är motiverad från beredskapssynpunkt. En ytterligare nedskärning vill utskottet inte biträda. Inte heller anser utskottet att det finns tillräckliga skäl att förorda en omfördelning av medlen från Beklädnads- till Kemi- och Metallprogrammen, utan vi föreslår att reservationerna 16 och 17 avslås.

Innan jag går över till betänkande nr 10 vill jag kommentera vad Oswald Söderqvist tog upp i sitt anförande om skyddsområdena i bl. a. Blekinge skärgård. Han hänvisade till motion 466 som begär en kraftig minskning av de militära skyddsområdena.

Jag konstaterar bara att 1980 tillsattes en utredning just för att se över skyddsområdenas omfattning och betydelse. Utredningen beräknas lägga fram ett betänkande under hösten 1985 med förslag om hur det kommer att se ut i framtiden.

Därför är motionen redan tillgodosedd, och utskottet föreslår att den avslås. Jag kan dessutom säga att från Blekinges sida har man själva tagit initiativ för att tala om för utredningen att det finns förutsättningar att minska skyddsområdenas omfattning, för att förbättra möjligheterna för turismen i länet. Ett arbete är alltså på gång, och därför finns det inte anledning att i dag besluta någonting annat när det gäller den vpk-motionen. Jag går därför över till att behandla försvarsutskottets betänkande 1984/85:10 och reservationerna 1 och 2 i detta betänkande.

Totalförsvaret

I betänkandet redogörs för proposition 1984/85:120, som behandlar anslag under rubriken ekonomiskt försvar, bränslen och drivmedel m. m. I samband härmed behandlas en motion som väckts med anledning av propositionen och en motion från allmänna motionstiden.

Ett omfattande program för minskning och omstrukturering av beredskapslagringen av olja och oljeprodukter har antagits av riksdagen på regeringens förslag. Förändringar i konsumtionen m. m. av dessa produkter gör det nödvändigt att vidta åtgärder som anpassar beredskapslagringen till behoven både i fredstid och vid en avspärrning. Detta ställer stora krav både på oljebolagen och på tillsynsmyndigheten ÖEF.

I propositionen anvisas de medel som ÖEF begär på grund av det förändrade lagringsprogrammet. Däremot har inte regeringen tillmötesgått kravet från ÖEF på att senarelägga den statliga lagringen av motorbensin och gasol med ett resp. två år.

I reservation 1 tar de borgerliga ledamöterna fasta på skrivelsen från ÖEF om en senareläggning av programmet och yrkar på att riksdagen skall uttala sig för en sådan förändring av regeringens förslag.

Utskottet påminner om att de riktlinjer för regeringens beräkning av beredskapslagringens omfattning som nyligen godtagits inte innebär att regeringen är formellt bunden av det lagringsbehov som redovisats för riksdagen, utan kan beakta förändringar i konsumtion m. m. Det ankommer på regeringen att besluta om sådana förskjutningar i tidsplaner för lageruppbyggnad och utförsäljning som aktualiseras i motion 2873 och i reservationen.

Utskottet framhåller dock att alla förändringar i oljelagringen bör ske på ett sådant sätt att beredskapens krav vid varje tidpunkt är tillgodosedda. Av betydelse är också att landets raffinaderikapacitet upprätthålls på en ur beredskapssynpunkt tillräckligt hög nivå.

I övrigt hänvisar utskottet till sitt uttalande i försvarsutskottets betänkande 1984/85:6, där utskottet sade sig räkna med att regeringen och tillsynsmyndigheten noga följer utvecklingen och vidtar erforderliga åtgärder för att minska de problem som kan uppstå.

Därmed yrkas avslag på reservation 1.

I detta betänkande behandlas också motion 1709 från allmänna motionstiden. Däri krävs att regeringens beslut om inköp av råolja från Iran skall upphävas.

Frågan har tidigare behandlats i utskottet och kammaren, och statsrådet Birgitta Dahl har uttalat sig med anledning av frågor i kammaren. Dessutom är frågan föremål för granskning i konstitutionsutskottet.

Utskottet föreslår att riksdagen inte gör något ytterligare uttalande, varför jag föreslår att reservation 2 avslås.

I övrigt, fru talman, yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande nr 10.

Anf. 41 OLLE AULIN (m) replik:

Fru talman! I reservation 4 har vi från moderaterna pekat på att man bör ägna större uppmärksamhet åt frågorna om luftförsvaret. Utvecklingen i vår omvärld ställer ökade krav på ett svenskt luftförsvar. Vi menar att man särskilt bör betona detta i de uppgifter som nu ges till försvarskommittén.

Mats Olsson säger att ÖB inom ramen för oförändrad köpkraft har möjligheter att genomföra en sådan planering. Det är just detta som är frågan och som vi tidigare i dag har angripit. Man kommer inte att ha en oförändrad köpkraft inom försvaret. Dels har man gjort minskningar genom att försvaret inte får ersättning för hela inflationen, dels har man ålagt försvaret nya uppgifter utan att kompensera med ytterligare medel.

Försvaret har alltså inte oförändrad köpkraft, och det är svårt att inom ramen genomföra planering för en ökad förstärkning av luftförsvarsuppgifterna, närmast jakten när det gäller de nya JAS-flygplanen.

Vi har också pekat på att man nu verkligen bör se till att få de resurser som behövs för ubåtsjakt.

När man nu skall föra över helikoptrar från flygvapnet till marinen, sker detta så långsamt att den sista överföringen enligt planen sker först 1989, alltså tidigast om fyra år. Vi tycker att det är en alltför långsam takt. Man bör alltså i ett tidigare skede överföra resurserna till ubåtsskyddsverksamheten inom marinen.

Till slut till frågan om kustkorvetterna. Där är man inte beredd att ge överbefälhavaren de bemyndiganden som behövs. Vi från moderat håll kräver att man snarast ger bemyndigandet att beställa de ytterligare fyra kustkorvetter som behövs.

Anf. 42 ERIC HÄGELMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag skall inte kommentera stödet till tekoindustrin som sådant. Jag vill bara påminna Mats Olsson om att regeringen har i programmet för beklädnad föreslagit en höjning med 20 miljoner utöver vad ÖEF har föreslagit. Jag anser att försörjningsberedskapen i vad gäller kläder och skor inte motiverar en sådan höjning. Just när det gäller kläder och skor har jag en känsla av att beredskapen är bäst. Det finns en hel del hemma i garderoberna hos svenska folket. Så de föreslagna 20 miljonerna kan man spara och säkert använda mer effektivt inom det svenska försvaret.

Anf. 43 MATS OLSSON (s) replik:

Fru talman! När det gäller resurserna till luftförsvaret skall jag inte ytterligare utveckla det jag tidigare sagt. Jag skall bara hänvisa till vad Olle Göransson sade om ekonomin och förutsättningarna för att skaffa ytterligare resurser.

Det är angeläget att understryka att allt vad som krävs inom försvaret också kräver ökade anslag. De pengarna, Olle Aulin, finns inte i dag. I takt med att landets ekonomi förbättras kommer det också att finnas förutsättningar för att skaffa mer pengar för ett eventuellt förbättrat luftförsvar. För dagen finns det inget annat alternativ än att försöka planera inom de ramar som finns.

När det gäller detta att helikoptrarna skulle överföras till marinen i en alltför långsam takt finns det mycket att säga. Att helikoptrarna finns kvar i flygvapnet innebär inte att de är obrukbara för ubåtsjakt. De kan användas precis på samma sätt som är tänkt att de skall användas när de är modifierade. Vad som däremot är viktigt att påpeka är att dessa helikoptrar också skall användas i flygvapnets verksamhet för räddningstjänst och många andra uppgifter. Vi kan inte räkna med att flygvapnet omedelbart får motsvarande nya helikoptrar till sin verksamhet. Därför har dessa helikoptrar stor betydelse såväl för ubåtsskyddet som för flygvapnet. Dessutom finns det en överenskommelse mellan parterna om att man skall tillämpa den takt som riksdag och regering nu kommer att föreslå.

Även i fråga om kustkorvetterna finns det mycket att säga. Jag tror att det, som vi sagt tidigare, är bättre att göra en balanserad beställning av kustkorvetter. När man bygger en så stor serie fartyg är det viktigt att man inte gör hela beställningen på en gång och bygger båtarna i en alltför snabb takt. Det kräver situationen i alla fall inte. Till skillnad från vad Olle Aulin och flera andra här föreslagit tycker vi att det är bättre att man gör så som regeringen har föreslagit. Då kan man fortlöpande utnyttja den nya tekniken. Man kan också dra nytta av de erfarenheter som vinns av de redan byggda fartygen och av de provturer som görs under den tid då båtarna är i funktion i ubåtsjakten. Det kommer alla att ha glädje av under tiden som ubåtsskyddet byggs upp. Därför finns det ingen anledning att i dag forcera fram ett program vare sig när det gäller helikoptrarna eller när det gäller kustkorvetterna.

Anf. 44 OLLE AULIN (m) replik:

Fru talman! Detta var mycket av den obotfärdiges förhinder. Jo, situationen kräver en snabb förstärkning av ubåtsjaktsmöjligheterna. Det är därför vi trycker på när det gäller ett snabbare överförande av helikoptrarna och ett snabbare framtagande av kustkorvetterna. Jag kan inte tänka mig att de representanter som Mats Olsson har så nära till nere i Blekinge ställer upp på hans resonemang, att vi skall skynda långsamt när det gäller att förstärka våra ubåtsjaktsresurser.

Vi har inte pengar, sade Mats Olsson. Jo, Mats Olsson, pengarna finns. Vi har anvisat möjligheter att ta fram dem. Det är en fråga om prioriteringar. Och, Mats Olsson, det finns ingenting som är viktigare än att vi har resurser som är tillräckliga för att slå vakt om landets fred och frihet.

Anf. 45 MATS OLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill än en gång uppmärksamma Olle Aulin på att det inte finns någon anledning att handla i panik när det gäller ubåtsskyddet. Vi är ju inte i den situationen att det är risk för krig eller att åtgärderna på annat sätt är brådskande. Alla berörda instanser följer intensivt utvecklingen, inte minst den tekniska, som förändras dagligen. Detta nämnde jag tidigare.

Även för Karlskronavarvet – jag förstår att Olle Aulin tänkte på det när han talade om mina närstående kontakter – är det bra om beställningen och

utvecklingen av de fyra nya kustkorvetterna sker i en balanserad takt. Om det skall ske på det sätt som moderaterna vill, kommer man att få en toppbelastning som man inte kan klara med nuvarande resurser. Karlskronavarvet har under en följd av år anpassat sin organisation så att den stämmer med de beslut som vi har fattat i riksdagen om marinens och försvarets omfattning. Det skulle vara förödande om varvet helt plötsligt skulle få stora beställningar som man inte klarar av utan att öka sin produktionsapparat för att därefter snabbt dra ned den igen. Därför är det bättre, både från teknisk synpunkt och för varvets vidkommande, att beställningarna sker enligt de förslag som regeringen har lämnat.

Så vill jag bara säga några ord till herr Hägelmark. När det gäller tekoindustrin är det ju så att de 20 miljonerna ändå utgör en minskning av det totala belopp som gällde tidigare.

Man kan inte helt plötsligt bara överge tekoindustrin ur beredskapssynpunkt. De medel som satsas från ÖEF och från regering och riksdag på detta område har ju stor betydelse för sysselsättningen inom tekoindustrin och för att vi skall ha kvar en industri inom landet som kan kallas tekoindustri. Minskar vi beredskapslagringen för snabbt, så slår vi ut stora delar av tekoindustrin, och sedan blir vi helt beroende av utlandsimport på detta område.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Aulin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Det var intressant att höra det här meningsutbytet mellan Mats Olsson och Olle Aulin. Nu fick vi av Mats Olsson veta det verkliga skälet till att regeringen och den socialdemokratiska utskottsmajoriteten inte vill hörsamma ÖEF:s bestämda önskan, uppmaning och krav på en överföring av 20 milj. kr. ifrån beklädnadsprogrammet till kemi- och metallprogrammet. Det är sysselsättningsskäl!

Men det är ju faktiskt inte sysselsättningsskapande åtgärder som överstyrelsen för ekonomiskt försvar sysslar med. Vi sysslar med försörjningsberedskapen – jag säger vi därför att jag har nöjet att sitta i styrelsen sedan åtskilliga år. Visst innebär det ibland ett stöd åt sysselsättningen, men sådana uppgifter ligger ju på andra konton, i ett annat departement, och nu handlar det om försvarsanslag.

ÖEF framlade från början den aktuella omfördelningen som sitt huvudförslag. Sedan har regeringen gjort sin prioritering på beklädnadsprogrammet. ÖEF:s förslag innebär, i enlighet med vad vi reservanter yrkar i reservation till försvarsutskottets betänkande 9, att man satsar ytterligare 5 milj. kr. på kemiprogrammet och 15 milj. kr. på metallprogrammet och minskar beklädnadsprogrammet med motsvarande belopp. Här finns det ett mycket stort behov av att vi förbättrar vår försörjningsberedskap och vår beredskap inte bara för krig och ofred utan också för fredskriser. Vi är oerhört beroende av bl. a. legeringsmetaller, och vi skulle, om det blev en

kris t. ex. runt Sydafrika, komma i en mycket besvärlig situation.

Då är det den obotfärdiges förhinder att tvärtemot den myndighet som kan dessa frågor hävda att det är angeläget att lägga pengarna på ett program där vi faktiskt kan klara ett ganska långt krig eller en lång avspärrningssituation, till skillnad från vad som är fallet beträffande de andra programmen.

Fru talman! Jag vill också gå direkt in i polemik om Iranoljan med Mats Olsson. I svepande ordalag förklarade han att man anser att beslutet om inköp av viss kvantitet olja från Iran är rätt och riktigt och att det inte behövs något uttalande från riksdagens sida. Det tycker alltså den socialdemokratiska utskottsmajoriteten.

Jag ber i det här avsnittet att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i betänkande 10.

Vad är det då som hänt när det gäller det här egendomliga och minst sagt absurda regeringsbeslutet, som fattats i hemlighet? Jo, samtidigt som regeringen föreslagit och genom riksdagsbeslut fått fastställt att vi skall sälja ut ytterligare 1,7 kubikmeter råolja ur de statliga lagren, ned till en mycket låg lagringsnivå på 1,6 miljoner kubikmeter, skall vi köpa in en betydande kvantitet råolja från Iran, ett land som vi normalt inte köper från. Vi skaffar vår olja normalt på mycket närmare håll, bl. a. därför att den där är billigare – fraktkostnaderna blir lägre. Nu säger vi borgerliga i vår reservation att vi åtminstone måste se till att det här köpet av Iranolja, om det nu skall genomföras, inte blir dyrare än vad fallet skulle bli med ett köp på närmare håll.

Då säger de socialdemokratiska utskottsledamöterna: Det behövs inget sådant uttalande – absolut inte. Jag frågar: Varför inte? Är det inte riksdagen som skall ha ett ord med i laget nu? Jag vill vända mig till Mats Olsson, denne värderade ledamot av kammaren, eftersom han för socialdemokraternas talan här, och fråga: Varför skall man över huvud taget framhärda beträffande detta inköp? Kan Mats Olsson här i kammaren ge något rimligt skäl till detta, i den lagringssituation som vi befinner oss i och som jag nyss skisserat, där vi dessutom har ont om pengar? Om vi framhärdar kan det bli en betydande förlust för staten. Huruvida denna förlust skall drabba ÖEF:s anslag eller tas från något annat konto är inte känt. Det är ju, som jag nämnde, ett hemligt regeringsbeslut, och därmed är det mycket som är fördolt.

Beträffande den reservation som handlar om upplagringen av dels motorbensin, dels gasol förklarar socialdemokraterna att det inte behövs några uttalanden av det slag som framförs i reservationen och att det framför allt inte behövs något beslut om senareläggning av de lagringsmål som vi borgerliga har begärt. Därmed säger socialdemokraterna att överstyrelsen för ekonomiskt försvar inte kan det här och att den har fel – det är innebörden. ÖEF har faktiskt sagt att man inte klarar den här uppbyggnaden av lagren helt enkelt därför att det inte går att bygga förvaringsanläggningar – lageranläggningar – för motorbensin och gasol hur som helst. I fråga om detta måste säkerhetsföreskrifter gälla, och man måste också ta hänsyn till vad de

byggföretag som får uppdraget att färdigställa dessa lager rent fysiskt kan uträtta. Från borgerligt håll begär vi därför en senareläggning med ett resp. två år av upplagringsmålen. Detta var egentligen det enda som var riktigt korrekt i den beskrivning som Mats Olsson gav av situationen.

Det är faktiskt mycket konstigt att regeringen och socialdemokraterna i utskottet så bestämt måste gå emot vad den myndighet säger och ber om som har uppdraget och som rimligen också kan det här bättre än politiker. Vi har ju överlåtit ansvaret för oljelagring, gasollagring och försörjningsberedskap till ÖEF. Då måste man väl rimligen också kunna följa ÖEF:s önskemål och uttalade krav.

O.K. Mats Olsson kan, fru talman, säga att socialdemokraterna inte har bundit sig vid att lagringen skall slutföras vid den tidpunkt som har angetts i regeringens proposition. Nej, det går helt enkelt inte. Det är fysiskt omöjligt. Det är därför som det är så märkvärdigt att inte socialdemokraterna kan rätta sig efter verkligheten.

När det gäller de frågor som berörs i reservationen nr 18 om desinformation skulle jag, fru talman, avslutningsvis bara vilja understryka nödvändigheten av att styrelsen för psykologiskt försvar – den nya myndighet som den 1 juli ersätter beredskapsnämnden – får en uttalad önskan från riksdagen om nödvändigheten av att man grundligt studerar desinformation och psykologisk krigföring som bedrivs från främmande makt så att vi får något att ta fasta på när det gäller den här mycket väsentliga beredskapsfrågan. Den nya styrelsen måste också få de resurser som krävs för att informera svenska folket om nödvändigheten av vaksamhet. Desinformation innebär ju i korthet att en presumtiv fiende – det kan vara en stormakt, vilket det oftast är – försöker vilseleda ett annat lands befolkning. Vi har sett många skrämmande exempel på detta, men vi är inte på långt när klara över all den desinformation som väller över oss.

Fru talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i försvarsutskottets betänkande 10. Jag har även berört reservation 17 i betänkande 9 liksom reservation 18 i vilken vi från borgerligt håll gemensamt yrkar på ett uttalande beträffande behovet av åtgärder mot desinformation. Jag yrkar även bifall till dessa reservationer.

Anf. 47 MATS OLSSON (s) replik:

Fru talman! Göthe Knutson påstår att beredskapslagringen inte har med sysselsättningsskapande åtgärder att göra. Jag vill då understryka det jag sade tidigare, nämligen att en alltför snabb förändring på detta område skapar sysselsättningsproblem inom tekoindustrin. Det finns många exempel på att nedläggningshotade industrier både inom textilbranschen och inom skobranschen har uppvaktat ÖEF om hjälp och stöd för att få möjlighet att fortsätta produktionen. ÖEF har emellertid inte kunnat upprätthålla den tidigare takten i beredskapslagringen, och därför har det många gånger hänt att industrierna blivit tvungna att lägga ned verksamheten. Det är viktigt att det finns en tanke bakom all nedskärning och avveckling av den här typen av beredskapslagring. I annat fall slår nedskärningen hårt på sysselsättningen.

Jag håller emellertid med Göthe Knutson om att sysselsättningsskälen inte är det primära.

Jag vill erinra om att moderaterna Hans Nyhage och Arne Svensson i ett annat sammanhang har väckt en motion med yrkande om att riksdagen skall besluta att det s. k. äldrestödet till tekoindustrin skall utgå med 9 % under budgetåret 1985/86. Äldrestödet, om något, är en sysselsättningsskapande åtgärd. Det finns alltså olika intressen på detta område. Som jag sade tidigare är det fråga om en balansgång som man måste göra för att inte rasera verksamheter av det slag vi nu diskuterar.

Beträffande Iranoljan har jag, Göthe Knutson, inte sagt att det är rätt och riktigt att direkt gå ut och köpa råolja av Iran. Det finns emellertid många skäl att göra det. Handelspolitiska och andra skäl gör att man måste fullfölja vissa åtaganden. Det finns inget hemlighetsmakeri bakom detta. Statsrådet Dahl har vid något tillfälle här i kammaren svarat på en fråga i det här ärendet, och i utskottet har vi fått upplysningar av statssekreteraren om hur det ligger till och hur regeringen kommer att behandla frågan. Statsrådet Dahl har bl. a. sagt att eventuella oljeinköp från Iran skall genomföras på strikt kommersiella villkor samt att de skall ske till ett pris som innebär att oljan fritt Sverige inte kommer att betinga ett högre pris än vad som gäller för motsvarande kvalitet och kvantitet från närliggande normala inköpsställen. Regeringen är alltså medveten om att man inte kan köpa olja från Iran utan att följa de vanliga affärsprinciperna.

Jag vill understryka att det finns många skäl för regeringen att köpa olja från Iran – det är alltså inte bara för att skoja med Göthe Knutson som man gör det.

Jag ber att få återkomma till frågan om beredskapslagring av motorbensin och gasol i min nästa replik.

Anf. 48 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Fru talman! Det som var särskilt uppseendeväckande – jag vill använda det ordet – i Mats Olssons tidigare inlägg och som han upprepade även nu är förklaringen att det är sysselsättningsskäl som har gjort att regeringen vägrar att göra den omfördelning som verksmyndigheten ÖEF vill ha till stånd. Att man klargör för majoriteten här i riksdagen att verksmyndigheten anser en omfördelning vara absolut nödvändig hjälper tydligen inte. Majoriteten kör bokstavligen över dem som skall syssla med detta. Det gör man för att åstadkomma sysselsättningsskapande åtgärder, vilket – jag upprepar detta – inte är en primär uppgift för överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Argumenteringen är egendomlig. Det hjälper inte att Mats Olsson blandar in ett par moderata motionärer, som givetvis med all rätt och säkert på goda grunder motionerar till förmån för sin hembygd. Men det är inte så att Hans Nyhage och hans medmotionär har motionerat om att pengarna skall tas från anslagen för försörjningsberedskapen, allra minst från anslagen till metall- och kemiprogrammen.

När det gäller Iranoljan åberopar Mats Olsson handelsavtal. Det handlar faktiskt inte om det. Det handlar om ett hemligt regeringsbeslut, där vi inte

får veta varför. Sedan får vi lov att gissa. Och jag upprepar att det är mycket egendomligt att man håller fast vid att man tänker göra detta köp, samtidigt som man skall minska våra råoljelager med 1,7 miljoner kubikmeter. Den kvantitet det handlar om är faktiskt mycket stor. Det rör sig om ungefär en tredjedel av den kvantitet man nu skall minska med.

Anf. 49 MATS OLSSON (s) replik:

Fru talman! Helt kort! När det gäller tekoindustrin är det inte så att vi vägrar att omfördela enligt ÖEF:s förslag. Här sker ständigt en förändring av de planer som tidigare gällt.

Jag vill understryka att det – precis som vi har sagt i utskottet – är viktigt med en omfördelning mellan olika delprogram. Det sker ju en utveckling, och det som var riktigt att beredskapslagra för fem år sedan är inte riktigt att lagra i dag. Denna utveckling kommer att ske fortlöpande, och den följs noga både av myndigheten och av regeringen. Och regeringen vidtar åtgärder i den takt som det finns förutsättningar för ur ekonomiska och andra synpunkter.

Beredskapslagring av motorbensin och gasol är ett mycket svårt område. Vi är medvetna om att ÖEF har bekymmer med att klara de korta och hårda ramar som fastställts av regeringen och riksdagen. Men vi går inte emot ÖEF. Här har man en målsättning som är tuff, och det gäller att med alla medel försöka klara uppgiften. Jag vet att det pågår arbete runt om i landet för att tillgodose de olika lagringsbehoven. Man förändrar tidigare lagring i tankar och bergrum till att stämma med de nya kraven när det gäller både motorbensin och gasol. Gasolen medför det största bekymret, men även på det området hoppas och tror jag att detta kommer att klaras – om inte inom den tid som här förutsatts så i alla fall inom rimlig tid. Och som redan framhållits finns det förutsättningar för regeringen att medge förändringar av det program som tidigare har fastlagts.

Anf. 50 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Ett talesätt är att man sätter sig på två stolar. Jag tycker att Mats Olsson har satt sig på flera stolar när han nu försöker förklara detta med lagringen. Han gör bl. a. gällande att det här skulle vara en tuff målsättning som skall klaras, kosta vad det kosta vill.

Tänk om Mats Olsson och socialdemokraterna i övrigt hade samma tuffa målsättning då det gäller den fråga som Olle Aulin debatterade med Mats Olsson nyss, nämligen beställningen av kustkorvetter. Men då är det tydligen en förfärlig massa svårigheter. Enligt Mats Olssons resonemang om kustkorvetterna gäller det att absolut inte vara tuff då det gäller att skydda oss från inkräktare som kommer med ubåtar på svenskt territorium.

Mats Olsson anförde tidigare att vi inte skulle vidta några panikåtgärder. Nej, det är inte panik. Men vi konstaterar nu att vi befinner oss i en situation där det skall säljas ut råolja i en takt som är oförsvarlig – det har vi framhållit i våra motioner och reservationer. Samtidigt skall denna minskning av de statliga lagren ersättas med en lagring av förädlade produkter – motorbensin och dessutom gasol. Och det är fysiskt omöjligt att åstadkomma dessa lager.

Då säger socialdemokraterna att det gäller att vara tuff. Det är ett resonemang som är minst sagt egendomligt.

Förste vice talmannen anmälde att Mats Olsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 51 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Samstämmigheten när det gäller frågorna om vårt försvar är i år, liksom föregående år, relativt stor. Det är endast marginella skillnader som kommer till synes i de reservationer som fogats till betänkandet. Detta är bra!

Vad som är skada är den enighet som samtliga partier visar när man yrkar avslag på förslag till åtgärder som skulle leda till rationaliseringar. Det är beklämmande att förslag – framkomna genom kontakter med människor som arbetar ute på fältet, förslag som stöds av överbefälhavaren, ÖB – lämnar utskottets ledamöter helt oberörda.

Talet om att man vill åstadkomma resultat genom förändringar som gynnar både personal och ekonomi är inget värt när man ser en möjlighet att gå emot förslag som inte kommer från det egna partiet.

Jag vill här, fru talman, beröra två sådana förslag som vi framfört i motioner och till vilkas förmån Eric Hägelmark reserverat sig.

Det finns två ting som bör vara vägledande för beslutsfattare. Det ena är att i så stor utsträckning som möjligt skapa förutsättningar för decentralisering av beslut. Det andra är att skapa förutsättningar för ett maximalt utnyttjande av våra resurser.

Vi har i dag inom försvarsmakten i vissa fall svårigheter att helt och hållet utnyttja våra reservbefäl när det gäller den sista delen av den tjänstgöring som de enligt författningen är skyldiga att fullgöra. Anledningen till detta är i viss utsträckning de besparingsåtgärder som ålagts det militära försvaret. Besparingsåtgärderna har i en del fall gått ut över både särskilda övningsbefäl, SÖB, och krigsförbandsövningar, KFÖ.

Jag har i motion 1984/85:1702 yrkat dels att man bemyndigar överbefälhavaren att besluta om avkortning av tjänstgöringsskyldighet över tio dagar – denna fråga skall i dag handläggas av regeringen –, dels att man hos regeringen begär att förbandscheferna bemyndigas besluta om avkortning av tjänstgöringsskyldigheten för reservbefäl med högst tio dagar.

När det gäller handläggningen av reservbefälens tjänstgöring finns det i dag ingen enhetlighet. ÖB har bemyndigat försvarsgrenscheferna att handlägga ärenden som gäller avkortning upp till tio dagar. Försvarsgrenscheferna har sedan löst uppgiften på olika sätt. Inom marinen handläggs dessa ärenden centralt för flottan. Inom kustartilleriet har förbandscheferna bemyndigande. Chefen för flygvapnet har bemyndigat sina förbandschefer att handlägga sådana här ärenden, medan ärendena i armén handläggs centralt.

Vi från folkpartiet anser att det klart bästa är att förbandscheferna får handlägga ärenden av denna art. Ingen vet bättre än förbandscheferna hur

man bäst skall utnyttja den personal som finns och ingen vet bättre än förbandscheferna hur man bäst ger reservbefälen möjlighet till en meningsfull tjänstgöring. Det måste vara ett oerhört slöseri både med ekonomiska och med personella tillgångar, om man tvingas att fullt ut under alla omständigheter ordna tjänstgöring för uppfyllande av befälens tjänstgöringsskyldighet.

Ekonomiskt är det i en del fall ett dåligt utnyttjande av resurser, om tjänstgöringen består i uppgifter som mer eller mindre måste konstrueras. För den enskilde måste detta uppfattas som meningslöst och otillfredsställande. För samhället kan en sådan tjänstgöring vara en förlust även på grund av att den tjänstgöringsskyldige lämnar en arbetsuppgift som är mer betydelsefull och genom vakans skapar problem.

Enligt uppgift från aktiva befäl som handlägger sådana här ärenden är detta inte något ovanligt, utan problem finns. Därför bör åtgärder vidtas. Överbefälhavaren har också ställt sig positiv till motionens krav.

De av svenska reservofficerarnas riksförbund, SROF, framförda skälen för att inte tillstyrka kraven visar enligt mitt förmenande att man inte inser att det i dag finns problem. Den likformighet som man säger sig vilja nå genom en likartad bedömning av frågor inom resp. försvarsgren finns inte i dag, t. ex. inom marinen. Det är samtidigt alldeles omöjligt att helt likforma systemet i dess tillämpning – vilket troligen är vad SROF syftar till, eftersom arbetsuppgifterna och krigsplaceringarna skiftar oerhört mycket mellan olika befäl.

Det som skall vara styrande för handläggningen är givetvis om man kan utnyttja de kvarvarande sista dagarna av ett reservbefäls tjänstgöringstid till en uppgift som är meningsfull både för individen och för det svenska försvaret. Det är säkert också den bedömningen som ligger till grund för ÖB:s ställningstagande.

Utskottet yrkar avslag med hänvisning till att det sker en decentralisering av beslut i större utsträckning än vad vi framfört i motionen, en i sanning märklig motivering. Det naturliga hade varit att genom bifall till motionen komma till rätta med de svagheter som i dag finns och ge möjlighet till en så effektiv handläggning som möjligt. Jag har inte hört några argument från utskottets företrädare, varken från Olle Göransson eller från Mats Olsson som har tagit upp denna enligt min mening angelägna fråga.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Fru talman! Liksom föregående motion syftar motion 1984/85:1701 till ett rationellt utnyttjande av våra resurser inom försvaret. För att verksamheten skall bedrivas rationellt fordras ibland att man investerar i nyanskaffning av byggnader och materiel. Sådana investeringar måste till hundra procent finansieras via myndigheternas ordinarie anslag. Samtidigt skall likviden från försäljningen av fastigheter och materiel enligt regleringsbrev för budgetåret 1984/85 inlevereras till statskassan, om summan överskrider 300 000 kr. Denna ordning har klara nackdelar. Risk finns för att underhåll av utrustning som skall avvecklas försummas, eftersom de medel som använts till underhåll ej kommer myndigheten till godo vid försäljning.

Det finns heller inget incitament att försöka få ut maximalt vid försäljning. Vi har därför yrkat att riksdagen hos regeringen begär att ändring sker, så att myndigheten får tillgodogöra sig medlen från försäljning.

Överbefälhavaren delar vår uppfattning, nämligen att man genom regleringsbrevet ej tillräckligt stimulerar myndigheten till en effektiv och rationell avveckling. ÖB säger sig också vara beredd att tillsammans med berörda centrala myndigheter utarbeta förslag till hur bestämmelserna bör utformas. Tyvärr har inte utskottets majoritet tagit fasta på detta, inte heller på försvarets rationaliseringsinstituts yttrande, där man visserligen inte tillstyrker men väcker frågan om utredning. En lyhördhet skulle ha gjort det möjligt att bifalla motionen, så att regleringsbrevet för 1985/86 får en utformning som stimulerar myndigheterna till att vidta rationaliseringsåtgärder.

Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Fru talman! När riksdagen föregående år behandlade försvarsmaktens fredsorganisation var förändringar på västkusten en del av det som vållade diskussion. Den förändring som riksdagens beslut innebar gav möjlighet till en högre beredskap än de ursprungliga förslag som diskuterades. Detta var bra och nödvändigt. Det måste nu slås fast att ytterligare uttunning ej får ske och att en förstärkning är påkallad. För att uppfylla målet för vår säkerhetspolitik bör en förstärkning ske i denna del av landet. Jag delar inte överbefälhavarens syn, att försvarsberedskapen på västkusten i nuvarande ekonomiska situation är balanserad i förhållande till försvarsberedskapen i andra delar av landet. Genom förflyttningen av rörliga förband och genom den långsamma förnyelsen av fasta kustartilleriförband har det blivit en oacceptabel försämring.

Utskottet påpekar att den förändring av ledningsansvaret för vissa fartygsförband som det beslutades om och som genomfördes inte ändrar principerna för fartygens operativa utnyttjande. Förbanden skall även i fortsättningen mobiliseras på västkusten och under en stor del av året bedriva sin övningsverksamhet i Västerhavet.

Det är bra att utskottet lyfter fram detta förhållande, eftersom det är osäkert om riksdagens beslut har vunnit gehör och förverkligats. Fartygsförbanden mobiliserar visserligen på västkusten, och de finns där under den första tiden. Men man kan då, på grund av att personalen är nyinryckt, ej lösa sina uppgifter i någon större utsträckning. Enheterna uppehåller sig sedan den längsta tiden i Östersjön. Detta är inte acceptabelt och inte i samklang med det beslut som fattades i riksdagens kammare. Utskottets påpekande bör därför uppmärksammas hos ansvarig myndighet. Det gäller att genom närvaro i Västerhavet uppehålla beredskapen.

En liknande oro gäller en annan sak som utskottet aktualiserar, värnpliktsutbildningen och det beslut riksdagen fattade förra året. Detta beslut innebar att man skulle utbilda på västkusten för att omsätta krigsorganisationen.

Det är tvivelaktigt om det beslutet har uppmärksammats. Man kan inte se att målet kommer att uppnås under de kommande två planeringsåren. Även där är det av värde att utskottet nu i sin skrivning påpekar att beslutet finns. Det är av noll och intet värde att vi fattar beslut om verkställigheten uteblir.

Fru talman! Det är min förhoppning att frågan om de brister i vårt försvar på västkusten som finns på grund av tidigare fattade beslut blir föremål för övervägande och beslut i samband med arbetet i 1984 års försvarskommitté och i samband med 1987 års försvarsbeslut.

Till sist, fru talman! Folkpartiet har även i år, för fjärde året i rad – nu i en partimotion – återkommit med kravet på ett nytt prövningsförfarande för erhållande av vapenfri tjänst. Vi yrkar i andra hand, om kammaren inte bifaller detta vårt yrkande, att riksdagen beslutar om en översyn av gällande prövningsförfarande.

Vi konstaterar än en gång att det nuvarande prövningsförfarandet inte uppfyller de krav som kan ställas och att det inte verkar på det sätt som avsågs vid lagens införande.

Vår sedan 1981 framförda kritik delas av landets biskopar, som i förra årets herdabrev uttalade:

"Rätten till vapenvägran har upprepade gånger fått sitt stöd av kyrkorna. Denna rätt respekteras också i svensk lag. Alternativet för den som inte anser sig kunna fullgöra sin värnplikt är s. k. vapenfri tjänstgöring. Prövningsförfarandet till sådana tjänster har emellertid ofta blivit utsatt för kritik. Vi måste tyvärr konstatera att vissa delar av denna kritik fortfarande är giltig. Bl. a. kommer alltjämt inga andra än radikalpacifister i fråga för en sådan tjänstgöring. Vi ansluter oss till den växande opinion som kräver ett avskaffande av det nuvarande prövningsförfarandet."

Detta är en uppföljning av vad som uttalades på det kristna riksmötet i Jönköping 1983.

Vi välkomnar från folkpartiet den motion från Evert Svensson m. fl. socialdemokrater, där man instämmer i våra krav på en översyn. Man vill dock inte gå så långt som folkpartiet, som kräver ett helt nytt prövningsförfarande. Det gör man inte trots att vårt förslag i sin konstruktion helt sammanfaller med de krav som framfördes på det Fria kristna riksmötet i Jönköping 1976.

När vi i dag här i kammaren diskuterar rätten till vapenfri tjänst för dem som har en allvarlig övertygelse, religiös eller etisk, är det av intresse att notera att man i Finland har beslutat om en ändring i lagen om vapenfri tjänst. I detta vårt grannland skall man på försök under fem år bevilja vapenfri tjänst och civiltjänst utan prövning. Man anser att man genom en förlängning av tjänstgöringen med 120 dagar garanterar att ingen som ej har allvarlig övertygelse utnyttjar möjligheten. Vi har anfört samma argument i vår motion: tjänstgöringstidens längd, ett aktivt ställningstagande mot vapentjänst, obligatoriskt informationssamtal om lagens krav och tjänstgöringsalternativ, intyg som bekräftar anledningen är garanti nog.

Det som däremot inte har förändrats ett dugg är den svenska riksdagens försvarsutskotts inställning i denna fråga. Man upprepar sina tidigare motiv, där det förnämsta tycks vara att vårt försvar vilar på den allmänna värnplikten för män. Detta varje år upprepade konstaterande förvånar mig lika mycket i år som föregående år. Vi har från folkpartiet i vår motion, i år lika litet som föregående år, yrkat på någon förändring av gällande system.

Det finns inte heller från Evert Svensson och hans medmotionärer några sådana tankar. Vad vi däremot från folkpartiet anfört är att unga män som lyder under värnpliktslagen skall beredas möjlighet fullgöra denna sin tjänstgöring som vapenfria, inom ramen för totalförsvaret.

Skillnaden är att försvarsutskottet vill lösa det problem som finns genom att avslå begäran om vapenfri tjänst och då riskerar att endera tvinga den sökande att fullgöra tjänsten som vapentjänst mot sin övertygelse, eller bli totalvägrare, medan man enligt folkpartiets förslag genom en ändring av lagen bereder den sökande möjlighet att uppfylla de krav som landet ställer.

Det är intressant att spekulera i varför ledamöterna i försvarsutskottet inte till någon del påverkas av den helt klara förändringen i samhället, både till frågan om det rimliga i dagens prövningsförfarande och dess konsekvenser och även den ökade insikten om att bl. a. civilförsvaret är en viktig del av vårt totalförsvar. Vi har från folkpartiet i många år pekat på vikten av att civilförsvaret tillförs yngre personal och att denna bereds en god utbildning. Vi anser detta vara en förutsättning för att vi skall få ett bra fungerande befolkningsskydd. I våra tankar om en direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret, som Eric Hägelmark tidigare berört här i dag, har de vapenfria utgjort en del.

För att åter vända blickarna till vårt grannland Finland, så har man där ansett att det man där kallar civiltjänst skall ske efter utbildning i räddningsförvaltningen, luftfartsförvaltningen eller sjukvården. Sådan utbildning faller enligt mitt sätt att se inom ramen för totalförsvaret.

Motiven för en förändring av prövningsförfarandet är därför enligt folkpartiets mening tunga. Om kammarens ledamöter trots detta inte anser sig kunna bifalla vårt yrkande är det än mer svårförståeligt om man följer utskottet som även tillbakavisar vårt andrahandsyrkande; vilket sammanfaller med yrkandet i Evert Svenssons motion, nämligen begäran om en översyn.

Att hårdnackat vidhålla att allt är i sin ordning trots många vittnesmål om motsatsen både från organisationer, som företräder unga människor som drabbats, och från ledamöter i vapenfrinämnden är omöjligt att acceptera. Att unga människor sätts i fängelse för sin övertygelses skull kan aldrig accepteras.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 52 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Fru talman! Jag skall börja där Kerstin Ekman slutade, och jag skulle naturligtvis kunna hänvisa till den omfattande debatt som vi förde förra året. Men jag vill gärna granska folkpartimotionen och reservationen från en annan utgångspunkt, och jag skulle vilja peka på det som jag uppfattar som bristen på logik i folkpartimotionen och reservationen.

Beträffande prövningsförfarandet skriver folkpartiet så här: "De brister som finns ger bl. a. till resultat att unga människor som förvägrats vapenfri tjänst sätts i fängelse med anledning av att de vägrar att fullgöra sin värnplikt."

Folkpartiet vill nu överlåta prövningsförfarandet åt intygsgivare, allmänt betrodda. Dessa skall alltså i fortsättningen ta hand om detta och pröva de unga männens övertygelse, och att den övertygelsen stämmer med vapenfrilagens krav. Det innebär att de sökandes möjligheter att få ett sådant intyg blir beroende av deras kontakter med personer som dels har kompetens att pröva om övertygelsen stämmer med vapenfrilagen, dels åtnjuter allmänt förtroende. En sådan prövning medför en påtaglig fara för att kravet på rättvisa de sökande emellan allvarligt eftersätts. Det har också mycket riktigt påpekats av Oswald Söderqvist.

Men låt oss nu anta att folkpartisystemet fungerar, Kerstin Ekman. Det innebär att åtskilliga unga män aldrig kommer att få sina intyg. Det finns vapenvägrare som inte uppfyller vapenfrilagens krav. Låt mig hänvisa till en intervju med två vapenvägrare i Värnplikts-Nytt för ett par månader sedan. Jag skall nöja mig med fotnoten och ett citat ur intervjun. Fotnoten lyder: "Erik avtjänar ett fyra månader långt straff, Göran tre månader. Bägge har suttit en månad tidigare. De har sökt vapenfri tjänst men aldrig fått det." – Och varför har de inte fått det? Jag har inte granskat utredningarna, men jag kan citera vad pojkarna själva säger i intervjun: "Vi skulle inte tveka att skjuta en fiende om han försöker ha ihjäl våra landsmän."

Klart är alltså att de här båda, om vi följer folkpartimodellen, inte skulle kunna få sina intyg och därmed inte vapenfri tjänst. Vad återstår då för dem enligt lagstiftningen? Jo, straffpåföljd, en påföljd för att de vägrar värnplikt. Men, Kerstin Ekman, om den här påföljden då blir fängelse i fyra månader, då är det inte prövningsförfarandet det är fel på enligt Kerstin Ekmans och folkpartiets resonemang, då är det ju sanktionssystemet som ni behöver ändra. Men då får ni föreslå det.

Det andra huvudalternativet, om vi skall granska folkpartiresonemanget, är att alla får sina intyg om att fullgöra vapenfri tjänst. Ja, men då har vi åstadkommit ett system som innebär frivillig värnplikt. Då får ni begära en ändring av vapenfrilagen.

När det gäller yrkande 2 och motion 1710 av Evert Svensson m. fl. som kräver en allmän översyn har utskottet gjort den bedömningen att det är för tidigt. Vapenfrinämnden arbetar efter den gällande lagstiftningen och har regelbundet återkommande policykonferenser för att få en så rättvisande och korrekt behandling som möjligt av de sökande.

När det sedan gäller Kerstin Ekmans resonemang om reservation 6 om avkortning av reservbefälens tjänstgöringsskyldighet vill jag bara konstatera att utskottets majoritet och Eric Hägelmark skiljer sig åt i uppfattning i den här frågan. Enligt de uppgifter försvarsutskottet har fått finns det redan i dag större möjlighet till en decentralisering av beslutanderätten än som redovisas i motion 1702. Jag vill också hänvisa till att frågan kommer att bli föremål för ytterligare överväganden i försvarsdepartementet. Försvarsutskottet har alltså inte ansett det nödvändigt att ta upp yrkandet i motionen.

Beträffande reservation 9 vill jag säga att jag delar Gunnar Björks uppfattning, att de frågor som tas upp i motion 700 och även i reservation 9 är viktiga. Men flera av dem är redan nyligen utredda eller under någon form av beredning. När det gäller värnpliktsförmånerna för det kommande budgetåret har vi redan för några veckor sedan fattat beslut.

När det gäller yrkandet såsom det är formulerat i reservation 9, där tyngdpunkten läggs på värnpliktsförmånerna, skulle jag rakt upp och ned vilja säga så här: Det är inte en ny utredning som behövs – värnpliktsförmånerna är nyligen utredda, och det rätt grundligt. Det är mer pengar som behövs. Gunnar Björk känner ju väl till det statsfinansiella läget.

I anslutning till den här reservationen tog Gunnar Björk också upp en motion om olycksfallsfrekvensen. Oswald Söderqvist var inne på samma fråga. Det är ett allvarligt problem. Det förekommer en beklaglig ökning av antalet olycksfall. Vi är i utskottet överens – utskottet, där Gunnar Björk ingår, är på den punkten enhälligt – om att försöka få ned antalet olyckor i samband med värnpliktstjänstgöringen. Samtidigt konstaterar vi i utskottet att överbefälhavarens bestämmelser på området har utfärdats så nyligen att deras inverkan på olycksfallsfrekvensen knappast har kunnat utvärderas. Beträffande vägtrafiken vet vi att det vidtas åtgärder för att få ned antalet olycksfall. Men det är självfallet viktigt – som Gunnar Björk och även Oswald Söderqvist sade – att vi följer det här med stor uppmärksamhet.

Oswald Söderqvist framställde ett särskilt yrkande om bifall till vad som sägs i motion 2781 om politiska fri- och rättigheter på de militära förbanden. Här pågår en försöksverksamhet, och jag tror att vi måste avvakta resultatet av den. Beträffande öppenheten i övrigt när det gäller politisk verksamhet på förbanden vill jag hänvisa till det svar som försvarsministern har lämnat tidigare i dag.

I reservation 12 förespråkar de moderata reservanterna en höjning av mobiliseringsberedskapen inom civilförsvaret. Det är enligt majoriteten i utskottet helt klart en sådan angelägenhet där man inte nu skall företa förändringar utan pröva eventuella förändringar i samband med nästa långsiktiga försvarsbeslut.

Beträffande reservation 13 om anskaffning av andningsskydd måste jag göra samma konstaterande som civilförsvarsstyrelsen, nämligen att den ekonomiska ramen inte medger en tidigareläggning av anskaffningen. Vi kan också konstatera att vi inte har ytterligare medel att tillskjuta.

När det gäller reservation 14 har utskottsmajoriteten konstaterat att försvarsministern redan arbetar efter de riktlinjer för skyddsrumsbyggande som förespråkas i motion 1265, dvs. återhållsamhet i s. k. lågriskområden. Då bör riksdagen inte göra det uttalande till regeringen som förespråkas i motionen och i reservation 14. Det innebär också att vi inte kan tillgodoräkna oss de 100 milj. kr. som Eric Hägelmark åberopar i reservation 15.

När det gäller personalresurserna vid civilbefälhavarkanslierna tillåter jag mig slutligen säga att regeringen har uppmärksammat denna fråga. Vi anser det därför klokt att avvakta budgetpropositionen i januari 1986, eftersom reservationen syftar till budgetåret 1986/87.

Sammanfattningsvis, fru talman, yrkar jag avslag på reservationerna 1, 6, 9, 12, 13, 14, 15 och 19, vpk-motionerna samt det särskilda yrkandet av Oswald Söderqvist och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 53 OLLE AULIN (m) replik:

Fru talman! Vi har inga medel för att ta fram skyddsmasker i den takt som man hade tänkt sig i det senaste försvarsbeslutet, säger Karl-Erik Svartberg. Jo, vi har medel, om man är beredd att ta fram dem samt omfördela och prioritera. Förra gången denna fråga var uppe till behandling i försvarsutskottet, var ett enigt utskott starkt kritiskt mot den försening som föreslogs i andningsskyddsprogrammet. Nu har man gått halva vägen, och det blir bara en tvåårig försening. Detta är inte tillfredsställande. Det gäller en så viktig sak att den bör prioriteras. Därför har vi förklarat: Låt oss hålla fast vid den ståndpunkt beträffande skyddsmasksproduktionen som vi enigt intog i 1982 års försvarsbeslut. Vi har anvisat möjligheter att ta fram pengarna. Det rör sig om 32 milj. kr. under en femårig programplaneperiod. Det bör vara möjligt att inrymma det beloppet.

Det är bra att Karl-Erik Svartberg säger att regeringen har uppmärksammat problemen med CB-kanslierna. Har vi en garanti för att tjänsterna tas fram till nästkommande budgetår, är ju allt gott och väl. Men det hindrar inte att utskottet gör en enig markering. Då är ju utskott och regering överens. Men så länge vi inte har fått ett klart löfte, tycker vi att det är rimligt med en reservation till förmån för en slutlig reglering av dessa tjänster.

Anf. 54 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Först ett par ord om vårt förslag om ändring av systemet för reservbefälens tjänstgöringsskyldighet. Hade utskottet accepterat vårt yrkande fullt ut, hade man löst de problem som i dag finns ute på fältet, bl. a. i arméförbanden. Man hade då fått ett ordentligt utnyttjande av personalen när den behövs men undvikit de svårigheter som man dras med i dag.

När det gäller frågan om vapenfri tjänst hade det kanske varit bättre om Karl-Erik Svartberg hade nöjt sig med att hänvisa till föregående års debatt. Visserligen tycker jag att argumenten inte höll den gången heller, men de var i alla fall bättre än dem som Karl-Erik Svartberg nu konstruerar. När Karl-Erik Svartberg vet att man har ett system som inte fungerar och som drabbar unga människor, är det cyniskt att säga att vi i vår motion borde ha tagit upp sanktionsförfarandet.

Vad är det för fel på det resonemang som förs i Finland? Där har man ungefär samma inställning som vi. Också där har man en totalförsvarstanke och behöver sitt folk för att klara av sina försvarsansträngningar. Det råder inget motsatsförhållande.

Det verkar som om man vore totalt okänslig för bekymren, när man för debatten på det sätt som Karl-Erik Svartberg gör. Om unga människor förklarar att de av religiösa eller etiska skäl inte vill göra vapentjänst, skall det vara tillräckligt för att de skall få göra vapenfri tjänst. Den som blir nekad kan i dag antingen tvingas göra vapentjänst mot sin övertygelse eller riskera

fängelsestraff. Det är inte värdigt Sverige i dag att ha samvetsfångar. Det är faktiskt det vi har.

Anf. 55 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg tog upp vår motion om olycksfallsfrekvensen. Vi är då eniga om att inse allvaret och avvakta ÖB:s initiativ.

När det gäller värnpliktsutredningen, som centern har krävt, tycker jag ändå att det finns värnpliktssociala frågor som borde ses över. Skälet till detta är delvis det svek som den socialdemokratiska regeringen har gjort mot de värnpliktiga.

I samband med försvarsbeslutet här i kammaren i maj 1982 sade socialdemokraterna att man ville ge en ersättning med 30 kr. per dag, och det hade man tidigare sagt också under utredningsarbetet. De 30 kronorna borde i dag vara värda ungefär 36 kr., med den nettoprisuppräkning som vi har gjort inom försvarsmakten. Det är långt ifrån den situation där vi står i dag.

Den ersättning som i dag utges ligger vid ungefär den nivå som moderaterna, centern och folkpartiet stod för i försvarsbeslutet. Socialdemokraterna har alltså svikit ett löfte, och det är sällan som vallöften har varit så konkreta som det socialdemokraterna gav här i maj 1982. Det är sällan man så väl ser hur ett vallöfte har svikits som i denna fråga.

Anf. 56 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Våra vallöften koncentrerades till fyra stycken, och dem känner Gunnar Björk i Gävle väl. Vi betraktade allt annat som vi föreslog som sådant vi skulle arbeta för om det fanns möjligheter. Vi har alltså sett att samhällsekonomin är sådan att vi inte har kunnat lyfta värnpliktsförmånerna i den takt som vi skulle önska.

Vad beträffar resor och dylikt tror jag inte att parlamentariska utredningar kan plocka fram detaljer i ett resesystem, utan vi måste överlåta åt berörda myndigheter att använda sunt förnuft och försöka att komma med ett vettigt system, inkl. reseförmåner.

Kerstin Ekman tycker att mina argument är svaga. Jag har inte uttalat mig om Kerstin Ekmans argument och skall inte göra det nu heller. Jag har bara konstaterat de brister i logiken som finns i hennes resonemang.

Jag kan väl också lämna Kerstin Ekman den upplysningen att huvuddelen av dem som sitter i fängelse för vapenvägran gör det utan att ha fått avslag på någon ansökan om vapenfri tjänst. De har inte sökt vapenfri tjänst, och anledningen till detta kan man ju bara spekulera om.

Rättviseskäl talar för att vi försöker att så långt det är möjligt åstadkomma en prövning som är lika för alla som söker vapenfri tjänst.

Till Olle Aulin vill jag bara säga att CB-kanslierna är en fråga för budgetåret 1986/87. Om regeringen nu inte skulle landa på den linje som Olle Aulin och moderaterna förespråkar tillsammans med de övriga borgerliga, har ni möjlighet att återkomma i januari 1986. Bara av det skälet är det onödigt att nu göra ett uttalande från riksdagens sida.

Anf. 57 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Det tycks inte vara möjligt att få Karl-Erik Svartberg att över huvud taget diskutera möjligheterna att gå över till ett annat prövningsförfarande. Men varför skall man så hårdnackat gå emot vårt andrahandsyrkande, som sammanfaller med Evert Svenssons och andra socialdemokraters yrkande, om en översyn av det system som vi har i dag? Det kan väl inte vara så att man år efter år skall slå sig till ro trots att det höjs fler och fler röster i det svenska samhället om att det inte står bra till. Då kan man väl inte bara säga att allt står bra till och ta fram allehanda argument, om vilka som sitter i fängelse och varför. Det är ju inte fråga om den saken! Titta över systemet, lägg fakta på bordet som vi sedan kan diskutera! Det kan inte vara så, Karl-Erik Svartberg, att en gång fattade beslut för alltid kan vara riktiga, särskilt inte när det gäller unga människor och deras samveten.

Anf. 58 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg säger att vi inte skall fästa avseende vid vad som sades i reservationen från socialdemokratiskt håll när det gäller försvarsbeslutet. Jag noterar den självuppgivenhet man numera tvingas inta.

Men jag hävdar ändå att det visst var ett vallöfte. Det stod i värnpliktsförmånskommitténs reservation, och det stod i socialdemokraternas reservation i försvarsutskottets betänkande. Men nu är det tydligen utsuddat i Karl-Erik Svartbergs minne, som i en datamaskin när strömmen har gått.

Anf. 59 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Gunnar Björk i Gävle får försöka välja orden en smula. Våra vallöften var preciserade i fyra punkter – jag tror inte jag behöver upprepa dem. Sedan sade vi att vi skulle försöka arbeta efter de riktlinjer vi tidigare haft och med de beslut vi tidigare hade bakom oss, men att vi måste göra det i den takt som det fanns ekonomiska resurser till. Så klart sade vi beträffande våra vallöften.

Gunnar Björk får alltså inte göra den snedtolkningen av riksdagsbeslut och reservationer att de alla var vallöften. Våra vallöften preciserade vi klart ut, och dem har vi också arbetat för.

Vi kommer självfallet att fortsätta arbeta för förbättrade värnpliktsförmåner i takt med att vi får bättre ekonomiska resurser.

Får jag sedan, fru talman, till Kerstin Ekman säga att vi på några punkter haft avvikande meningar och också reserverat oss från socialdemokratisk sida när det gäller den nya vapenfrilagen. Men vi anser att riksdagen inte efter bara några år skall ändra i gällande lagstiftning. Man måste i alla fall ta ett visst antal år på sig för att utvärdera och försöka förbättra inom lagstiftningens ram. Det är vår linje. Vi har också formulerat den mycket mjukt när vi sagt att utskottet anser det vara för tidigt att nu göra en översyn av vapenfrilagen och dess tillämpning.

Förste vice talmannen anmälde att Kerstin Ekman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 GÖRAN ALLMÉR (m):

Fru talman! I årets betänkande nummer 9 från försvarsutskottet behandlas under punkt 15 moment 2 a min motion 1984/85:1698 om hemvärnets beväpning.

Frågan kan i det totala försvarssammanhanget synas obetydlig men innehåller faktiskt synpunkter av synnerlig vikt.

Hemvärnet, som utgör en frivilligt rekryterad del av armén, hade ursprungligen sina uppgifter inom hemortsförsvaret, bakom en mobiliserad försvarsmakt. Under senare tid har emellertid hemvärnet fått allt betydelsefullare uppgifter inom vår kupp- och incidentberedskap. Det kan också uttryckas så att hemvärnet till en del skall svara för vårt skydd framför en mobiliserande försvarsmakt.

Det frivilliga hemvärnet har lojalt påtagit sig sina nya, maktpåliggande uppgifter, men känner, och upplever, att man är bristfälligt utrustad för dem.

Hemvärnet omfattar drygt 100 000 man, men ändå anvisades inom arméns stat endast 9 milj. kr. till förnyelse av hemvärnets materiel under budgetåret 1983/84.

I min motion hemställde jag att riksdagen måtte ge regeringen till känna att riksdagen finner hemvärnets insatser inom det militära försvaret mycket betydelsefulla och att hemvärnet därför i en snabbare takt än hittills måste tillföras den moderna materiel som är en nödvändighet för uppgifternas lösande.

Utskottet säger sig anse att hemvärnet har stor betydelse för vårt försvar, inte minst för insatser vid överraskande inlett anfall, men låter sig nöja med detta konstaterande och avstyrker min motion.

Fru talman! Jag kan inte nöja mig med detta, utan yrkar bifall till motion 1984/85:1698.

Anf. 61 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! I min motion 1266 har jag hemställt om att flyttningen av arméns helikopterflygarutbildning till Malmen, Linköping, uppskjuts i avvaktan på att helikopterutredningen, HKp-84, blir klar.

Liksom fallet är bland de militära piloterna sker nu en överströmning av militära helikopterförare till det civila området, där inkomsterna är högre och arbetet säkrare.

Behovet av att utbilda civila helikopterförare ökar både i Sverige och i Norden. Om utbildningen skall kunna ske i samarbete med de nordiska länderna kan den endast förläggas till en civil flygplats.

Helikopterutredningen kom fram till att det fordras radikala åtgärder inom flygsäkerhetsområdet. Åtgärder behöver vidtas för att förbättra den grundläggande utbildningen, och det måste till en förbättring av färdighetsträning och utbildning på svåra moment inom helikopterområdet.

När regeringen tog beslutet om att flytta arméflygskolan till Malmen fanns inte Skavsta flygplats, dvs. f. d. F 11.

Nyköpings och Oxelösunds kommuner har nu bildat ett flygplatsbolag och driver reguljär flygtrafik på Skavsta.

Förutom reguljärflyget finns det ett antal företag som bedriver olika verksamheter på Skavsta. Där finns Nyge-Aero AB, som är marknadsledande i Sverige inom allmänflygsektorn med verkstad för reparation, tillsyn och bygge av flygplan och helikoptrar.

Där finns också Saab Helikopter AB, som är ett dotterbolag inom Saab-Scanias flygdivision. Saab Helikopter köper och säljer helikoptrar och har en mångårig erfarenhet från utbildning av helikopterförare.

Sedan augusti 1984 har helikopterutbildning bedrivits på Skavsta av arméflygskolan och Saab Helikopter. Utbildningen har genomförts problemfritt tack vare ett gott samarbete parterna emellan och med de övriga brukarna.

Erfarenheten av verksamheten är mycket positiv och kan tjäna som exempel på ett gott samarbete mellan en civilt driven flygplats och militär verksamhet.

Samarbete mellan det civila samhället och försvaret är förmånligt sett ur samhällssynpunkt. Totalförsvaret omfattar ju i dag praktiskt taget hela samhället. Det är därför nödvändigt att det militära försvaret, när det är möjligt och lämpligt, samordnas med civil verksamhet.

De civila intressenterna på Skavsta är mycket positiva till att bedriva en civil helikopterutbildning och till ett fortsatt samarbete med arméns helikopterflyg. Det skulle ha varit möjligt om en del av försvarets helikopterutbildning fått stanna kvar på Skavsta, t. ex. grundutbildning och viss färdighetsträning. I dagsläget är ju den grundläggande militära och den civila utbildningen identiska.

Nyköpings kommun har överlämnat en mycket fördelaktig offert till regeringen. Det skulle innebära en besparing på 65 miljoner om arméflygskolan blev kvar på Skavsta.

Men det allra viktigaste motivet för att helikopterutbildningen skall vara kvar på Skavsta är att flygplatsen är så bra ur flygsäkerhetssynpunkt. Där finns utomordentliga övningssektorer och obegränsade möjligheter att flyga utan att störa annan flygtrafik. Luftrummet runt flygplatsen är fritt för indelning i olika övningssektorer.

Skavsta är en säkrare flygplats än Malmens flygplats i Linköping, där arméflygskolan kommer att få dela luftrum och landningsfält med målflygdivisionen och den försökscentral som försvarets materielverk förlagt dit. Blandad trafik med övningsvarv och banor som korsar varandra medför stora säkerhetsrisker.

I luftrummet vid Malmen blir trängseln stor. Dels kommer Saab att provflyga JAS Gripen, dels kommer Viggen att instrumentlanda på samma bas. Då måste arméflygskolans plan stanna på marken. Det blir inga övningar och utbildningen störs.

Koncessionsnämndens tillstånd för hur verksamheten på Malmen skall bedrivas ur bullersynpunkt har ännu inte kommit. Då helikopterflygning är en ur bullersynpunkt mycket störande verksamhet, kommer det troligtvis att bli stora restriktioner, om *någon* hänsyn tas till alla de kringboende i Malmens omedelbara närhet. Detta är ytterligare en faktor som försämrar

utbildningsmöjligheterna på Malmen.

Vid Skavsta finns inga besvärande bullerbegränsningar i flygplatsens närområde. Närmaste tätbebyggelse finns på ett avstånd av ca 5 km. Terrängen inom helikopterområdet är huvudsakligen låglänt utan stora höjdvariationer, vilket medger att området kan utnyttjas till fullo även vid låga molnbaser.

Den sörmländska terrängen är idealisk för helikopterskolning, eftersom den är så varierande och erbjuder skiftande förutsättningar. Här finns relativt obebyggda områden och blandad terräng med åker, skog m. m., som ger möjlighet att öva i olika naturtyper.

Fru talman! Jag finner det anmärkningsvärt och beklagligt att utskottet inte tagit någon hänsyn till de nya faktorer som framkommit sedan Skavsta flygplats tillkommit utan endast hänvisat till regeringsbeslutet.

Jag tror att det begås ett stort misstag inom försvaret den dag flyttningen av arméflygskolan sker till Malmen. Jag hoppas att inga olyckor kommer att hända på Malmen – incidenter har redan förekommit vid provflygning – och jag hoppas att utbildningen av helikopterförare kommer att kunna ske utan alltför stora störningar. Min förhoppning är också att en samordnad civil och militär helikopterutbildning snarast kommer till stånd, att försvaret då är berett att ompröva sin ståndpunkt och att en sådan utbildning förläggs till Nyköping. Då skulle riksdagens gamla löfte om ersättning för det nedlagda F 11 kunna uppfyllas i stället för att, som nu kommer att ske, ytterligare statlig verksamhet från Nyköpings kommun tas bort.

Fru talman! Jag finner det inte meningsfullt att yrka bifall till min motion, då försvarsutskottet är helt enigt i sitt avslagsyrkande, som avgetts utan någon motivering. Men jag kommer med uppmärksamhet att följa utvecklingen på det här området.

Anf. 62 MATS OLSSON (s):

Fru talman! Mycket av det som Anita Persson har sagt vad gäller lämpligheten m. m. av att bedriva denna verksamhet i Nyköping och vid flygplatsen i Skavsta är riktigt. Men beslutet att flytta arméflygskolan till Malmslätt har ju fattats tidigare och ingår i de besparings- och rationaliseringsåtgärder som vidtagits inom försvaret för att få ekonomin att gå ihop. Utskottet finner inte anledning att ompröva detta beslut, som vi nu noggrant har studerat. Dessutom har vi haft uppvaktning från bl. a. Nyköpings kommun. Vi har också gjort studiebesök på platsen och funnit att vi för dagen inte kan ändra det beslut som fattats tidigare.

Det pågår övervägningar inom regeringen och inom försvarsmyndigheten vad gäller helikopterförarutbildningen. Vi får avvakta resultatet av dessa överväganden. Om problemen vid Malmen visar sig svåröverkomliga är det också något som får bli avgörande för den framtida lokaliseringen och för frågan huruvida det går att genomföra det beslut som tidigare fattats.

Anf. 63 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! Ur besparingssynpunkt bör noteras att Nyköpings kommun lämnat en mycket fördelaktig offert. Jag är glad att Mats Olsson nu säger att man kan komma att ompröva sitt ställningstagande. Jag ser det som ett löfte.

Överläggningen var härmed avslutad.

Försvarsutskottets betänkande 9

Punkt 3

Mom. 1 a (materielanskaffningen till det svenska militära försvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 18 för motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 a (tilläggsdirektiv till försvarsutredningen)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 b (ändring av lagen om vapenfri tjänst)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 17 för reservation 1 av Kerstin Ekman i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 c (översyn av lagen om vapenfri tjänst)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 33 för reservation 1 av Kerstin Ekman i motsvarande del. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 4

Mom. 2 (sammanslagning av vissa myndigheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 6

Mom. 1 (verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1984/85)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 148 för reservation 2 av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 7

Mom. 2 (säkerheten i planeringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 a (anskaffning av stridsvagnar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 b (luftförsvaret)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 f (skyddsområdena i Blekinges kustland och skärgård)
Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 16 för motion 466 av Bertil Måbrink. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 b (tillgodoräknande av medel vid försäljning av anläggningar m. m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Eric Hägelmark – bifölls med acklamation.

Mom. 6 a (beslut om avkortning av reservbefälens tjänstgöringsskyldighet)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Eric Hägelmark – bifölls med acklamation.

Punkt 8
Mom. 1 (helikoptrar för ubåtsjakt)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 och 3 (kustkorvetter och yrkesofficerare inom marinen)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (ökning av civila, statliga myndigheters resurser i de svenska skärgårdarna)
Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 16 för motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (undervattenstekniken)
Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 9
Mom. 1 (JAS-projektet)
Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 17 för motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (redogörelse för minskningen av anslagsramen för JAS-projektet)
Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Punkt 12

Mom. 1 (en särskild värnpliktsutredning)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 65 för reservation 9 av Gunnar Björk i Gävle och Ulla Ekelund. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 13

Mom. 2 (de värnpliktigas förhållanden under grundutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 16 för det av Oswald Söderqvist under överläggningen framställda yrkandet. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 14

Mom. 3 (ekonomiska resurser för det militära försvaret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 15

Mom. 2 a (hemvärnets beväpning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1698 av Göran Allmér – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (anslag till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 16 för motion 984 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 18

Mom. 1 (övningsrytmen inom civilförsvaret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (anskaffningen av andningsskydd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (skyddsrumsbyggandet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Eric Hägelmark – bifölls med acklamation.

Punkt 23

Mom. 3 b (anslag till Beredskapslagring och industriella åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Eric Hägelmark – bifölls med acklamation.

Mom. 3 c (fördelning av medel på program och delprogram)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 27

Mom. 1 a (åtgärder mot desinformation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 a (personalresurser vid civilbefälhavarkanslierna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 10

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (tidsplanen för omstrukturering av beredskapslager av råolja och oljeprodukter)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 147 för reservation 1 av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (inköp av råolja från Iran)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

12 § Föredrogs
skatteutskottets betänkanden
1984/85:41 om företagsbeskattning m. m. och
1984/85:55 om särskild skattereduktion år 1985 (prop. 1984/85:162).

Anf. 64 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkanden 41 och 55 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså skatteutskottets betänkande 41 om företagsbeskattning m. m.

Företagsbeskattning m. m.

Anf. 65 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det höga skattetrycket är, som de flesta – utom möjligen regeringen – inser, negativt för samhällsekonomin. Det gäller såväl de höga marginalskatterna på inkomster av arbete och företagande som de skatter som särskilt belastar näringslivet. En förutsättning för samhällsekonomisk balans på lång sikt är ett successivt sänkt skattetryck, vilket bl. a. kan ge en varaktigt förbättrad konkurrenskraft.

Just i dessa dagar är det väl extra intressant att notera de problem som ett högt skattetryck för med sig för de svenska företagens konkurrenskraft – indirekt genom att marginalskatter på inkomster och inkomstökningar leder till höga lönekostnader, direkt genom att kostnadsuppdrivande skatter naturligtvis också ger ett ännu högre kostnadsläge. Enligt de siffror vi fått har ju den svenska bytesbalansen under de två första månaderna 1985 visat ett underskott på drygt 5 miljarder kronor. Regeringen har förutspått ett underskott för hela året på 3 miljarder. Men redan de första två månaderna var det alltså 5 miljarders underskott i bytesbalansen. Självfallet leder detta till mycket stora problem för oss alla, eftersom man tvingas fortsätta utlandsupplåningen. Det leder till räntekostnader och hindrar vår ekonomiska handlingsfrihet.

Men i stället för att gå till roten med det onda och försöka sänka skattetrycket gör regeringen det motsatta – man fortsätter med en politik som leder till skärpta skatter.

Vi moderater inser problemen och föreslår sänkta skatter. Sänkningarna skall i första hand inriktas på de skatter som har de mest skadliga effekterna. Det innebär naturligtvis – vilket kommer att debatteras senare här i kammaren – krav på sänkta inkomstskatter för vanliga inkomsttagare. Det gäller också de skatter som belastar näringslivet på ett sätt som motverkar ökad produktion och nya investeringar – det enda som kan trygga sysselsättningen och garantera fortsatt välstånd i vårt land.

Det är alltså mot den bakgrunden man skall se de förslag som har väckts i ett antal moderata motioner och som behandlas i skatteutskottets betänkande 41. Där föreslås att förmögenhetsskatten på arbetande kapital skall slopas. Det kapital som man nedlagt genom olika investeringar i näringslivet är ingenting som kan användas för konsumtion eller lösgöras. Tvärtom nyttiggörs det i en produktion som ger sysselsättning och genererar inkomster för hela folkhushållet. Det är mot den bakgrunden vi anser att förmögenhetsskatten skall slopas. Det finns ingen skattekraft hos det arbetande kapitalet i företagen.

I motionen har vi också föreslagit att den utredning som tidigare fanns med syfte att avskaffa dubbelbeskattningen av aktieutdelningar skall återupptas. Riksdagsmajoriteten – socialdemokrater och vpk – har gemensamt sett till att försämra villkoren när det gäller riskvilligt kapital. Det har också försämrat möjligheterna att få mera riskvilligt kapital. Den dubbelbeskattning av aktieutdelningar som äger rum är orimlig, enligt vårt sätt att se.

Regeringen har alltså slopat den skattereduktion för aktieutdelning som tidigare fanns och som var en tillfällig lösning i avvaktan på att man mera permanent skulle kunna avskaffa dubbelbeskattningen. Det utredningsarbete om dubbelbeskattning som tidigare pågick bör alltså återupptas, och förslag bör föreläggas riksdagen så snart som möjligt.

Bolagsskatten bör också sänkas. Vi har inte i motion föreslagit i vilken takt detta skall ske. Men den nuvarande beskattningen av aktiebolag är utformad på ett sätt som motverkar rörligheten hos kapital och därmed också motverkar nya investeringar på nya verksamhetsområden. Den låser fast en

existerande företagsstruktur. Den formella skattesatsen, som är 52 % i dag, leder fram till att vinstgivande företag kan se intressen i att behålla kapitalet i företaget, att utnyttja de möjligheter till lagernedskrivning, avskrivning och andra avsättningar som finns inom ramen för bolagets existerande verksamhet. Det kostar mer att genom utdelningar få ut kapital. Det borde fattas beslut som innebär att man principiellt uttalar sig för en sänkning av bolagsskatten och parallellt med detta, genom minskade avsättningsmöjligheter för aktiebolagen, en breddning av den beskattningsbara basen.

Jag skall medge att regeringen har tagit steg på den vägen genom den sänkning av bolagsskattesatsen som skedde för något år sedan och de förändringar av lagernedskrivningsmöjligheterna som då skedde. Det är då viktigt att konstatera att man åstadkom en försämring för alla typer av företag när det gäller lagernedskrivningsmöjligheterna, vilket drabbat de företag som inte drivs i aktiebolagsform extra hårt.

Nyföretagande är en viktig förutsättning för ett växande näringsliv. Nyföretagandet – det tror jag alla är överens om – bör stimuleras. Nyföretagande innebär ett risktagande. Det innebär ofta att man måste satsa mycket av eget kapital – som, med de höga skatter vi har, kan vara svårt att få ihop. Mot den bakgrunden tycker vi att det är rimligt att man utreder frågan om möjligheterna att införa något som kan kallas ett nyetableringskonto. Man skall alltså kunna avsätta medel för en kommande verksamhet och på det viset skaffa sig ett kapital som kan användas till att starta nya verksamheter som kan växa sig starka, ge ökad sysselsättning och ökad ekonomisk trygghet. Det innebär alltså en styrka för den svenska ekonomin.

Det finns all anledning att stötta förslag som gäller möjligheterna att införa vinstandelssystem i näringslivet i Sverige. Löntagarfonderna kommer att avskaffas i och med utgången av 1985, om det blir en borgerlig riksdagsmajoritet. Det är helt klart. Löntagarfonderna är ju en kollektiv kapitalbildning som leder till koncentration av ägandet och därmed till makt över näringslivet. För oss moderater är målet i stället att få ett så spritt ägande som möjligt av det svenska näringslivet. Det får vi genom att enskilda löntagare i företagen, och även löntagare utanför företagen, har möjlighet att själva investera, spara, i aktier. Vi vill självfallet se till att man har vissa möjligheter och att man inte straffskattas på grund av vinstandelssystem i de enskilda företagen.

De flesta länder satsar mycket hårt på en intensiv forskning och utveckling. När det gäller tillämpad forskning vill jag säga att där man bäst kan svara för besluten om vilken forskning som det är värt att satsa på och där man alltså vet var resurserna skall sättas in är inom de enskilda företagen. Naturligtvis skall det, via samhällets satsningar på universitet och högskolor, finnas en grundforskning. Den grundforskningen kan självfallet bedrivas i samarbete med näringslivet. När det gäller den tillämpade forskningen, den företagsanknutna forskningen, och utvecklingen av nya produkter och nya tekniker bör man genom generella möjligheter till skatteavdrag stimulera den verksamheten. Det är därför förvånande att den socialdemokratiska regeringen – till skillnad från vad som sker i andra länder – beslöt slopa det särskilda avdraget

för forskning och utveckling. Det bör självfallet återinföras.

Skattereglerna för fåmansföretag är mycket krångliga. De är föranledda av bedömningen att det skulle finnas en risk för skatteflykt särskilt i de fåmansägda företagen. Regler har därför införts som syftar till att man inte skall kunna påföra företagandet kostnader som egentligen är privata, och det är naturligtvis en helt riktig tanke. Men de regler som finns är i dag så krångliga att de skapar problem för de mindre företagen. Därför bör företagsskattekommittén, enligt vår mening, snabbare än som för närvarande kan ske ta upp frågan om skattereglerna för fåmansföretag för att på det viset åstadkomma en mildring. Det gäller att få bort onödiga regler. Några steg i den riktningen har tagits tidigare, och ytterligare steg behöver tas.

I samband med att den kommunala beskattningen av juridiska personer upphörde gavs också möjlighet för juridiska personer att kvitta underskott i en kommun i fråga om en viss förvärvskälla mot överskott i en annan kommun. Den möjligheten har inte fysiska personer, och därmed inte företag som bedrivs i enskild regi – vilket naturligtvis leder till en snedvridning av konkurrensförhållandena, och det är någonting som bör rättas till.

Mot den bakgrunden bör förbudet mot kvittning av underskott i en kommun mot överskott i en annan kommun slopas, så att man kan göra den kvittning som är nödvändig inom näringsverksamhetens ram.

När det gäller frågan om rätt till avdrag för arbetsrättsliga skadestånd finns det ett regeringsrättsutslag som är ganska klart. I en dom som meddelades i februari 1980 beslöt regeringsrätten nämligen med 20 röster mot 4 att skadestånd som en arbetsgivare utgivit till arbetstagarorganisation för åsidosättande av förhandlingsskyldighet enligt lagen om medbestämmande i arbetslivet skall anses utgöra driftskostnad i arbetsgivarens rörelse. Regeringen anser att denna kostnad inte skall vara avdragsgill.

Det är att notera att det på det arbetsrättsliga området finns tolv olika lagar. Dessa är mycket komplicerade och, särskilt för de mindre och medelstora företagen, svårgenomträngliga. Det är naturligtvis mycket lätt att utan avsikt göra sig skyldig till någon form av avvikelse från vad som föreskrivs i gällande lagstiftning och att bli ådömd att utbetala ett skadestånd. Sådant skadestånd bör enligt vårt sätt att se självfallet anses som en driftkostnad i rörelsen och också vara avdragsgillt.

Majoriteten i utskottet har behandlat de olika motionsförslagen mycket spartanskt. Man har i huvudsak bara hänvisat till en del tidigare betänkanden och till utredningar. Anledningen härtill är naturligtvis att man inte är medveten om de problem som det svenska näringslivet i dag har dels genom det höga skattetrycket, dels genom de krångliga skattereglerna.

Det finns, som jag sagt tidigare, all anledning att verka för en positiv ekonomisk utveckling och en samhällsekonomisk balans i vårt land, och riksdagen bör därför bifalla de av bl. a. moderata samlingspartiet väckta förslagen. För att ge kammarens ledamöter möjlighet härtill ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10 och 11.

Anf. 66 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande nr 41 behandlas ett flertal motioner som berör företagsbeskattningen. Som vanligt vill socialdemokraterna inte medverka till förändringar, trots att klara rättviseskäl onekligen talar för en förändring. På en punkt har man dock gått med på att riksdagen måtte ge regeringen till känna motiv som föreligger för att regeringen så snart som möjligt skall lägga fram förslag till riksdagen, nämligen beträffande rätten till avdrag för pensionsförsäkringspremier för företagare som driver sin verksamhet som enskild firma eller i handelsbolag. Enligt nu gällande regler får denna grupp inte göra dessa avdrag i rörelsen, utan endast under allmänna avdrag.

Jag har flera år motionerat om att dessa avdrag skall få göras i rörelsen, liksom man får göra när företagen drivs i bolagsform. Nu noterar jag med tillfredsställelse att socialdemokraterna äntligen har biträtt yrkandet så långt, att utskottet enhälligt begärt att regeringen snarast lägger fram förslag om denna ändring.

Till utskottsbetänkandet har fogats elva reservationer, och jag skall något beröra dem som centern står bakom.

I reservation 1 berörs frågan om beskattning av arbetande kapital.

I partimotion bl. a. från centern har yrkats att kapital som utgör arbetande kapital i företag skall undantagas från beskattning. Utvecklingen, inte minst inflationen, har gjort att allt mera kapital behövs och binds i företagen. Detta tillsammans med höjningar av kapitalskatterna och försämringar av konsolideringsmöjligheterna, som socialdemokraterna med kommunisternas hjälp genomdrivit i riksdagen under de senaste åren, har medfört ett starkt behov av att nu slopa förmögenhetsbeskattningen på det i företagen arbetande kapitalet.

Utskottsmajoriteten hänvisar till företagsskattekommitténs förslag, den s. k. staketmodellen, men detta är inte något färdigt förslag, och vi kan inte skjuta upp denna fråga hur länge som helst. Inkomstbortfallet för staten är inte heller större än att en betydande del av detta skulle återvinnas genom en expansion i näringslivet.

I reservation 2 berörs dubbelbeskattningen av aktier, och vi kräver där att denna fråga blir föremål för utredning.

En annan fråga som ofta diskuterats i riksdagen under senare år är frågan om inrättande av etableringskonto för blivande egenföretagare. Ett sådant konto skulle förbättra möjligheterna till startande av eget företag, det skulle gynna förnyelse av svenskt näringsliv och det skulle ha en positiv inverkan på sysselsättningen.

I reservationerna 5 och 6 berörs de kooperativa kapitalfonderna och beskattningen av insatser i kooperativa företag.

Kooperationsutredningen föreslog att medlemmar i kooperativa företag skulle få skriva ned sina insatser i föreningarna med ett belopp motsvarande 60 % av det inbetalda insatskapitalet. Vidare föreslogs att avsättningen till kooperativ kapitalfond skulle vara avdragsgill i taxeringen. Syftet var att förbättra kooperationens kapitalförsörjning.

Centerns representanter i utskottet delar utredningens uppfattning att dessa förslag var välmotiverade både när det gäller befintliga kooperativa företag och när det gäller att underlätta bildande av nya kooperativa företag.

I reservation 7 berörs vinstandelssystemet. Enligt reservanternas uppfattning är det angeläget att få till stånd företagsanknutna vinstandelssystem i fler företag. Ett delägarskap i det egna företaget måste stimulera intresset och effektiviteten, och vi reservanter anser att frågan bör prövas med syfte att underlätta inrättande av frivilliga vinstandelssystem.

I reservation 8 behandlas frågan om arbetsrättsligt skadestånd, och huruvida ett sådant skadestånd skall vara avdragsgillt för arbetsgivaren.

Vi reservanter instämmer i denna fråga med regeringsrättens majoritet att ett allmänt skadestånd för åsidosättande av arbetsrättsliga regler bör vara avdragsgill omkostnad i arbetsgivarens rörelse. Vi vill också understryka att en huvudprincip vid beskattningen är att belopp som är skattepliktigt för mottagaren också skall vara avdragsgillt för utgivaren. Som också riksskatteverket påpekat så bryter man nu mot denna princip.

I reservation 9 berörs frågan om forskningsavdragen och vi beklagar att tidigare regler nu har ändrats, trots den breda enighet som låg bakom det beslutet.

Vad vi kräver är en återgång till de bestämmelser som gällde vid 1983 års taxering på denna punkt.

I reservation 10 berörs frågan om kvittning av underskott mot överskott. Genom slopandet av den kommunala beskattningen för juridiska personer har dessa fått möjlighet att kvitta underskott i *en* kommun mot överskott i en annan. För fysiska personer gäller alltjämt att de saknar möjlighet till sådan kvittning om underskott och överskott hänför sig till olika kommuner. Ur såväl rättvise- som likformighetssynpunkt är nuvarande förhållanden orimliga. Särskilt besvärliga är nuvarande regler om rörelsen bedrivs i *en* kommun och bostaden finns i en annan. Vederbörande kan ju då gå förlustig rätten att vid taxering till kommunal inkomstskatt dra av underskott på bostadsfastigheten.

I reservation 11 angående skatteregler för fåmansföretag så upprepar vi kravet på en förenkling av skattereglerna för fåmansföretag, ett berättigat krav som borde kunna godtas.

Fru talman! Ett stort antal betydelsefulla motioner behandlas i detta utskottsbetänkande, och inte mindre än 11 reservationer har fogats till betänkandet. Med de motiveringar jag anfört så yrkar jag bifall till samtliga de reservationer där mitt namn förekommer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 67 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Företrädare för regeringen brukar vid skilda tillfällen sjunga de mindre företagens lov. Tyvärr blir tonarten dock ofta en annan då det gäller att gå till handling. Vad regeringen i sak åstadkommit på detta område

sedan tillträdet hösten 1982 ger tyvärr en helt annan bild av synen på småföretagen än vad lovsången skulle kunna få en att tro.

Ökade ekonomiska krav har ställts på småföretagen, krånglet har ökat, och slopad avdragsrätt för ideella skadestånd talar sitt tydliga språk då det gäller socialdemokratins syn på småföretagarna. När riksdagen i dag behandlar företagsbeskattningen kommer denna njuggare syn till uttryck, och jag skall i mitt anförande försöka belysa detta.

Folkpartiet har i sitt budgetalternativ anvisat medel för att slopa förmögenhetsbeskattningen på det arbetande kapitalet i de mindre och medelstora företagen. Som framgår av reservation 1 är centerpartiet och moderaterna beredda att göra detsamma. Trots att kostnaderna för detta är blygsamma – ja, enligt min mening skulle folkhushållet faktiskt tjäna på denna åtgärd – så säger socialdemokraterna nej.

Jag kan således konstatera att jag inte hann längre än till den första reservationen i detta betänkande förrän jag träffade på en god illustration till min inledning. Jag vill därför ställa följande fråga till utskottets talesman: Varför skall en småföretagare betala förmögenhetsskatt om han köper en maskin för säg 100 000 kr., så att en person kan få jobb, när han inte behöver betala förmögenhetsskatt om han köper en dyrbar möbel eller en tavla för samma belopp? Jag utgår från att han har en förmögenhet så att han är skattskyldig.

I reservation 2 behandlas dubbelbeskattningen av aktieutdelningar. Frågan är så välkänd för kammarens ledamöter att jag inte behöver ägna den någon längre utläggning. Låt mig därför direkt ställa två frågor till utskottets talesman. För det första: Varför skall, om någon person satsar säg 50 000 kr. och startar ett aktiebolag och dessa 50 000 sedan ger utdelning, denna utdelning beskattas dubbelt?

För det andra: Varför är dubbelbeskattningen av aktieutdelningar så likgiltig för er socialdemokrater att frågan inte ens behöver utredas?

Så några ord om bolagsskatten och reservation 3. Folkpartiet har vid skilda tillfällen krävt att bolagsskatten successivt skall avskaffas. Vi har framhållit vikten av att kapitalets rörlighet ökas så att det kan arbeta effektivt och inte låses i skrumpnande verksamheter. I reservationen behandlas en moderatmotion med sådant yrkande. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till denna.

Företagsskatteutredningen har i sin modell till beskattning av enskild firma stannat för den s. k. staketmodellen. Denna innebär att den enskilde företagarens möjlighet till finansiellt sparande inom rörelsen, för satsningar i nya företag och verksamheter starkt ökar. Detta är utmärkt. Det ligger helt i linje med vad vi från folkpartiets sida menar är riktigt. Skulle staketmodellen emellertid genomföras framstår det närmast som en rättvisefråga att motsvarande möjlighet att spara för att starta företag införes för blivande företagare. Företagsskattekommittén bör därför behandla denna fråga på ett sådant sätt tidsmässigt att ett sådant sparande kan medges samtidigt med att staketmodellen införes.

Så några ord om vinstandelssystem och reservation 7. Jag tror, herr

talman, att jag lugnt vågar påstå att inget annat parti så tidigt och så intensivt som folkpartiet intresserade sig för och arbetade med frågan att göra de anställda delaktiga i företagens kapitaltillväxt. Folkpartiet fick också utstå en hel del kritik för sina förslag att försöka skapa frivilliga vinstandelssystem inom företagen, baserade på enskilda andelar.

I dag tror jag att många ångrar att man inte den gången var mera på alerten. Om folkpartiets tankegångar på 1950- och 1960-talet vunnit gensvar hade vi i dag inte haft några kollektiva löntagarfonder. I stället hade hundratusentals svenskar ägt betydande individuella andelar i de företag där de arbetar. Detta hade varit en garanti för näringsfrihet och marknadsekonomi i stället för socialistiska experiment i vårt land.

Som sagt, herr talman, jag tror att många ångrar att de inte stödde folkpartiets idéer då. Dock är det inte för sent ännu. I dag är samtliga borgerliga partier överens i denna fråga.

I min inledning nämnde jag avdragsrätten för ideella skadestånd. Denna fråga behandlas i reservation 8. Vid ett hastigt påseende kan det tyckas röra sig om ett skatteteknisk eller arbetsrättsligt spörsmål. Saken rymmer i sig emellertid mycket mera. Det är här även en fråga om partiernas syn på balansen på lagstiftningens område. Ja, det är i själva verket en fråga om synen på småföretagaren och hans person samt förståelsen för den situation han befinner sig i jämfört med sina anställda.

Återgången till 200-kronorsregeln för anställdas skadestånd och kanske främst slopandet av avdragsrätten i rörelsen för arbetsgivarens skadestånd har här försatt företagaren i en orimlig ekonomisk situation vid eventuella försummelser. Jag går inte i detalj in på detta utan hänvisar till den välformulerade reservation som de tre borgerliga partierna avlämnat.

Så några ord om reservation 9, som behandlar forsknings- och utvecklingsavdraget. I den ekonomiska situation som råder tvingas vi politiker till en hård prioritering. Som framgått av mitt tidigare inlägg har vi från folkpartiets sida främst prioriterat de mindre och medelstora företagen. Vi tycker oss kunna konstatera att lönsamhetssituationen för närvarande är betydligt bättre i de större företagen än i de mindre. Detta gäller även de företag som arbetar som underleverantörer till exportföretagen, även om man skall vara försiktig med generaliseringar. Från folkpartiets sida anser vi forsknings- och utvecklingsavdraget vara värdefullt och rätt sätt för att stödja företagens forskning. Därför bör det återinföras och permanentas. Med anledning av lönsamhetssituationen och nuvarande statsfinansiella läge får detta dock anstå till kommande budgetprövningar.

I reservation 10 behandlas en motion av Knut Wachtmeister m. fl. om kvittningsrätten mellan olika kommuner. Jag kan i denna fråga notera att riksdagen så sent som i oktober förra året behandlade en motion från folkpartiet, avlämnad av mig och Kerstin Ekman, med samma yrkande som den nu aktuella motionen. Folkpartimotionen avslogs då av utskottet med hänvisning till staketmodellen. Självfallet hälsar jag med tillfredsställelse att samtliga borgerliga partier nu är på samma linje och vill ha en skyndsam lösning av frågan. Jag vill fylla på med ännu en fråga till talesmannen för

utskottet: Varför skall inte en företagare kunna göra avdrag för bostadsräntorna på samma sätt som alla andra inkomsttagare kan göra?

I reservation 11 behandlas till sist uppgiftslämnandet från ägare till s. k. fåmansbolag. Knappast någon annan samhällsgrupp kan anses utsatt för en sådan misstänksamhet som dessa. Den översyn som krävs i reservation 11 är därför enligt folkpartiets mening i högsta grad befogad. Jag yrkar avslutningsvis, herr talman, bifall till den reservationen samt även till alla övriga som bär mitt namn.

Anf. 68 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag skall bara helt kort motivera varför vi i vpk anser att s. k. representation inte skall utgöra avdragsgill kostnad.

Gällande regler ger företag och enskilda i vissa fall rätt att vid taxeringen göra avdrag för kostnader som uppkommer för besök på restauranger, varietéer och liknande. Olika typer av bjudresor är också vanligt förekommande.

Det är inte så att vpk avser att förbjuda dessa typer av "smörjelser", men vår principiella uppfattning är att företagen själva skall betala hela kostnaden och inte, genom representationsavdraget, överlåta åt övriga skattebetalare – i huvudsak arbetare och lägre tjänstemän – att stå för omkring hälften av kostnaderna. Det är faktiskt den omedelbara effekten av representationsavdraget.

Inte sällan utgörs den s. k. representationen också av bjudningar och presenter som inte direkt – eller ens indirekt – har med affärsuppgörelser att göra.

Vanligt folk – arbetare och tjänstemän – får betala vad det kostar när de vill bjuda sina vänner och bekanta på någonting. Det vore därför helt i sin ordning att också gruppen företagsledare m. fl. i liknande ställning fick göra det.

Jag skall avslutningsvis bara för utskottets talesman klargöra att jag är medveten om att avdragsmöjligheten är borttagen för sprit och vin och att det finns regler som maximerar matkostnaderna. Däremot finns ingen maximering – annat än möjligen gåvobeskattningsmässiga regler – när det gäller presenter och andra gåvor.

Slutligen vill jag fråga utskottets socialdemokratiske talesman, hur han som socialist – i varje fall rent programmatiskt – kan försvara denna typ av avdrag, som så påtagligt gynnar en viss grupp, oftast redan privilegierade.

Herr talman! Jag yrkar bifall till det särskilda yrkande som har delats ut och som har följande lydelse:

25. beträffande *representationsavdrag*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:1597 hos regeringen begär förslag till lagstiftning, varigenom rätten till representationsavdrag slopas.

Anf. 69 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Jag skall först uppehålla mig något vid de mer principiella och långsiktiga frågorna när det gäller just företagsbeskattningen. Jag kommer därigenom också att ge svar på en del av de frågor som ställts till mig såsom utskottets talesman.

Jag skall inledningsvis ta upp framför allt två spörsmål. Det första gäller det ofta framförda kravet på att skattereglerna för enskilda näringsidkare skall vara exakt desamma som för aktiebolag. Den andra frågan gäller utvecklingen inom företagsbeskattningen mot bredare baser och sänkta skattesatser, vilket Bo Lundgren uppehöll sig rätt mycket vid.

Vad gäller relationen mellan aktiebolag och enskilda företagare kan först konstateras att medel som överförs från ett aktiebolag till en enskild person alltid beskattas hos denne. Detta gäller oavsett om det överförda beloppet utgör utdelning eller lön. Den skatt som härutöver tas ut hos bolaget, bolagsskatten, kan således ses som en extra skatt jämfört med om verksamheten hade bedrivits direkt av enskilda personer. Det är ju därför vi talar om dubbelbeskattning av bolagsvinster.

Jag skall inte här gå in på utformningen av dubbelbeskattningen. Jag nöjer mig med att konstatera att dubbelbeskattningen existerar och att goda skäl kan anföras för detta. Av vad jag nyss sagt följer emellertid att kravet på likformiga skatteregler för aktiebolag och enskilda företagare saknar principiell bärkraft. Den skatt som tas ut hos bolaget har mycket litet att göra med hur enskilda näringsidkare beskattas. Det är alltså från teoretisk synpunkt fullt försvarbart att ha andra skatteregler i aktiebolagssektorn än för enskilda företagare. De som framställer krav på identiska regler för aktiebolag och enskilda företagare kan med andra ord inte hämta stöd från skattesystemets uppbyggnad.

Så till den andra frågan, den om skattesatser. Den svenska företagsbeskattningen har sedan länge kännetecknats av en internationellt sett hög skattesats, medan å andra sidan avdrags- och reserveringsreglerna varit så utformade att bara en del av den verkliga vinsten träffats av skatt. Enligt gjorda undersökningar är den effektiva skattesatsen normalt bara en tredjedel av den formella skattesatsen. Denna förmånliga skattesituation gäller emellertid endast bolagens genomsnittliga skatt. Vinstökningar hos ett aktiebolag träffas däremot av full skatt. Denna skillnad mellan genomsnittlig skattesats och marginalskattesats är av flera skäl olycklig. Den höga marginalskatten leder till höga avkastningskrav på nya projekt, vilket i sin tur kan minska företagens benägenhet att öka investeringarna. En hög marginell skattesats förstärker också den s. k. inlåsningseffekten, dvs. det förhållandet att vinster låses in i befintliga företag i stället för att utnyttjas där de gör större nytta.

Ytterligare en negativ konsekvens av kombinationen hög formell skattesats med en urholkad skattebas är att staten får för små skatteinkomster från företagen. Vi är ju alla överens om att budgetunderskottet behöver minskas.

Sedan regeringsskiftet 1982 har riksdagen fattat flera beslut i syfte att bredda basen för beskattningen och samtidigt sänka skattesatsen. Jag kan här

erinra om begränsningen av lagernedskrivningen, slopandet av forskningsavdraget – vilket de borgerliga motsätter sig – och investeringsavdragen samt nedsättningen av bolagsskattesatsen från omkring 58 % till 52 %.

Denna utveckling bör enligt min mening fortsätta. Jag kan därför inte ansluta mig till de motionärer och reservanter som önskar att forskningsavdraget och andra stimulansavdrag skall återinföras. Även i övrigt är det viktigt att vi undviker åtgärder – exempelvis nya reserveringssystem – som minskar skatteunderlaget i företagssektorn.

Herr talman! Vad jag nu sagt är mera principiellt. Till betänkandet har också fogats en rad reservationer med förslag som vid åtskilliga tillfällen redan tidigare har behandlats i denna kammare, de flesta av dem så sent som i oktober 1984. Jag finner därför ingen anledning att ånyo upprepa argumenten eller utskottets mycket välformulerade skrivningar i betänkandet. Ett flertal av reservationerna har jag dock berört, främst nr 2, 3, 4 och 9, genom mitt principiella resonemang.

Flera av reservationerna berör företagsskattekommitténs arbete, och som bekant har till regeringen avlämnats ett betänkande som bygger på den s. k. staketmetoden. Kommitténs förslag har varit ute på remiss och håller för närvarande på att beredas i regeringskansliet. Till detta bör fogas att företagsskattekommittén under hösten kommer att kunna överlämna ytterligare ett betänkande, om handelsbolagen.

Jag vill emellertid ytterligare något kommentera reservation 1, som begär förslag om slopande av förmögenhetsskatten. Reservanterna åberopar företagsskattekommitténs betänkande, som avlämnades 1981.

Vi socialdemokrater ser förmögenhetsskatten som ett komplement till inkomstbeskattningen och övriga kapitalskatter för att åstadkomma skatt efter bärkraft. Sålunda anser vi att större förmögenheter i sig själva har en större skattekraft. Vi ansluter oss således inte till den majoritet som stod bakom företagsskattekommitténs betänkande 1981, och socialdemokraterna fogade också en reservation till det betänkandet. Vår principiella uppfattning har sedan dess inte ändrats.

Däremot kan man fråga: Varför genomförde ni inte era förslag när ni satt i regeringsställning och sålunda hade majoritet fram till hösten 1982? Ni hade ett år på er sedan företagsskattekommittén hade lämnat sitt betänkande. Det kan vara på sin plats att ni ger oss ett besked på den punkten.

Vi menar att företagsbeskattningen bl. a. bör syfta till att åstadkomma en mer likformig beskattning av produktionsfaktorerna arbete och kapital. Såvitt jag kan utläsa av motionerna och reservationen, anser de som står bakom dessa att pengar placerade i jordbruk eller rörelse i princip bör åtnjuta total befrielse från förmögenhetsskatt. Det har också understrukits av tidigare talare här. Motivet är att då kommer näringslivet att få en stark stimulans. Vi delar inte den uppfattningen. Egenföretagarna utgör en i många avseenden favoriserad kategori.

Undersökningar från SCB visar också att denna grupp nära nog genomgående har lägre taxerade inkomster och således betalar lägre skatt än löntagarna i motsvarande branscher. Dessutom har gruppen en konsumtion,

som vida överstiger den som löntagarna kan tillåta sig.

Herr talman! Tommy Franzén gjorde ett kort inlägg där han åberopade kravet på att avdragsrätten för representationen skall upphöra. Den frågan har vi också diskuterat under en följd av år. Nu spetsade han till frågeställningen genom att fråga: Hur kan detta försvaras av en socialist – om det är en socialist? Till detta kan jag bara säga, att om representationen inte går rätt till, måste vi försöka hitta former för att rätta till förhållandet. Men i motsats till Tommy Franzén är jag övertygad om att den allra största delen av representationen är helt i sin ordning.

Har Tommy Franzén och vänsterpartiet kommunisterna något konkret förslag, skall vi naturligtvis pröva det. Såvitt vi ser i dag missbrukas inte representationen, och då tycker vi inte att man skall göra ändringar.

Herr talman! Med det sagda och med hänvisning till utskottets skrivning i skatteutskottets betänkande 41 yrkar jag bifall till utskottets hemställan och således avslag på reservationerna och på yrkandet från vänsterpartiet kommunisterna.

Anf. 70 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag skall i denna replik främst ta upp de principiella delarna av Bo Forslunds inlägg. De var ganska intressanta i en del avseenden. Men låt mig först ställa en fråga om en reservation som Bo Forslund förbigick ganska hastigt.

Juridiska personer, exempelvis bolag, får kvitta underskott i en kommun mot överskott i en annan kommun. Varför skall inte enskilda näringsidkare få göra detsamma? Annars blir det ju såvitt jag kan bedöma bristande neutralitet.

Det är intressant att höra Bo Forslund.Till skillnad från Tommy Franzén betvivlar jag inte alls att han är socialist. Det är intressant att notera att han säger att bolagsskatten är en extra skatt, och att den är bra. Varför det? Varför skall inkomster av aktiebolag i form av utdelningar eller lön beskattas extra? Ge mig ett motiv för detta.

I utskottets majoritetsskrivning sägs att dubbelbeskattningen bara finns kvar för några få företag. Men om det finns motiv för dubbelbeskattning, varför har ni gått med på att slopa den för de många företagen? När dubbelbeskattningen fungerar och ett företag skall dela ut säg 1 000 kr. före skatt till dem som har aktier i företaget, visar det sig att de, med 50 % marginalskatt, får behålla 240 kr. 760 kr. försvinner i bolagsskatt och vanlig inkomstskatt. Det är väl inte rimligt.

Detta leder till att få människor blir intresserade av att spara i aktier. I dag är det institutionerna, dvs. försäkringsbolag och andra, som är de stora aktieinnehavarna. Det blir andelsmässigt färre privatpersoner, vilket är tvärtemot en politik som leder till spritt ägande.

Bo Forslund säger att höga marginalskattesatser för bolagen leder till högre avkastningskrav på nyinvesteringar. Det är rätt, så är det. Höga marginalskatter för bolagen leder till inlåsningseffekter och minskad rörlighet på kapitalet, det är rätt. Det är egentligen fantastiskt att höra Bo

Forslund säga detta, för marginalskatterna innebär samma effekt och samma problem för de enskilda individerna.

Min fråga till Bo Forslund är: Kommer regeringen att lägga fram förslag om en sänkt bolagsskatt för att minska avkastningskravet och därmed kunna öka nyinvesteringarna och få fler jobb? Är det så att man vill sänka bolagsskatten för att på det viset ta bort en del av inlåsningseffekterna och för att öka kapitalets rörlighet?

Anf. 71 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! När Bo Forslund säger att vi från oppositionen kräver att egenföretagare skall behandlas på exakt samma sätt som aktiebolag gör han sig skyldig till en rätt betydande överdrift. Vad vi har sagt är att man skall ha en så likartad beskattning som möjligt. I vissa avsnitt har vi varit ganska överens under de senaste tio åren, nämligen i fråga om den sociala sidan. Det är nu som man mer och mer börjar gå ifrån den tidigare uppfattningen. Visserligen tog vi ett steg framåt när det gäller avdragsrätt för pensionsförsäkringar. Men det är oroande att nu behöva konstatera en negativ syn i en fråga som man tidigare varit överens om beträffande denna sida av beskattningen.

Sedan måste jag säga att jag också blir oroad för de socialdemokratiska tongångarna när det gäller företagsbeskattningen. Man hotar – underförstått – med att ytterligare begränsa avskrivningsreglerna i företagen. Tidigare har man ofta sagt att det är företagens möjlighet att konsolidera sig som utgör säkerheten för svenskt näringsliv. Nu plötsligt hotas detta. Vi såg ett exempel förra året när man införde en viss begränsning av avskrivningsreglerna. Gång efter annan kommer det fram att man skall gå vidare på denna väg. Jag frågar Bo Forslund: Var hamnar vi om vi möter en ny kris om vi har tagit bort de möjligheter till konsolidering som avskrivningsreglerna ändå innebär? Det är väl denna konsolidering som varit styrkan för svensk företagsamhet i besvärliga tider. Jag anser det vara mycket olyckligt om man nu bryter mot den linje som man tidigare har sagt vara så värdefull.

Vidare säger Bo Forslund att egenföretagare är en gynnad grupp. Menar Bo Forslund verkligen att egenföretagare, jordbrukare, småföretagare och kulturarbetare är en av samhället gynnad grupp? Jag måste fråga om Bo Forslund verkligen menar vad han här antyder.Det är inget tvivel om att väldigt många i denna grupp lever under ganska så enkla förhållanden. Jag måste säga att jag anser att det är beklagligt att stämpla dem på det sätt som Bo Forslund gjorde.

Anf. 72 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! När Bo Forslund skulle försvara dubbelbeskattningen av aktier sade han att det är naturligt med olika regler för olika företagsformer. Visst är det det. Vore det inte olika regler, vore det inte heller olika företagsformer. Men principerna bör vara lika, tycker jag. Eftersom Bo Forslund många gånger hänvisade till staketmodellen, skulle jag vilja fråga vad det är för fel med principen i staketmodellen. Denna gör kapitalet

mycket rörligare och betyder att man inte dubbelbeskattar annat än i mycket låg grad. Jag tycker att detta borde stämma till eftertanke.

Jag måste också säga att jag blev skrämd när Bo Forslund deklarerade att högre skatter skall tas ut ur företagen. Vi går en lågkonjunktur till mötes. Den kommer utan tvivel att betyda ganska stora påfrestningar.

Bo Forslund säger att större förmögenheter i sig har en skattekraft. Jag vill bara ta ett enda exempel. Låt mig nämna Järnförädling, ett stort företag med tusentalet anställda, som såldes för 1 kr. till Electrolux under den besvärliga tid som vi hade under de borgerliga regeringsåren. Vilken skattekraft hade detta företag, och vilken skattekraft hade alla de andra företag som inte kunde hävda sig på världsmarknaden i internationell konkurrens?

Jag skulle som sagt vilja rekommendera en viss försiktighet. Man bör också visa speciell försiktighet när det gäller att tro att man bara kan koppla en sänkning av bolagsskatten till minskade avsättningsmöjligheter och minskade konsolideringsmöjligheter för företagen. Så enkelt är det inte. Som Stig Josefson sade, går vi en ganska besvärlig framtid till mötes om vårt näringsliv inte kan bygga upp de reserver som behövs.

Herr talman! Slutligen vill jag ställa en fråga, också beroende på ett påstående som Bo Forslund kom med, nämligen att egenföretagarna tillhör en privilegierad grupp, som trots att de har mindre inkomster och skattar mindre än andra har ett konsumtionsmönster som – jag tror han sade så – vida överstiger vad löntagarna kan kosta på sig. Jag är intresserad av att studera det här problemet, och jag skulle gärna vilja att Bo Forslund här redogjorde för vilken undersökning han hänvisar till. Vad finns det för sakligt underlag där man kan finna ett sådant resultat?

Anf. 73 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag tror nog att även Bo Forslund inser att representationen och representationsavdraget som därav följer missbrukas. Han borde agera utifrån detta.

Oavsett om det är tillbörligt eller inte, är det tydligt att socialdemokraterna och Bo Forslund anser att representation är en form av verksamhet som bör subventioneras av arbetare och tjänstemän genom deras skatteinbetalningar. Jag anser den inställningen anmärkningsvärd i ett socialdemokratiskt parti som säger sig vilja stå på de arbetandes sida.

Anf. 74 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Jag skall försöka besvara de många frågor som ställdes.

Bo Lundgren frågade varför bolagen skall beskattas. Jag vill med fog påstå att vi har en utomordentligt liberal företagsbeskattning – om jag får kalla den så – i det här landet, genom såväl goda avskrivningsregler som de reserveringsmöjligheter som finns i dagens företagande. Detta påpekade jag också i mitt första inlägg. Det finns många andra länder som har betydligt mera skärpta regler gentemot företagen än vad vårt land har.

När det sedan gäller kvittningen mellan kommunerna av underskott mot överskott, behandlade vi exakt samma motion så sent som i oktober 1984,

alltså i höstas. Vi har tidigare och även nu uttalat att de gällande bestämmelserna inte är tillfredsställande men att det finns skäl att invänta de förslag som kan komma med anledning av företagsskattekommittén. Vi vet ju att företagsskattekommitténs underlag och betänkande ligger på regeringens bord och för närvarande bereds i regeringen.

Får jag sedan vända mig till Stig Josefson och även till Kjell Johansson, som var uppbragt över att jag påstod att egenföretagarna är privilegierade. För att det skall bli helt klart för Stig Josefson och Kjell Johansson vad jag sade, upprepar jag att de i många avseenden tillhör en favoriserad kategori. Jag bygger det påståendet på en undersökning för några år sedan från statistiska centralbyrån som visade att den här gruppen nära nog genomgående har lägre taxerade inkomster och således betalar lägre skatt än vad löntagare i motsvarande branscher gör. Det var alltså ett påstående jag kunde göra med anledning av denna undersökning. Man kan också med fog påstå att dessa personer har ett konsumtionsmönster som vida överstiger den levnadsnivå som löntagare kan tillåta sig. Jag tror att det bara är att hänvisa till statistiska centralbyrån, så får Stig Josefson och Kjell Johansson detta belagt.

Om representationsavdragen vill jag till Tommy Franzén säga: Jag vet inte vilket år i följd det är som vi diskuterar den här frågeställningen. Jag kan alltså hänvisa till tidigare protokoll, men jag vill ändå påstå att om ett företag i samband med ett affärsengagemang bjuder på en lunch eller en middag, tycker jag det är naturligt att kostnaden är avdragsgill. Jag tror inte – i motsats till Tommy Franzén – att den möjligheten utnyttjas på ett så otillbörligt sätt och i en sådan omfattning som han misstänker eller tror sig veta att det är fråga om. Jag tycker inte det finns något skäl till ändring, men om det kommer radikala förslag från Tommy Franzén och vänsterpartiet kommunisterna, skall vi givetvis titta på dem från socialdemokraternas sida.

Till sist vill jag säga, herr talman, att företagandet här i landet går ganska bra i dag. Vi har företag med mycket stora vinster. Och man kommer väl inte ifrån att tycka – om jag får uttrycka mig litet kraftfullt – att ni gnölar litet väl mycket. Men det kanske mest beror på att ni inte vill erkänna att den socialdemokratiska regeringen lyckas rätt bra med att få Sverige på rätt köl.

Jag tänker då närmast på budgetunderskottet, som nära nog halverats, arbetslösheten, som är på väg att gå ned, industriproduktionen, som har ökat fyra gånger mer än i andra industriländer, och industriinvesteringarna, som har ökat 40 % sedan vi tog över regeringsansvaret.

Jag tycker att det finns anledning att påpeka att det har gjorts väldigt mycket för att stimulera svensk företagsamhet.

Anf. 75 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Med anledning av det som Bo Forslund sade avslutningsvis vill jag säga: Det är rätt många svenska företag som går ganska bra i dag, och en del går riktigt bra. Det gör de till en del som en följd av den devalvering som socialdemokraterna genomförde, men till ännu större del på grund av att efterfrågan, genom den ökade ekonomiska aktiviteten i USA och i viss mån i

Västeuropa, har varit hög – att vi är mitt inne i en högkonjunktur.

Men trots att vi är inne i en högkonjunktur har vi i dag – om vi räknar på första kvartalet 1985 – en högre arbetslöshet, på ca 50 000 människor, än vad vi hade första kvartalet 1982, i en sämre konjunktur. Inflationen är fortfarande alltför hög. Den är två tre gånger så hög som i våra viktigaste konkurrentländer, trots att vi är inne i en högkonjunktur. Budgetunderskottet är faktiskt högre i dag än vad det var under de år då det var borgerlig majoritet i riksdagen, åren 1981–1982. Budgetåret 1982/83 råkade vi ut för ett socialdemokratiskt maktövertagande som ledde till en uppblåsning av underskottet, och därefter har man, från detta uppblåsta underskott, tagit sig ned en aning, bl. a. genom bokföringstransaktioner. Om man jämför på likartade villkor är underskottet i dag något högre än vad det var budgetåret 1981/82.

Arbetslösheten har som sagt varit rekordhög. Den har visserligen gått ned något – men från den rekordhöga nivån.

Bytesbalansen är ett mått på hur vi klarar oss gentemot andra länder, och den har verkligen att göra med den debatt som vi för i dag. Bytesbalansen har varit mycket dålig under årets första två månader – minus 5.2 miljarder kronor.

Allt detta visar att Sverige är på fel väg och att den uppehållande politik man försöker bedriva – först en rekordstor devalvering och därefter inte några egentliga åtgärder alls – inte har lyckats. Det är just mot den bakgrunden som det är så viktigt att diskutera företagsbeskattningen. Om företagsbeskattningen är för hög kan man inte lösa problemen med den genom devalveringar m. m. Problemen kan bara lösas genom att man faktiskt anpassar skattenivån i Sverige till vad som gäller internationellt så att de svenska företagens konkurrenskraft på sikt kan vara bra – det är viktigt.

Jag skall nu gå tillbaka till de detaljer vi har tagit upp. Jag frågade inte alls Bo Forslund om varför bolagen skall beskattas. Jag frågade varför de skall dubbelbeskattas. Detta är det intressanta, och det skulle jag gärna vilja ha svar på.

Genom dubbelbeskattningen är det framför allt enskilda människor – människor som vill spara i aktier och förse näringslivet med riskkapital – som drabbas. Som jag sade tidigare: För en person med 50 % marginalskatt återstår bara 240 kr. av en tusenlapp efter bolagsskatt. Det är detta som gör att pengarna blir kvar, dvs. att de har dålig rörlighet. Det tycker vi är helt orimligt. Men som sagt: Varför skall bolagen dubbelbeskattas?

Beträffande staketmetoden finns det ett utredningsförslag som ingen har tagit politisk ställning till än. Det har varit ute på en remissomgång. Remissutfallet har visat sig vara splittrat. Bl. a. riksskatteverket har haft tekniska synpunkter av ganska stor omfattning. Mot bakgrund av denna modell, som inte är färdigbehandlad och som en del remissinstanser har haft kritiska synpunkter på, vill man uppenbarligen inte göra någonting annat. Man vill inte ändra kvittningsreglerna när det gäller underskott i en kommun mot överskott i en annan. Man har redan gjort det för bolagen. Men varför kan man inte göra det för enskilda näringsidkare – för fysiska personer? I

fråga om en del andra saker hänvisar man också till staketmetoden. Men detta är en fråga på längre sikt. Tala om om ni är beredda att göra något nu, exempelvis när det gäller underskotten i olika kommuner eller när det gäller bolagsskattesatsen. Är Bo Forslund beredd att tala om att regeringen under kommande mandatperiod, om man till äventyrs skulle vinna valet, är beredd att sänka bolagsskattesatsen och vidta de andra åtgärder som behövs för att få bättre rörlighet av kapitalet och för att få en lägre beskattning av företagen?

Anf. 76 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Bo Forslund säger att vi har haft en liberal företagsbeskattning. Jag vill därför fråga: Har man nu för avsikt att göra inskränkningar i den företagsbeskattning vi har, dvs. att fortsätta på den väg man började förra året och som Bo Forslund i sitt förra inlägg talade om?

När det gäller staketmodellen vill jag ställa en fråga till Bo Forslund. I utredningens betänkande sägs det att det framlagda förslaget om staketmodellen är en teknisk utredning. Man får ett bestämt intryck av att utredningens avsikt är att förslaget skall komma tillbaka och att man skall arbeta vidare på det. Har man nu från regeringens sida tänkt att helt förbigå detta och själv ta hand om det utan något vidare utredningsarbete?

När Bo Forslund sedan talade om att småföretagarna utgör en favoriserad grupp bygger detta påstående på ganska svaga motiv. Det enda som egentligen kom fram var att de betalar lägre skatt än löntagarna. Skatten bygger emellertid på inkomsten. Bo Forslund måste veta mycket litet om hur det ser ut i vårt samhälle. Småföretagare, jordbrukare, kulturarbetare och liknande utgör sannolikt inte någon favoriserad grupp. Man märker i detta sammanhang något av 1960-talets politik från socialdemokraterna, då det stora intresset var att slå vakt om de stora företagen och deras anställda och att mer och mer tränga undan småföretagen. Är det en återgång till den politiken som socialdemokraterna i dag är inne på?

Anf. 77 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag skall inte kasta mig in i den finansdebatt som Bo Forslund drog i gång när argumenten tröt utan hålla mig kvar vid det vi diskuterar, nämligen företagsbeskattningen. Bo Forslund sade att vi har en liberal företagsbeskattning. Det är riktigt att vi har en företagsbeskattning som i många avseenden är bra, men vi har inte en liberal beskattning av företagare här i landet, Bo Forslund.

Jag tror att det är en mycket kraftig sammanblandning som skett, när Bo Forslund vill lägga resonemanget på den bogen. Vi har i vårt land världens hårdaste beskattning av företagare. De beskattas nämligen precis som löntagare, och dessa beskattas hårdare än löntagare i något annat land. Vi har världens hårdaste skattetryck.

Jag blev inte uppbragt över påståendet att företagarnas konsumtionsmönster skulle vida överstiga löntagarnas. Jag blev emellertid förvånad över förklaringen, som skulle vara den att de har lägre inkomster och betalar mindre skatt. Att de betalar mindre skatt är naturligt, om de har lägre

inkomster, men att de har högre konsumtion om de har lägre inkomster är inte naturligt. Förklaringen till detta skulle kunna vara att Bo Forslund vill göra gällande att skattesystemet har en sådan konstruktion att företagarna på grund av denna har möjlighet till en högre konsumtion. Detta vill jag bestämt bestrida. Vi har en del särregler som gäller företagarnas förmåner. Det var detta som vi tog upp när det gällde blankett 10 och redovisningen av egenföretagarnas uppgiftsskyldighet. Där gäller mycket hårdare regler än vad som gäller för löntagare i allmänhet. Då återstår alltså möjligheten att Bo Forslund antyder att man skaffar sig inkomster på sätt som skulle gå utanför det ordinarie inkomstsystemet. Detta vill jag över huvud taget inte diskutera.

Påståendet att företagarnas konsumtion vida överstiger löntagarnas är nog hämtat från samma håll som påståendet att budgetunderskottet närmast halverats, nämligen från fantasins värld.

Anf. 78 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Till Bo Forslund vill jag säga att det hela är mycket enkelt. Det finns ett radikalt förslag, nämligen att slopa representationsavdraget. Då når man effekten att detta inte otillbörligt kan utnyttjas. Dessutom vinner man effekten att vissa privilegierade grupper i samhället inte får möjlighet att äta och roa sig på skattebetalarnas bekostnad. Detta blir nämligen det faktiska förhållandet, när man, som Bo Forslund säger, anser att representationen skall vara en avdragsgill kostnad.

Anf. 79 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Allteftersom den här debatten fortgår får jag rätt i mitt påstående att det är fråga om ett väldigt gnölande. Bo Lundgren säger att inflationen är för hög, att vi inte har lyckats. Arbetslösheten är för hög, trots att det är högkonjunktur, och underskottet i bytesbalansen pekar åt alldeles fel håll. Det är, Bo Lundgren och övriga meddebattörer, konstigt vad snabbt man kan glömma.

Ni har tydligen glömt vad ni överlämnade till den socialdemokratiska regeringen: en jättehög arbetslöshet, den högsta någonsin, ett jättestort budgetunderskott, som vi dess bättre nu håller på att få ned betydligt, och en jättehög inflation. Det var högst ovanligt om det var en inflation under 10 % under den tid då Bo Lundgren och hans partivänner hade ansvaret i regeringskansliet. Jag tycker att ni skall sluta att gnöla. Vi konstaterar bara att ni också inser att Sverige är på rätt väg, och det är klart att ni ogillar detta.

Jag skall avsluta med ett citat ur Dagens Nyheter från i dag, som gäller underskottet i bytesbalansen. Det är ett TT-referat, och man skriver så här: "Den ogynnsamma utvecklingen av bytesbalansen under februari beror enligt riksbanken främst på de stora räntebetalningarna på utlandslånen ---".

Till detta, Bo Lundgren, är väl ni i allra högsta grad medskyldiga.

Anf. 80 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag vill bara mycket kort konstatera att arbetslösheten det första kvartalet 1982 var lägre än arbetslösheten är det första kvartalet 1985.

Med tanke på att finansministern nu har kommit in i kammaren kan jag poängtera att det gäller den totala arbetslösheten, inräknat de som sysselsätts genom olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. När det gäller den öppna arbetslösheten – om man alltså tar bort den dolda – är det fråga om en annan utveckling. Vi har ju ungdomslag och annat.

Inflationen är alltför hög. Den blir dubbelt så hög som enligt finansministerns spådomar under 1984. Redan nu är den 2,2 %, under den första perioden av år 1985 – där resultatet skall bli 3 %.

Det intressanta är emellertid inte den absoluta nivån. Det var en alltför hög inflationstakt i Sverige under åren 1976–1982, det är alldeles rätt. Men inflationstakten var också alltför hög utomlands. Det är för oss mycket farligare att inflationstakten1984 i våra viktigaste konkurrentländer var bara en tredjedel av Sveriges. Sverige är inte på rätt väg, Sverige är på fel väg. Man har inte vågat – antagligen av politiska skäl – vidta de åtgärder som behövdes för att göra devalveringen lyckosam.

I fråga om räntebetalningarna till utlandet är det faktiskt så, Bo Forslund, att under de år socialdemokraterna haft majoritet i denna kammare har utlandsskulden ökat lika mycket som under de sex år då det var borgerlig majoritet i kammaren. När det gäller räntebetalningarnas storlek kan socialdemokraterna inte på något sätt friskriva sig.

Det som nu är allvarligt är att vi ser en tendens till ökande underskott i bytesbalansen, tvärtemot vad regeringen i sin förskönande finansplan anger. Sverige är på fel väg.

Anf. 81 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Bo Forslund tar återigen upp frågan om situationen under sista hälften av 1970-talet. Frågan vem som bar skuld till den situationen kan vi diskutera länge. Men glöm inte det läge som rådde när den borgerliga regeringen tillträdde 1976! Det har vi fastlagt i protokoll – uttalat av socialdemokratiska riksdagsmän själva i den mängd av interpellationer som framställdes omedelbart efter tillträdet.

När det sedan gäller arbetslösheten vill jag säga att inte har det åstadkommits de underverk som socialdemokraterna talade om i valrörelsen 1982.

Beträffande inflationen vill jag understryka vad Bo Lundgren här har sagt, att det inte bara gäller att visa hur inflationsutvecklingen har varit i det egna landet utan också i allra högsta grad hur inflationsutvecklingen är i förhållande till utvecklingen i de länder som vi konkurrerar med på världsmarknaden.

Anf. 82 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag begärde egentligen replik bara för att till protokollet få noterat att Bo Forslund i sitt senaste inlägg totalt lyckades undvika den fråga som vi debatterar, nämligen företagsbeskattningen.

Anf. 83 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Det har ställts en rad frågor till mig, och det är möjligt att jag inte har kunnat svara på alla. Jag ställde bara en enda fråga: Varför genomförde ni inte era förslag när ni hade regeringsansvaret i kanslihuset? Företagsskattekommittén lämnade sitt betänkande redan 1981. Men såvitt jag förstår kunde ni inte heller på den punkten ena er, och därför kom det inte heller något förslag från regeringen. Det var ganska belysande för det sätt på vilket de borgerliga regeringarna arbetade under de här sex ödesdigra åren.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 55.)

Anf. 84 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 55 om särskild skattereduktion år 1985.

Särskild skattereduktion år 1985

Anf. 85 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! En borgerlig regering, efter höstens val, skulle enligt socialdemokraterna som bekant medföra strejker och oroligheter, som i Thatchers England och Poul Schlüters Danmark.

Här i Sverige förefaller det emellertid som om vi nu går händelserna i förväg. Vi har visserligen, tack och lov, inga oroligheter. Men märkligt nog har det i dag brutit ut en strejk, och av allt att döma en mycket kännbar sådan, trots att det är socialdemokraterna som sitter vid makten. Ett av socialdemokraternas argument inför valet, nämligen att det blott är en sosseregering som kan garantera arbetsfreden, kan härmed avföras från dagordningen.

Det är en händelse som ser ut som en tanke att vi i dag på den första strejkdagen skall behandla propositionen om den särskilda skattereduktionen, en proposition som kommit till för att regeringen vill köpa inte bara röster inför höstens val utan också arbetsfred.

Som alla vid det här laget vet innebär propositionen att alla löntagare vid 1986 års taxering skall få en skattereduktion med maximalt 600 kr. Så stor blir reduktionen för den som tjänar 80 000 kr. eller mer. För den som tjänar mindre blir skattereduktionen 1 % av den del av inkomsten som överstiger 20 000 kr.

För att än mer sockra förslaget och se till att pengarna kommer gåvomottagarna till godo före valet är avsikten att skattereduktionen skall genomföras redan till semestern, om nu inte TCO-strejken sätter käppar i hjulet på den administrativa sidan. Rent praktiskt skulle det gå till så, att preliminärskatten för juni månad sätts ned med ett belopp motsvarande hela skattereduktionen.

Mot förslaget i propositionen finns många invändningar:

1. Finansieringen. Kostnaden för skatterabatten uppgår till ca 2 miljarder

Särskild skattereduktion år 1985

kronor och avses inte bli finansierad. Socialdemokraterna bryter härvid mot sin alltid tidigare framförda uppfattning att skattesänkningar skall finansieras antingen med andra skatter eller med skattehöjningar, eller möjligtvis med utgiftsnedskärningar.

Budgetunderskottet späs på med ytterligare 2 miljarder, som i sin tur kräver ökad upplåning utomlands. I slutändan blir det skattebetalarna själva som får finansiera skatterabatten till en viss inkomstkategori.

2. De villkor för en skatterabatt som angavs redan i budgetpropositionen var dels att lönekostnadsutvecklingen 1985 inte skulle överskrida 5 %, dels att utrikesbalansen inte allvarligt skulle försämras.

Beträffande löneavtalen vet man självfallet ännu inte vilken procentuell höjning man kommer att hamna på, men det är inte osannolikt att lönekostnadsökningen för 1985 kommer att bli ca 7 %.

När det gäller utrikesbalansen är att märka att denna kraftigt försämrats. För årets två första månader beräknas underskottet i bytesbalansen av riksbanken till 5,2 miljarder kronor. Samma månader förra året blev det ett överskott på 1,7 miljarder – en försämring alltså med 7 miljarder. Ser man till handelsbalansen, finner man att det blir en försämring med ca 8 miljarder de tre första månaderna. En påspädning av köpkraften med 2 miljarder kronor kommer erfarenhetsmässigt att leda till en importökning på ca 1 miljard och följaktligen till motsvarande försämring i utrikeshandeln.

En rakryggad och trovärdig regering hade naturligtvis aldrig lagt fram en proposition om särskild skattereduktion, eftersom de förutsättningar som man angav i vintras inte föreligger.

Jag skulle vilja fråga Rune Carlstein om han anser att de fordringar som enligt budgetpropositionen borde uppfyllas när det gäller genomförandet av skattereduktionen verkligen föreligger i dag.

3. Skattereduktionen är orättvis, då den gynnar en viss grupp inkomsttagare, medan resten av folket inte får någonting – förutom att man får vara med och betala kalaset, förstås. Pensionärer, jordbrukare och andra egenföretagare, fria yrkesutövare och andra grupper måste naturligtvis betrakta förslaget som högst orättvist, men de är inte lika många som löntagarna och därmed inte lika intressanta.

Man kan dessutom notera att socialdemokraterna, som i alla andra sammanhang kritiserat oss moderater för att våra skattesänkningsförslag ger mer åt dem som tjänar mer, nu kommer med förslag till en skattereform som har just den innebörden.

4. Ryckigheten i den socialdemokratiska skattepolitiken har ytterligare understrukits i och med denna proposition. Så sent som i höstas drog man in köpkraft motsvarande ca 4,5 miljarder kronor, bl. a. i form av högre bensin- och elskatt – allt i avsikt att dämpa den privata konsumtionen. Nu går man precis motsatt väg och spär på köpkraften med nästan halva det belopp som man stramade åt med i höstas. Dessutom är denna reform mycket långt från principen skatt efter bärkraft. Det förefaller snarare vara fråga om skatt efter röststyrka.

För att motverka denna påspädning med 2 miljarder – socialdemokraterna

är säkert innerst inne medvetna om att denna påspädning är felaktig – tänker man nu göra ett väsentligt ingrepp i företagens och kommunernas ekonomi. Inte mindre än 8 miljarder kronor skall tvångsvis dras in och placeras på lågförräntande konton i riksbanken.

Ryckigheten i finans- och skattepolitiken söker onekligen sin like. Man försöker nu från socialdemokratiskt håll att inbilla svenska folket att "Sverige är på rätt väg". Men det är snarare en väg som går åt fel håll och som är kantad med bromsspår och rivstarter.

Från moderata samlingspartiets sida avvisas självfallet förslaget om skatterabatten. De utrymmen för skattesänkningar som vi kan uppnå genom besparingar bör självfallet användas till bestående reformer, varav de viktigaste är ett fullständigt inflationsskydd samt sänkta marginalskatter.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag avslag på propositionen och bifall till reservationen.

Anf. 86 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 55 behandlas proposition 162 om införandet av en särskild skattereduktion för år 1985 för löntagare.

Detta förslag är märkligt särskilt ur två synpunkter: dels därför att finansministern tidigare sagt att det inte finns utrymme för skattesänkningar, dels därför att det förslag som framlagts bryter med vad jag trodde var en självklar regel i svensk skattelagstiftning, nämligen att alla skattebetalare skall behandlas lika.

Socialdemokraterna har brutit den skatteöverenskommelse som träffades 1981 mellan centern, folkpartiet och socialdemokraterna. Som skäl har bl. a. angivits att ekonomiskt utrymme att fullfölja densamma inte finns. Nu plötsligt inför valet finns utrymme för skattesänkning för vissa inkomsttagare, med ett sammanlagt belopp på 2 miljarder. Och vad som är än mer anmärkningsvärt är att detta görs utan att man på något sätt anger hur finansieringen skall ske. När det gällde skatteöverenskommelsen skulle varenda krona finansieras – nu behöver man inte ens ge en antydan om finansieringen.

Grunden för svensk skattelagstiftning är att alla inkomsttagare skall behandlas lika. Aldrig tidigare under mina år i riksdagen har ett förslag så totalt brutit mot denna för mig självklara uppfattning.

Den socialdemokratiska regeringen lägger här fram ett förslag som innebär att för vissa grupper företagsformen skall vara avgörande för om den skattskyldige skall få del av "julklappen". Drivs ett företag i bolagsform och företagaren jobbar i företaget, är allt klart och han får del av skattereduktionen. Drivs däremot företaget som enskild firma eller handelsbolag, är han utestängd från alla möjligheter att få del av skattereduktionen – ett tydligt exempel på socialdemokraternas totala ointresse för grupper som jordbrukare, småföretagare och kulturarbetare. Även pensionärerna ställs utanför.

Socialdemokraterna i skatteutskottet erkänner i utskottets betänkande att dessa grupper många gånger lever under knappa förhållanden och säger sig ha förståelse för kritiken på denna punkt. Men kallt och hänsynslöst säger

man i fortsättningen "att det saknas anledning att låta reduktionen omfatta andra inkomster än löner".

Återigen visar socialdemokraterna sitt ointresse för småföretagen. Trots de stora insatser från dessa under de besvärliga krisåren i slutet på 1970-talet som då även socialdemokraterna gav ett erkännande åt, återgår socialdemokraterna nu till att speciellt gynna storföretagen och dem som är anställda i dessa. Vad som nu håller på att ske är ett svårt övergrepp mot något som jag trodde var en självklarhet i skattelagstiftningen, nämligen likabehandlingen. Kommer socialdemokraterna att fortsätta att utforma skattelagstiftningen så, att den inriktar sig på speciella grupper? Jag ställer den frågan direkt till utskottsmajoritetens talesman.

Vilka andra skäl kan då finnas för förslaget? Har läget förbättrats så väsentligt att det ger utrymme för ett bortfall på 2 miljarder från statens budget? I andra sammanhang har finansministern uttalat nödvändigheten av återhållsamhet. Har handelsbalansen förbättrats? Nej, tvärtom har denna försvagats med 8 miljarder under årets tre första månader i jämförelse med motsvarande tid föregående år.

När man ser på dagens allvarliga situation på arbetsmarknaden måste man starkt ifrågasätta om det blir möjligt att begränsa lönekostnadsutvecklingen till de 5 % som regeringen utgått ifrån och som skulle vara motivet för skatterabatten. Det kommer ett år även efter 1985 – hur anser regeringen att man då skall klara avtalsuppgörelsen? Skall skatterabatter tillämpas även 1986, eller skall man då tillåta en högre lönekostnadsstegring?

Regeringen har här lagt fram ett förslag, specialinriktat på löntagare, utan att tala om finansieringen, utan ett ord om vad denna skatterabatt skall avlösas av under det nästkommande året.

Regeringen tar bort den automatiska indexuppräkningen och låter därmed inflationen skärpa beskattningen. Man sviker skatteöverenskommelsen och överger riktmärket likabehandling i beskattningen. I stället väljer man vägen med punktinsatser för att för vissa grupper sänka skatten.

Även om det i år är val, är regeringens handlingssätt förvånansvärt, för att inte säga upprörande. Centern står fast vid sin linje i skattefrågan.

Fullfölj skatteöverenskommelsen! När det är gjort kan vi diskutera fortsättningen, och det bör vara en mera långsiktig planering av utformningen av vårt skattesystem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som fogats vid utskottets betänkande och därmed avslag på propositionen.

Anf. 87 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Genom en mycket märklig manöver försöker regeringen nu att lyfta lönerna för dem som har inkomst av tjänst till en nivå som innebär real ökning för 1985. Men vad regeringen egentligen gör med det här förslaget till skatterabatt är att man bjuder men låter de bjudna betala.

För att åstadkomma denna skatterabatt lånar regeringen 2 miljarder, vilket alltså innebär att alla skattskyldiga när sanningens minut kommer – och det gör den redan efter årsskiftet – får betala tillbaka denna s. k. skatterabatt

med ränta på ränta. När festen är slut och festdeltagarna skall hämta ytterkläderna, då ligger notan i fickan – obetald.

Jag skall inte ge mig in på någon spekulation om prisutvecklingen under det här året. Att den inte stannar vid de 3 % som regeringen beräknat tror jag att jag ändå lugnt vågar påstå.

Prisökningar blir det, och med största sannolikhet blir de större än 3 %. Skatterabatten kommer alltså enligt min mening inte att räcka till för den kompensation som regeringen utlovat. Nästa år blir det etter värre. Av regeringens flotta gåva det här året finns då bara den ökade statsskulden kvar, som vi alla skall betala. Och så prisökningarna från i år, förstås. De brukar ju inte försvinna vid årsskiftena. Skall man då kompensera löntagarna för 1985 års prisökningar på nytt genom en ny tillfällig skatterabatt, eller vad har ni socialdemokrater tänkt er skall ske vid det tillfället?

Alldeles oavsett vilka ekonomiska bedömningar som görs om utvecklingen under 1986, så måste löntagarna i avtal först tillförsäkra sig kompensation för årets prisökningar innan man över huvud taget kan ge sig in på några diskussioner om 1986 års löner. Det är den situation vi kommer att stå inför.

Om regeringens löfte om skatterabatt bidragit till att underlätta årets avtalsrörelse, vilket är tveksamt, så kommer den således att försvåra en uppgörelse om 1986 års löner. För det är väl inte så att andra ekonomiska lagar gäller för detta år? Vi måste ju även då vara försiktiga med löneökningar, så att inte svensk industri förlorar i konkurrenskraft gentemot utlandet.

Nu försöker man alltså på detta ogenerade sätt att köpa vissa väljargrupper genom ett förslag som – det skall jag snart komma in på – är grovt orättvist. Men när det blir löneförhandlingar 1986 kan vi konstatera att regeringens flotta erbjudande faktiskt är en döbelnsmedicin.

Genom en fullständigt orimlig skattepolitik har regeringen försatt löntagarna i det läget att man inte kan åstadkomma reallöneförbättringar vid förhandlingsbordet. Jag har sagt det tidigare i denna kammare, men jag tycker det är värt att upprepa det. Jag menar att det är förnedrande för löntagarorganisationerna att regeringen genom sin skattehöjningspolitik skapat en situation där löntagarna inte av egen kraft kan åstadkomma realförbättringar. Det måste kännas fullständigt hopplöst att inte kunna klara detta utan nådegåvor av det här slaget i ett läge där företagsvinsterna är uppseendeväckande goda och en mycket god konjunktur med kraftig ökning av världshandeln råder.

När skall väl löntagarna någonsin kunna tänka sig att skapa reallöneutrymme om inte i den situation som råder nu?

Herr talman! Löntagarna bär inte skulden för att denna situation uppstått. Regeringen bär skulden. Genom en skattehöjningspolitik som saknar motstycke har man skapat denna situation. Genom att inte stå fast vid skatteöverenskommelsen om marginalskatterna har man höjt skatten för en industriarbetare mer än vad denne nu får i skatterabatt, alla andra skattehöjningar inte att förglömma.

Det är inte första gången regeringen gör ett inhopp i avtalsrörelsen, även

Särskild skatte-reduktion år 1985

om inhoppet denna gång i form av skatterabatt är mera oblygt än tidigare. Rätten till avdrag för fackföreningsavgifter tillkom också enligt regeringens egen utsago för att möjliggöra en lugn avtalsrörelse. Även denna kompensation – om man så får kalla den – har regeringen senare effektivt undanröjt genom alla sina skattehöjningar. Det räcker med att nämna fastighetsskatten som exempel på en skatt som under det första året den är i kraft tar tillbaka ungefär samma belopp som rätten till avdrag för fackföreningsavgifter gav. Men inte nog med det. Andra året försvinner dubbelt så mycket och tredje året försvinner en summa som är nästan tre gånger så hög som den avdragsrätt som fackföreningsavgifterna gav. Vore jag förhandlare i någon löntagarorganisation skulle jag be högre makter beskydda mig för allt vad s. k. kompensation från regeringen heter. Men värre är, som jag sade tidigare, att denna ge-och-ta-tillbaka-politik för framtiden omöjliggör sunda förhandlingsuppgörelser om lönerna.

Herr talman! Skatterabattens konstruktion innebär att alla som tjänar mindre än 80 000 kr. genom inkomst av tjänst detta år kommer att få betala tillbaka en del av skatterabatten som efterskatt 1986. På detta sätt kommer hundratusentals löntagare att få efterskatt nästa år. Uträkningen bakom detta är naturligtvis att valet då är över – samma uträkning som ligger bakom uttaget av fastighetsskatten. Den syns inte heller under detta år, utan kommer att få betalas av fastighetsägarna som efterskatt nästa år. Genom förslagets utformning kommer den som exempelvis tjänar 50 000 kr. att få betala tillbaka 300 kr. i form av efterskatt på rabatten. Det fanns 1983 inemot en halv miljon inkomsttagare i landet som hade en inkomst på 20 000–30 000 kr. För den som tjänar 21 000 kr. i år och råkar vara anställd och får skatterabatten blir efterskatten 590 kr. De 500 000 inkomsttagarna är naturligtvis inte alla löntagare och därför inte berättigade till någon skatterabatt. Men för löntagarna kommer efterskatten att bli mellan 500 och 590 kr.

Som tidigare talare nämnt kommer vissa rörelseidkare, lantbrukare och andra fria yrkesutövare som t. ex. kulturarbetare, som vi debatterade för någon vecka sedan, inte att få någon skatterabatt. Det är egentligen otroligt att regeringen valt en modell som betyder att de större inkomsttagarna nära nog regelmässigt kommer i åtnjutande av skatterabatten, medan mindre inkomsttagare blir utan. Det brukar inte ligga för mig att ställa grupper mot varandra i debatterna, men jag måste fråga skatteutskottets socialdemokratiske talesman och finansministern varför man valt denna väg. Var så hygglig och förklara för mig varför direktörerna för våra storföretag, som nu enligt den debatt som pågår har höjt sina löner kraftigare än andra, skall ha skatterabatt, medan småbrukaren, småföretagaren eller lanthandlaren, som driver enskild firma och som försöker dra sig fram till pensionsåldern genom att kämpa med sin lilla rörelse skall bli utan. Vad kan det ligga för rimlig tanke bakom en konstruktion som regelmässigt ger detta utslag? Är detta socialdemokratisk fördelningspolitik?

Herr talman! Folkpartiet yrkar avslag på förslaget till skatterabatt. Skattepolitiken måste föras med sikte på långsiktig stabilitet och utan

socialdemokratisk ryckighet i anslutning till riksdagsvalet. Vi anser att det är nödvändigt med fortsatta sänkningar av marginalskatterna och med ett fullständigt inflationsskydd.

Herr talman! Med vad jag har sagt yrkar jag bifall till reservationen och avslag på propositionen.

Anf. 88 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Den socialdemokratiska regeringen har i proposition föreslagit att en s. k. skatterabatt skall utgå till dem som har inkomst av tjänst. Den skatterabatten skall utgöra 600 kr. för dem med årsinkomster om 80 000 kr. och mera.

Utgångspunkten för det här anger regeringen vara att garantera löntagarna reallöneökningar. Förutsättningen för rabatten har varit att lönehöjningarna uppgår till högst 5 %.

Mot den typ av utgångspunkter som regeringen haft finns det framför allt två principiellt viktiga invändningar att göra. Den första gäller att regeringen driver tesen att det är lönerna som driver upp inflationen. Den andra invändningen gäller att regeringen går in i avtalsrörelsen med en form av statlig styrning – detta för att försöka begränsa inflationen för 1985 till 3 %.

Oavsett om inflationen stannar vid 3 % – vilket enligt de flesta ekonomiska bedömningar förefaller osannolikt – kommer detta tvångsavtal att innebära reala löneminskningar för flertalet av de lönearbetande. Jag återkommer senare till det.

Regeringen påstår att det är lönerna som driver inflationen. Det är en utgångspunkt som vi från vänsterpartiet kommunisterna inte kan acceptera. Erfarenheter och ekonomisk insikt leder i stället till slutsatsen att det är företagens jakt på ökade vinster – profiter – som utgör drivaxeln för inflationen. Inflationen är utlandsberoende i de fall då import blir dyrare, oavsett om detta sker genom ökad dollarkurs eller minskat värde för den svenska kronan eller genom att företagen – oftast transnationella – pressar upp priserna, beroende på egna profitökningskrav. Inflationen är också nationellt betingad, bl. a. av olika typer av monopolställningar.

Av erfarenhet kan vi konstatera att det också stämmer bra med verkligheten att det är profitjakten och inte lönerna som driver inflationen. Under slutet av 1970-talet ingicks som bekant avtal som inte gav några löneökningar på ett och ett halvt års tid. Men under den perioden var inflationen mycket stor – det var bl. a. under de borgerliga regeringsåren. Den låg under den tiden på mellan 15 och 20 %. Samtidigt kunde vi konstatera att företagen ökade sina vinster, att många ansåg det vara s. k. rekordår.

Sambanden mellan inflation och vinstökningskrav är också i många andra sammanhang dokumenterade. Därför anser vi kommunister det mycket anmärkningsvärt att den socialdemokratiska regeringen i botten för propositionen lägger tesen att det är lönerna som driver inflationen. Det är inget fel i att driva en antiinflatorisk ekonomisk politik, bara utgångspunkterna för den är de rätta.

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte heller acceptera regeringens

inkomstpolitik. Avtalsrörelserna bör enligt vår mening spegla kampen mellan arbete och kapital. Det är i och för sig inget fel av en regering att underlätta den kampen för arbetarna, men det är definitivt fel att lägga band på fackföreningarna genom att mer eller mindre tvinga igenom för låga löneavtal för att regeringen skall kunna uppfylla sitt inflationsmål. Om vi hade haft en högerregering hade den typen av ingripanden inte varit anmärkningsvärda. Däremot är det allvarligt när en socialdemokratisk regering använder sådana metoder gentemot arbetarrörelsen och arbetarna. Att den dessutom låter företagen – kapitalisterna – ta hem hela förtjänsten av den påtvingade återhållsamheten är ytterst anmärkningsvärt.

Effekterna av detta avtal, som inte får överstiga 5 %, innebär att de flesta med all sannolikhet kommer att drabbas av ytterligare ett år med reallönesänkningar. För en verkstadsarbetare – och det finns tämligen många sådana här i landet – medför nämligen avtalet endast 40 öre i ökad timförtjänst, motsvarande en höjning med ca 1 %. De övriga 4 % "faller bort" i löneglidning genom ökning av arbetsproduktiviteten och 1984 års avtals s. k. förtjänstutvecklingsgaranti. De som inte har kunnat öka sin förtjänst under 1984 inom ramen för 1984 års avtal får bjuda på detta, då deras förtjänstutvecklingsgaranti, som skulle falla ut 1985 och därmed höja taket för löneökningen, nu också skall inrymmas under det s. k. 5-procentstaket.

5-procentstaket innebär alltså för exempelvis ackordsarbetare att deras ökade arbetsinsatser, som därmed förhoppningsvis medför ökad lön, skall räknas in – detta trots att en sådan upparbetning inte utgör någon ökad kostnad för företagen utan tvärtom rena förtjänsten. 5-procentsavtalet är alltså i ren löneökning inte värt mer för verkstadsarbetare m. fl. än 40–60 öre i timmen. Det är den faktiska effekten av regeringens intåg på arbetsmarknaden.

En annan fråga som är ytterst aktuell i dag är frågan huruvida i tidigare års avtal överenskomna kompensationer skall inrymmas under 5-procentstaket. Det är enligt min mening en orimlig ståndpunkt. Om ett avtal föreskriver att ett visst förtjänstutfall skall ske och att detta skall räknas ut när man vet det faktiska löneutfallet, är det orimligt att detta skall ses som en löneökning för ett senare år. De som har fått det högre löneutfall som avses i avtalet – och alltså inte kan få förtjänstutvecklingsgaranti ett senare år – har ju rimligen enligt 5-procentsdirektiven ett avsevärt större utrymme för nya faktiska löneökningar. Allt detta visar hur fel det blir, när regeringar ger sig in i avtalsrörelsen, och hur fel det är med statlig inkomstpolitik.

Herr talman! Vi från vpk har, utifrån vad jag här har sagt, ansett att alla med arbetsinkomster samt pensionärer skall erhålla s. k. skatterabatt. Det innebär att arbetare och tjänstemän såväl som fria kulturarbetare, arbetande småföretagare och inte minst pensionärer skall ges ett ökat utrymme genom en generell skatterabatt.

Vpk anser inte heller att regeringens förslag är bra med de väsentliga begränsningar som finns för att hela skatterabatten skall kunna utgå. Först vid inkomster över 80 000 kr. utgår hela skatterabatten om 600 kr. Alla de som har lägre inkomster, de som är lågavlönade och kanske också deltidsar-

betande, vilket är mycket vanligt bland kvinnor, får enligt regeringsförslaget i många fall inte mer än ett par tre hundra kronor i skatterabatt, fast det verkligen är de som är i störst behov av en skattesänkning. Men så anser tydligen inte socialdemokraterna.

Vpk har däremot föreslagit att även människor med låga inkomster skall komma i åtnjutande av skatterabatten fullt ut. Därför har vi framlagt förslaget att ingen statlig skatt skall utgå för dem som har så låga inkomster att de inte betalar 600 kr. i statlig skatt, dvs. att alla med inkomster upp till 22 800 kr. skall helt befrias från statlig skatt. Därefter skall 600-kronorsrabatten gälla upp till en inkomst av 124 800 kr. Där trappas rabatten av, för att helt upphöra vid 140 400 kr. Högavlönade har, enligt vårt synsätt, inget behov av minskad skatt och bör därför inte heller åtnjuta denna förmån.

Regeringens förslag kommer, som jag tidigare sagt, inte en stor del av kulturarbetarna till del. De som genom konstruktionen ställs utanför är bl. a. de fria författarna, bildkonstnärerna och tonsättarna, dvs. de som ofta kallas de fria kulturarbetarna.

I ett uttalande från de fria kulturarbetarna har det framförts kritik mot regeringsförslagets utformning. Som möjlig ersättning till dessa grupper, som också vidkänns åtstramningen på avtalsmarknaden, föreslår de att ca 2 milj. kr. skall utgå med en förhöjning av biblioteksersättningen till en kostnad av 1 milj. kr., en höjd visningsersättning om 800 000 kr. samt 200 000 kr. till tonkonstnärsfonden. På så vis, menar de, skulle denna grupp, ca 1 ‰ av den yrkesverksamma delen av befolkningen, erhålla ett motsvarande stöd.

Vänsterpartiet kommunisterna har genom förslaget till skatterabatt tillgodosett även dessa gruppers berättigade krav. Skulle däremot vpk:s förslag inte vinna riksdagens gillande, har vi funnit anledning att som andrahandsyrkande resa ett krav som motsvarar det av kulturarbetarnas organisationer framförda förslaget.

Jag kan konstatera att folkpartiet, med sitt ställningstagande för en samlad borgerlig reservation till detta betänkande, inte ställer upp på de fria kulturarbetarnas rättmätiga krav om kompensation i samma mån som till löntagarna. De utfästelser som folkpartitalesmannen i kulturfrågor, Jan-Erik Wikström, har gjort om kompensation fullföljs inte i handling. Jag vill bara notera detta och är övertygad om att även kulturarbetarna gör det.

Vi anser från vpk att reallönerna inte klaras genom regeringsförslaget. Det sannolika är, som jag sagt tidigare, att det blir en reallöneminskning.

För att på ett permanent sätt förbättra situationen för bl. a. lönearbetarna behövs billigare mat. En sänkning av momsen på mat anser vi därför nödvändig för att i år möjliggöra en reallöneförbättring. Vpk har lagt förslag om detta i samband med motionen med anledning av regeringens proposition om livsmedelspolitiken. Detta är viktigt att ta fram i sammanhanget, och därför har jag velat nämna det.

Vi kan också konstatera att kapitalägarna återigen slipper undan. Skatterabatten föreslås inte finansierad. Vi är från vpk i och för sig inte motståndare till en uppmjukning av den ekonomiska politiken, så att en efterfrågeökning

uppstår. Däremot anser vi det fel att företagen, som för övrigt fortsätter att öka sina vinster, undantas medan i huvudsak de arbetande och pensionärerna drabbats av den förda ekonomiska politiken. Därför anser vi att bolagsskatten bör höjas för att finansiera de merkostnader som vårt förslag innebär. Vi har valt att återkomma om detta i samband med motion i anslutning till kompletteringspropositionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till det särskilda yrkande som har delats ut i kammaren och som har följande lydelse:

betr. *skattereduktion för småföretagare m. fl. (mom. 3)*

3. att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3050 yrkande 1 i denna del och med anledning av motion 1984/85:3051 i denna del beslutar att 2 § lagen om särskild skattereduktion år 1985 skall ha nedan angivna lydelse:

2 § Särskild skattereduktion medges skattskyldig som har haft intäkt i form av A-inkomst enligt 9 § 3 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, inkomst ombord enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt eller skattepliktig dagpenning enligt 1 § 2 mom. sistnämnda lag med sammanlagt högst 140 400 kronor.

betr. *annan kompensation till småföretagare m. fl.*

4. att riksdagen, för det fall att yrkandet beträffande mom. 3 inte vinner bifall, med anledning av motionerna 1984/85:3050 yrkande 2 och 1984/85:3051 i motsvarande del hos regeringen begär förslag om kompensation åt kulturarbetarna för utebliven skatterabatt.

betr. *upptrappningsreglerna m. m. (mom. 5)*

5. att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3050 yrkande 1 i denna del beslutar att 3 § lagen om särskild skattereduktion år 1985 skall ha nedan angivna lydelse:

3 § Särskild skattereduktion uppgår till 600 kronor, dock högst fyra procent av det belopp varmed summan av intäkter som avses i 2 § överstiger 7 800 kronor och högst ett belopp som motsvarar summan av den statliga inkomstskatten och sjömansskatten. Om summan av nämnda intäkter överstiger 125 400 kronor skall skattereduktionen minskas med fyra procent av det överskjutande beloppet. Rätten till skattereduktion bortfaller om summan av de angivna intäkterna överstiger 140 400 kronor.

Anf. 89 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Tommy Franzén sade att vi från folkpartiets sida nu sviker kulturarbetarna. Då vill jag bara erinra om att vi har lagt fram andra förslag för att stödja kulturarbetarna.

Skatterabatten går vi emot. Vi tycker att det är en dålig skattepolitik, och vi kan rimligtvis inte stödja ett förslag som vi tycker är dåligt och bygga ut det till att omfatta ytterligare någon grupp, när vi i själva verket vill att det över huvud taget inte skall genomföras.

Anf. 90 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig bara konstatera att de förslag som Kjell Johansson avser avslogs i förra veckan. Det andra kommer att tas upp till behandling i dag, och där finns alltså möjligheter för folkpartiet att uppfylla vad Jan-Erik Wikström sade när kulturarbetarorganisationerna kom med sitt uttalande, nämligen att man skulle stödja det. Den möjligheten har ni fortfarande.

Anf. 91 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Förslaget till skatterabatt blir inte bättre för detta.

Anf. 92 RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Den ekonomiska utvecklingen i Sverige har sedan 1982 varit gynnsam. Sysselsättningsläget har påtagligt förbättrats. Totalt har antalet sysselsatta i vårt land ökat med 80 000 personer sedan 1982. Budgetutvecklingen har också vänt åt rätt håll. 1982 uppgick underskottet till 83 miljarder kronor. För 1985 beräknas underskottet bli ca 60 miljarder kronor. Inflationstakten har dämpats jämfört med de borgerliga regeringsåren, och saneringen av ekonomin har kunnat genomföras utan stora ingrepp i det sociala välfärdssystemet.

Företrädarna för de borgerliga partierna gör vad de förmår för att nedvärdera den förda politiken. Visst kan ni fortsätta med det försöket, men verkligheten vederlägger era försök. Företagen har fått en annan tilltro till framtiden. Vinstnivån har ökat, och det har åter blivit intressant att investera för en ökad produktion. Så var det inte under de borgerliga regeringsåren.

Men jag skall inte förneka att det också finns stora och besvärliga problem som det återstår att lösa.

De ökade vinsterna i företagen utlöser förväntningar om löneförbättringar för de anställda. Det är förståeligt när företag visar miljardvinster att de anställda, som under en lång följd av år under den borgerliga regeringstiden fick vidkännas reallöneminskningar, nu tycker att det finns ett utrymme för att ta igen. Att i det läget begära att man skall föra en återhållsam lönepolitik är naturligtvis inte lätt. Jag inser svårigheterna för de fackföreningsledare som skall gå ut till sina medlemmar och tala om återhållsamhet i lönekraven samtidigt som företagen redovisar rekordvinster. Jag förstår att det inte är en lätt situation. Men skall vi ha en chans att klara konkurrensen med andra industriländer måste vi ha en dämpning av pris- och löneutvecklingen. En press på priserna leder också till reala förbättringar för alla konsumenter.

Jag tror att alla egentligen inser den här problematiken. Det är inte någon större mening med att få högre löner om priserna stiger i ännu snabbare takt. Regeringen inledde därför överläggningar med arbetsmarknadens parter som ledde fram till en rekommendation att löneökningarna skulle begränsas till högst 5 % under 1985.

För att kompensera löntagarna föreslås nu en skattereduktion på maximalt 600 kr. Den reduktionen är konstruerad så att den utgår med 1 % av den del av inkomsten som överstiger 20 000 kr. Detta innebär att den maximala kompensationen på 600 kr. nås vid en inkomst på 80 000 kr.

Särskild skattereduktion år 1985

De borgerliga företrädarna går emot skattereduktionen därför att den inte kommer alla till del, därför att man då, som de påstår, inte kan överblicka om lönekostnadsutvecklingen kommer att begränsas till 5 % och därför att skattereduktionen kommer att öka köpkraften och därmed risken för att balansen i landets utrikesaffärer försvagas. Vpk accepterar skattereduktionen, men vill se den som en fördelningspolitisk åtgärd. Vpk anser att den skall utgå med 600 kr. redan vid en inkomst av 22 800 kr. och att den sedan skall trappas av vid inkomster över brytpunkten, dvs. 124 800 kr., för att helt upphöra vid en inkomst av 140 400 kr. Vidare anser vpk att skattereduktionen inte enbart skall gälla för löntagare, utan även pensionärer och, som man säger, arbetande småföretagare skall inkluderas.

Utskottsmajoriteten har anslutit sig till propositionens förslag och anser att skattereduktionen får ses som ett led i avtalsrörelsen. Den måste av den anledningen begränsas till löneinkomster och motsvarande ersättningar. Att i det här sammanhanget ta upp inkomstutvecklingen för pensionärer och egenföretagare anser vi felaktigt. De gruppernas inkomstutveckling får tas upp i andra sammanhang.

Man anför att vi inte i dag kan överblicka lönekostnadsutvecklingen. Det har ju träffats en central överenskommelse mellan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen som innebär att förhandlingarna skall ske inom en totalram som motsvarar 5 % ökning av det genomsnittliga förtjänstläget. En rad avtal har också träffats inom denna ram. Det är inte så som Knut Wachtmeister vill göra gällande, att inga sådana avtal träffats. Det är faktiskt så att de avtal som hittills slutits för 1985 och som täcker större delen av arbetsmarknaden i huvudsak håller sig inom ramen för en 5-procentig ökning mellan 1984 och 1985 som förutsattes när den centrala överenskommelsen träffades.

När det sedan gäller frågan hur skattereduktionen påverkar balansen i våra utrikesaffärer skall jag gärna medge att ett ökat konsumtionsutrymme ökar trycket på importen. Men att detta skulle tillmätas en sådan betydelse att regeringen av den anledningen skulle överge en träffad överenskommelse kan jag inte inse. De borgerliga företrädarna har onekligen en poäng i att bytesbalansen har utvecklats på ett mindre gynnsamt sätt än vad regeringen kom fram till i sina bedömningar i budgetpropositionen. Vi har haft en gynnsam utveckling av bytesbalansen. Jag vill erinra om att när socialdemokraterna kom till makten år 1982 hade vi ett underskott i bytesbalansen som uppgick till ca 23 miljarder kronor. År 1983 hade vi lyckats nedbringa det till ca 7 miljarder. Och 1984 räknade man med en balans i utrikesaffärerna.

Jag tror inte att man skall dra alltför långtgående slutsatser av de siffror som kommit fram när det gäller årets allra första månader. Det finns säkert anledning att analysera dessa och se vad som hänt på export- resp. importsidan. Vad årsresultatet sedan blir skall man inte avge alltför tvärsäkra uttalanden om i det här läget.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen liksom på det av vpk under överläggningen framställda yrkandet.

Anf. 93 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Rune Carlstein började med att, som alla socialdemokrater gör, berömma den förda politiken. Han talade bl. a. om hur sysselsättningen hade förbättrats. Jag rekommenderar Rune Carlstein att studera LO-tidningen, som har en helt annan uppfattning om sysselsättningsutvecklingen när det gäller de reguljära jobben.

Rune Carlstein var också stolt över att inflationen hade pressats tillbaka. Men har man räknat med en inflation på 4 % för 1984 och den blir 8,2 %, tror jag inte man har särskilt stor anledning att vara stolt, i all synnerhet som man skall jämföra vår inflationsutveckling med den i de med oss konkurrerande länderna. Där ligger vi i topp.

Reformen har kommit till för att dämpa lönekraven, och Rune Carlstein säger att man har hållit sig inom ramen 5 % i de avtal som hittills har träffats. Jag skulle våga slå vad med Rune Carlstein om att man när året är slut och löneglidningen har räknats in kommer närmare de 7 procenten.

Rune Carlstein tyckte också att vi har haft en gynnsam utveckling i bytesbalansen och jämför med tidigare år. Efter devalveringen och en stark högkonjunktur är inte den utveckling som Rune Carlstein berömmer så mycket att skryta med. Jag skulle vilja fråga Rune Carlstein, om han inte anser att ett underskott de två första månaderna som är 7 miljarder sämre än motsvarande två månader 1984 är en så väsentlig försämring att den borde medföra att den här propositionen inte lades fram.

Rune Carlstein säger också att det är naturligt att det bara är löntagarna som skall beröras av reformen, eftersom det gäller att hålla tillbaka lönekraven. Ja, men reformen är inte finansierad, så alla de andra grupperna får vara med och betala. Detta kan vi från borgerligt håll självfallet inte anse vara rättvist.

Jag upprepar frågan till Rune Carlstein: Hur stort skulle underskottet i bytesbalansen ha varit för att Rune Carlstein skulle anse det befogat att inte lägga fram propositionen?

Anf. 94 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Först en fråga till Rune Carlstein. Menar Rune Carlstein att vårt lands ekonomiska situation är helt oberoende av hurudana konjunkturerna är i världen i övrigt? När man hör detta beröm om hur allting har förbättrats sedan 1982 måste man ställa den frågan.

Knut Wachtmeister har redan jämfört utvecklingen när det gäller inflationen, inte bara med siffrorna före 1982 utan också med hur det ser ut i konkurrentländerna och med hur det har blivit med den utlovade målsättningen. Inflationen har ju blivit drygt dubbelt så hög som man har förutsatt.

Sedan vill jag också upprepa de frågor som jag ställde i mitt förra inlägg.

1. Har socialdemokraterna nu för avsikt att frångå sin tidigare syn på skattesystemet, nämligen att det skall vara ett likartat system för alla medborgare, och i stället inrikta sig på att skapa ett system där man för vissa speciella grupper åstadkommer skattelättnader?

Särskild skatte-reduktion år 1985

2. Hur anser socialdemokraterna att skatterabatten skall avlösas under 1986?

Det skulle vara värdefullt att få svar på dessa båda frågor.

Anf. 95 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag måste säga till Rune Carlstein att jag tycker att de här jämförelserna om budgetunderskottets storlek då eller då är mycket ofruktbara. De är ju aldrig fullständiga. Om det vore så att vi finge en fullständig redovisning av exempelvis konjunkturläget, hur den internationella handeln såg ut osv. när vi hade våra svårigheter, då skulle det vara något värde med det – men det får vi ju aldrig. Det är bara ett ensidigt bollande med siffror fram och tillbaka.

Det som Rune Carlstein nämner är ändå intressant. Syftet med skatterabatten är ju att löneökningarna i år skall hålla sig inom en 5-procentsram. Låt mig erinra om 1974–1975, som i allt väsentligt skapade svårigheterna för den borgerliga regeringsperioden, när lönerna årligen höjdes med 20 % och drygt det. Gällde inte dessa ekonomiska lagar vid det tillfället, Rune Carlstein? Var det inte så att svensk industri fick precis de bekymmer som vi nu vill undvika med den karusell som ni sätter i gång och som skall hålla nere löneökningarna till 5 %? Jo, visst var det så! Och då tjänar det ingenting till att dra den här valsen gång på gång, att förtiga att vi satsade miljarder inom olika branscher – varven, textilindustrin och stålindustrin – och skapade en industri, där t. ex. stålindustrin när ni tog över stod rustad och kanske var den modernaste i världen, för att ta ett enda exempel. Det är sådant som vi tog kostnaderna för under denna tid, men som nu faller ut i form av ökade inkomster.

Tillbaka till skatterabatten: En deltidsarbetande hustru som arbetar för att hjälpa till med att förbättra familjens ekonomi och tjänar 50 000 kr. om året kommer att få en skatterabatt på 300 kr. Vad är det för skillnad om ni i stället undvikit att höja inkomstskatten för henne, så att hon haft en inkomstskatt som var 300 kr. lägre, jämfört med de 300 kr. som hon får nu?

Det är ju genom dessa våldsamma skattehöjningar som ni skapat den situation som gör att ni måste gå ut i avtalsrörelsen på det här sättet med en engångsinsats. Och genom att ni börjat så kommer ni att få fortsätta. Prisökningarna blir vi ju inte av med vid årsskiftet. Men skatterabatten, den blir människorna av med vid årsskiftet. Och en del kommer, som jag sade, att få betala tillbaka mycket av den i form av efterskatt.

Anf. 96 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan bara konstatera att vi ifrån vpk har en annan syn än socialdemokraterna beträffande en statlig inkomstpolitik. Därför anser vi oss inte heller bundna av regeringslöftet till arbetsmarknadens parter.

Vi tycker också att det finns all anledning att ta de möjligheter som ges till att driva en annan fördelningspolitik, både här i riksdagen och annorstädes. Det är också därför som vi har lagt fram vårt förslag och gett det den utformningen att inte bara löntagare utan även pensionärer och s. k. fria

kulturarbetare skall kunna få en motsvarande skatterabatt. Rabatten skall också kunna ges i väsentligt lägre inkomstskikt än vad regeringen föreslagit.

När det gäller framför allt de fria kulturarbetarna anser vi att det vore rimligt att ge denna kompensation. Egentligen har de ju inte någon annan ställning än löntagare i övrigt. Kostnaden för vårt förslag på den här punkten är dessutom så låg som 1 ‰ av den kostnad som regeringen föreslagit, eller 2 milj. kr.

Anf. 97 RUNE CARLSTEIN (s) replik:

Herr talman! Jag förstår att mina borgerliga meddebattörer blir irriterade när jag förklarar att den förda politiken har varit gynnsam för vårt land. Men det går inte att bestrida, Knut Wachtmeister, att det faktiskt är 80 000 personer fler som har sysselsättning i vårt land än tidigare.

När det gäller inflationen kan ni inte heller bestrida att inflationstakten är lägre nu än vad den var under de borgerliga åren när ni satt i regeringsställning. Man kan naturligtvis säga att vi inte har lyckats uppnå det mål som vi hade satt oss före – det är riktigt. Men att inflationstakten är lägre nu än vad den var under de borgerliga åren är ändå obestridligt.

Bytesbalansen, som ni tydligen har tänkt göra en stor affär av, har också förbättrats betydligt jämfört med hur den var under de borgerliga regeringsåren. Om ni nu vill dra långtgående slutsatser av de första månaderna i år, kan ni naturligtvis göra det. Men jag skulle vilja mana er till en viss försiktighet. Om man analyserar vad detta beror på ser man kanske att det finns en del saker som inte kommer att upprepas under månaderna framöver. Vi har haft en osedvanligt besvärlig vinter i år. Det kan vara så, att isförhållandena har gjort att exporten har blivit försenad. Det kan vara så, att vi har haft en ökad oljeimport för att klara den kalla vintern i år, och det påverkar vår bytesbalans. Det kan vara så, att de ökade investeringarna ute i våra företag har gjort att man importerat maskiner och utrustning i högre takt än tidigare. Det kan vara så, att efterfrågan har varit så stor att lagren har tömts ute i de svenska företagen och att företagen därför på nytt har tvingats bygga upp en lagerreserv.

Detta får vi se på innan vi drar alltför långtgående slutsatser och menar att vi nu kan räkna ut vad som har hänt under de första två tre månaderna och multiplicera det med resterande månader i år och säga att vi nu är på väg mot ett lika dåligt resultat som det som uppnåddes under de borgerliga regeringsåren.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

13 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1984/85:197 Arrendeavräkning vid ändrat kostnadsläge

1984/85:205 Godkännande av protokoll mellan Sverige och Finland om ersättning för bortfall av kommunalskatt i vissa fall, m. m.

14 § Anmäldes och bordlades
Motionerna
1984/85:3187 av *Knut Wachtmeister m. fl.*
1984/85:3188 av *Tage Sundkvist*
1984/85:3189 av *Kjell Johansson* och *Hugo Bergdahl*
Beskattningen av konvertibla skuldebrev och optionslån, m. m. (prop. 1984/85:193)

15 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 30 april

1984/85:151 av *Gunnar Hökmark* (m) till statsrådet Ingvar Carlsson om åtgärder för att stimulera unga människor till initiativtagande och nytänkande:

För den unga generationen av människor som i dag växer in i det svenska samhället erbjuder framtiden stora möjligheter. Framväxten av ett samhälle alltmer präglat av den nya informationsteknologin och ett ökande behov av tjänsteproduktion öppnar en rad nya möjligheter för såväl traditionell industri som för nya branscher. Dessa möjligheter innebär också betydande välfärdsvinster för de enskilda människorna, inte bara i kvantitativ bemärkelse utan också när det gäller livskvalitet.

De möjligheter vi står inför har en sak gemensamt. De ställer större krav på de enskilda människornas kunskaper och kreativitet än vad som var fallet i det traditionella industrisamhället. Investeringar i det mänskliga kapitalet blir mer avgörande för vår framtida välfärd än investeringar i finansiellt kapital.

Kanske kan Sverige på nytt bli ett ledande industriland, i frontlinjen när det gäller utnyttjandet av ny kunskap och teknik samtidigt som vårt välfärdssamhälle skulle kunna fördjupas genom att sjukvård, barnomsorg och skola, för att ta några exempel, präglas av ett dynamiskt nytänkande, både vad gäller ekonomi, mångfald och service till de enskilda människornas olika behov.

Möjligheterna finns. Svensk industri har redan i dag en god förmåga att utnyttja ny teknik. I ett välfärdssamhälle av svensk typ ökar också behovet av tjänsteproduktion. Sverige skulle kunna bli ett ledande land när det gäller att utnyttja de möjligheter som informationssamhället och servicesamhället erbjuder.

Möjligheter finns också i form av den unga generation som i dag växer in i samhället. Där finns en markant vilja att söka kunskap och kompetens, som är märkbar i såväl skolor som på universitet. Förståelsen för näringslivet och för vikten av nyföretagande är stor. Viljan till ett personligt ansvarstagande märks bl. a. i form av ett minskande tobaks- och alkoholbruk.

Dessa värderingar omtalas ibland som den blå våg som går över skolor och universitet i Sverige. Den har också utlöst ett särskilt slag om ungdomsväljare, med inslag av skräckpropaganda som tidigare har varit främmande för det svenska samhället.

Det vore att undervärdera betydelsen av dessa attityder och värderingar om de enbart blev föremål för partitaktiska spekulationer. Framför allt blir de värderingar som unga människor i dag för med sig in i samhället en av vårt lands främsta tillgångar. Frågan som politiker bör ställa sig är hur det samhälle ser ut som möter dessa unga människor, med viljan till personligt ansvarstagande, och med tron på nyföretagande och som aktivt söker kunskap och kompetens.

De möter för tillfället en valkampanj där strävan efter en ökad individuell frihet framställs som cynisk, brutal och egoistisk.

De möter en skola där betygen successivt har fått mindre betydelse, trots att de själva vill ha betyg. I det svenska utbildningsväsendet ser de exempel på att kvotgrupper, lottning och smarta taktiska val i gymnasieskolan är viktigare än arbetet efter kunskap.

Inom tjänstesektorn ser de att stora områden har stängts för enskilda människors nytänkande. Monopoliseringen av trafiksektorn, sjukvårdssektorn, barnomsorgen och skolväsendet har gått mycket långt. För den unga människa som själv vill kunna välja är utrymmet mycket litet. Än mindre är utrymmet att själv om kanske 10 år starta någonting nytt som man tror på.

Inom områden som är av strategisk betydelse för utvecklingen av informationssamhället råder monopolsituation, som t. ex. för televerkets och postverkets olika tjänster.

Arbetsmarknaden har fått en så stelbent reglering att både lönebildning och trygghetslagar gör det svårare för unga människor att få jobb. Vi har i dag närmare 100 000 unga människor som står utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

På bostadsmarknaden har politikers regleringar skapat en situation där unga människor hänvisas till tvårummare med hiss och fullständiga köks- och badutrymmen i stället för till billigare enrummare utan hiss.

Inom utbildningsväsendet leder antagningssystemet till att unga människor kommer i efterhand gentemot de som är äldre och som har hunnit skaffa sig arbetslivserfarenhet, samtidigt som det är svårt att få arbetslivserfarenhet utan att ha utbildning.

Det allvarliga är inte bara att sunda och värdefulla värderingar och attityder de facto möter på motstånd från hur själva samhällssystemet som sådant fungerar. Det allvarliga är att det i dag finns en politisk strävan att lösa problemen inom dessa områden på ett sätt som i praktiken gör unga människor till ett slags andra klassens medborgare.

Inom arbetsmarknaden håller vi på att få en utveckling till en särskild ungdomsarbetsmarknad, vid sidan av den ordinarie arbetsmarknaden. På bostadssidan finns fortfarande socialdemokratiska idéer om att tillskapa ett särskilt s. k. ungdomsboende. Inom utbildningsområdet blir unga människors möjligheter att komma in på högskolan beroende av hur stor kvotgrup-

pen för deras kategori är, inte av deras egna kunskaper.

Förmynderi och förbudsiver drabbar de unga människor som vill ta initiativ inom nöjessektorn, liksom kulturlivet präglas av en monopolisering. Radio och TV-monopolet är ett exempel på detta.

Unga människor har därför anledning att fundera över hur framtiden skall se ut för att de på bästa sätt skall kunna ta vara på de möjligheter den ger men också för att den skall ge utrymme för de initiativ och nya tankar som unga människor har en anledning att bära med sig. Detta underlättas inte av att den pågående valkampanjen kännetecknas av exempel på skrämselpropaganda utan någon presentation av alternativ från regeringspartiets sida.

Mot bakrund av ovanstående skulle jag vilja ställa följande frågor till vice statsministern:

1. Vad avser regeringen att göra för att öppna det svenska samhället för unga människors initiativtagande och nytänkande?
2. Vad avser regeringen göra för att öka möjligheterna för unga människor att själva påverka sin egen framtid?

16 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 2 maj

1984/85:557 av *Elver Jonsson* (fp) till försvarsministern om åtgärder mot allvarliga olyckor vid militära övningar:

Under den senare tiden har flera allvarliga olyckor inträffat i samband med militära övningar. En mycket tragisk olycka inträffade i Västsverige i början på veckan. Enligt tillgängliga uppgifter har det både vid denna olycka och vid andra allvarliga tillbud hävdats att de värnpliktiga haft en alltför lång och krävande tjänstgöring. Då en serie liknande olyckor ser ut att bilda ett tragiskt mönster finns det anledning för regeringen att vidta åtgärder som förhindrar ett tragiskt upprepande. Med anledning härav vill jag till försvarsministern ställa följande fråga:

Vilken slutsats drar regeringen av den senaste dödsolyckan vid försvarsövningar, och vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förhindra ett upprepande?

1984/85:558 av *Ingvar Karlsson* i Bengtsfors (c) till industriministern om arbetslösheten i Åmål:

107 personer blir utan jobb i Åmål när Atlas Copco lägger ner sin tillverkning av kompressorer. Åmål har Älvsborgs läns högsta arbetslöshet. Kommunen lider även av befolkningsminskning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd medverka till för att minimera de negativa verkningarna?

1984/85:559 av *Per-Ola Eriksson* (c) till jordbruksministern om åtgärder för att hjälpa jordbrukare med hög skuldsättning:

Många lantbrukare befinner sig i en mycket svår ekonomisk situation. För de nyetablerade och hårt skuldsatta lantbrukarna är läget mycket allvarligt. Vid flera tillfällen, bl. a. i samband med besök i Norrbotten år 1982 och 1983, har jordbruksministern lovat att med förtur vidta åtgärder för att hjälpa hårt skuldsatta lantbrukare. Några sådana åtgärder har dock inte vidtagits. Enligt ett nytt uttalande av jordbruksministern skall emellertid lantbruksstyrelsen nu få i uppdrag att utarbeta förslag till åtgärder för att minska skuldbördan för främst nyetablerade lantbrukare.

Med anledning härav vill jag fråga jordbruksministern:

Vad är det som hindrat jordbruksministern från att tidigare ha vidtagit åtgärder för att hjälpa lantbrukare med hög skuldsättning?

1984/85:560 av *Hugo Bergdahl* (fp) till industriministern om lokalisering av företaget Mälarply till Hallstahammar:

Frågan om lokalisering av företaget Mälarply till Hallstahammar har varit aktuell under en längre tid. Regeringen har genom industriministern med olika uttalanden skapat förväntningar hos många västmanlänningar, inte minst hos de många arbetslösa i Hallstahammar – förväntningar om att läget när det gäller den svåra arbetslösheten i Hallstahammar kunde förbättras genom en lokalisering av Mälarply till Hallstahammar.

Jag vill fråga industriministern:

Hur bedömer industriministern i nuläget utsikterna till en lokalisering av Mälarply till Hallstahammar?

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert